

**SONSUZ MUTLULUK İÇİN
ANAHTAR**

MUSTAFA ÇALDIRAN
İlahiyatçı

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	4
BİRİNCİ BÖLÜM - İMAN ESASLARI	6
HAK DİN İSLAM	6
İMAN.....	9
İMAN ESASLARI.....	10
ALLAH'A İNANMAK	10
ZATİ SIFATLAR	11
SUBUTİ SIFATLAR	13
MELEKLERE İNANMAK	16
İLAHİ KİTAPLARA İMAN	22
PEYGAMBERELERE İNANMAK.....	26
AHİRET GÜNÜNE İNANMAK	28
KADERE İNANMAK	35
MÜKEMMEL BİR İMANIN BELİRTİLERİ	38
İKİNCİ BÖLÜM - İSLAM İBADET ESASLARI	41
NAMAZ.....	42
ORUÇ.....	70
ZEKÂT	77
HAC	85
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - AHLAK	93
GÜZEL AHLAK.....	93

TÖVBE	95
İHSAN	96
ANNE BABA HAKKI	98
HAYA	101
AKRABA ZİYARETİ.....	103
KİBİR.....	105
HASED	107
HİLM TEENNİ VE RİFK.....	108
KIZ ÇOCUĞU YETİŞTİRMENİN SEVABI	110
KOMŞULUK HAKKI	114
EN HAYIRLI DAVRANIŞ	116
YALAN KONUŞMAK.....	117
MÜSLÜMANIN SORUMLULUK SAHİBİDİR.....	118
KUR'AN'I KERİMİ OKUMA VE DİNLEME	119
SÜNNETE SARILMAK	120
GIYBET.....	123
NİMETLERİ ZAYİ ETMEMEK.....	126
KITLIK ZAMANI YARDIMLAŞMA	128
DÜNYANIN DEĞERSİZLİĞİ	129
ÇOCUĞU ÖLEN MÜSLÜMANIN SEVABI.....	112
BİRİNE SÖVMEK	131
EZİYETLERE KATLANAN KİMSE.....	132

MÜSLÜMAN İŞİNİ SAĞLAM YAPAR.....	133
VUCÜT TEMİZLİĞİ	134
TİCARET AHLÂKI.....	137
ALİŞVERİŞTE DÜRÜST OLMAK.....	137
HELAL KAZANÇ.....	138
YASAK ALİŞVERİŞ ÖLÇÜLERİ	139
KARABORSACILIK	143
DUA.....	144
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - ÂDÂB	152
DİNLEME ÂDÂBI	152
KUR'ÂN KERİMİ OKUMA ÂDÂBI.....	152
YEMEK ÂDÂBI.....	153
GİYİM KUŞAM ÂDÂBI	155
UYKU ÂDÂBI.....	156
SELAMLAŞMA ÂDÂBI	158
İZİN İSTEMEK.....	159
CAMİ ÂDÂBI	159
MECLİS ÂDÂBI	161
ALİŞVERİŞ ÂDÂBI	162
AVLANMA ÂDÂBI	163
KAYNAKÇA	164

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ

وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِهِ مُحَمَّدٍ خَاتَمِ النَّبِیْنَ وَالْمُرْسَلِیْنَ

GİRİŞ

Yaşadığımız evreni ve bütün alemleri yaratan Yüce Allah insanoğlunu yeryüzünde halife kılarak onu yarattıklarının en üstünü yapmıştır. O bu hakikati şöyle beyan etmektedir: **Sizi yeryüzünün halifeleri kılan, size verdiği şeylerde sizi denemek için kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılan O'dur. Şüphesiz rabbinin cezası çok çabuktur. Ve O'nun bağışlaması ve rahmeti de boldur.** (En'âm, 6/165) [Ayrıca konu ile ilgili Bakara Suresi, 2/30, Fâtır Suresi 35/39, Sâd Suresi 38/26'ıncı ayetlere de bakılabilir.] O bununla kalmayıp yerde ve gökte bulunan her şeyi insanın emrine amade kılmıştır. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: **Allah'ın, göklerde ve yerde bulunan şeyleri hizmetinize verdiğini, nimetlerini gizli ve açık olarak önünüze bolca serdiğini görmez misiniz? İnsanlardan öyleleri vardır ki bir bilgi, bir rehber ve aydınlatıcı bir kitap olmadan Allah hakkında tartışmaya kalkışırlar.** (Lokman 31/20) Bütün kâinatı yaratan

Yüce Allah emanetini yüklenecek bir varlık seçmek istemiş, bu emaneti yüklenmekten yeryüzü ve gökler çekinmişler, insanoğlu bu emaneti yüklenmiştir. Bu gerçek yüce kitabımızda şöyle kelama dökülmektedir: **Biz emaneti göklere, yerküreye ve dağlara teklif ettik, ama onlar bunu yüklenmek istemediler, ondan korktular ve onu insan yükledi. Şüphesiz insan çok zalim, çok bilgisizdir.** (Ahzâb 33/72)

İşte bu emaneti tanımak, bilmek ve gereğini yerine getirmek, her insana bir vazifedir. Bu gereklilik ise Allah'a iman etmek ve gönderdiği dine uymakla olmaktadır. Biz de insana sorumluluklarını hatırlatacak İslam dininin İman, İbadet, Ahlak ve Edep esaslarından bir demet sunmaya çalışacağız.

Birinci bölüm de İman Esasları

İkinci bölümde İslam İbadet Esasları

Üçüncü bölümde Ahlak

Dördüncü bölümde ise Âdâb konuları ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM - İMAN ESASLARI

HAK DİN İSLAM

Yüce Allah indirdiği kitabında kendi katında dinin İslam olduğunu bildirmiştir. O şöyle buyurmaktadır: **“Allah nezdinde din yalnız İslam’dır.”** (El-Mâide 5/3) Aynı şekilde İslam’dan başka din arayandan kabul edilmeyeceği beyan buyurulmuştur. Yüce rabbimiz şöyle buyurmaktadır: **“Kim İslam’dan başka bir din arama çabası içine girerse, bilsin ki bu kendisinden asla kabul edilmeyecek ve o ahirette kaybedenlerden olacaktır.”** (Âli İmran 3/85)

Hak Din: Allah tarafından indirilen, peygamber tarafından tebliğ edilen, iman, ibadet, ahlak, muamelat ve toplu yaşama kurallarını kapsayan, dünya ve ahiret saadetini hedefleyen, ilahi yasalar bütünüdür. Özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Allah tarafından indirilmiş bir kanun ve nizamdır.
2. Allah’ın seçtiği bir Peygamber tarafından tebliğ edilir.
3. Bu dine uymakla sorumlu/yükümlü olanlar insanlar ve cinlerdir.

4. İman, ibadet, ahlak, muamelat, ahiret ve peygamber kıssaları bölümlerini kapsar.

5. İnsanlar için dünya ve ahiret saadetini vesiledir.

Kâinatı yaratan yüce Allah onu belli bir hedefe doğru yürütmektedir. Yaratılmışların en şerefli insan ise gayesiz yaratılmamıştır. Bu üstün gaye Allah'a kul olmaktır. Yüce Yaratan şöyle buyurmaktadır: **“Ben, insanları ve cinleri sadece bana kulluk etsiler diye yarattım.”** (Ez-Zâriyât 51/56)

Toplumlar ilahî kaynaktan gelen talimata uymadıkça, insan eliyle değiştirilmeyen semavi kitaba inanmadıkça, hak ve vazife mefhumları kutsal bilinmedikçe birbirine “insan” gözüyle bakamayacak, huzur ve sükûn içinde bir arada yaşayamayacaktır. (İslam'da İman Esasları, s. 45)

İslam dininin özellikleri:

1. Göndereni ve koruyanı Allah'tır. Yüce rabbimiz şöyle buyuruyor: **“Şüphesiz Kur'ânı biz indirdik ve onun koruyucusu da muhakkak ki biziz.”** (El-Hicr 15/9)

2. Hak din zincirinin son halkasıdır.

3. İslâmîyet, evrensel bir dindir. Hz. Muhammed'in - en üstün salat ve selam ona olsun- tebligatı bütün

insanlara ve cinlere gönderilmiştir. Yüce rabbimiz şöyle buyuruyor: **“De ki: Ey insanlar! Ben Allah’ın size, hepinize gönderdiği bir peygamberim.”** (El-A’râf, 7/158) Aynı şekilde şöyle buyurmaktadır: **“Ey Muhammed! Şüphesiz ki biz seni, müjdeleyici ve uyarıcı bir peygamber olmak üzere bütün insanlara gönderdik.”** (Sebe 34/28) Cinlerin imanıyla ilgili de şöyle buyurulmaktadır: **“(Resûlüm!) De ki: Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur'an'ı) dinleyip de şöyle söyledikleri bana vahyolunmuştur: Gerçekten biz, doğru yola ileten hârikulâde güzel bir Kur'an dinledik de ona iman ettik. (Artık) kimseyi Rabbimize asla ortak koşmayacağız.”** (El-Cin 72/1-2)

4. Dünya ve ahiret dengesini kuran bir dindir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“Allah’ın sana verdiği imkânlar içinde âhiret saadetini kazanmaya çalış, fakat dünyadan sana ayrılan payı almayı unutma.”** (El-Kasas 28/77) Müslümanın asıl derdi hedefi gayesi, Rabbinin rızasını ve ahireti kazanmaktır. Bunu gerçekleştirmeye çalışırken dünya hayatı hepten terk edilmesi gereken bir durum olarak ortaya konmamıştır. Bilakis ahiret ve dünya dengesi kurulması istenmiştir.

İMAN

İman: Yüce Allah'tan alıp insanlığa tebliğ ettiği kesinlikle bilinen konularda Hz. Muhammed'i -Allah'ın salat ve selamı üzerine olsun- tasdik etmek, onun doğruluğuna kesinlikle inanmaktır. İman şüphesiz kalp ve gönül hadisesidir. Bunun en kısa ifadesi kelime-i tevhittir. (İslam'da İman Esasları, s.59)

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ

Allah'tan başka tanrı yoktur, Muhammed -Allah'ın salat ve selamı üzerine olsun-Allah'ın elçisidir. Bu tevhit kelimesinin başına "Eşhedü" sözcüğünü eklediğimizde, kelime-i şهادet olur ve Allah'ın birliğine ve Hz. Muhammed'in onun Peygamberi olduğuna inandım şهادet ve ikrar ediyorum anlamına gelir. Tevhidin iki unsuru vardır. Birincisi Allah'ın birliğine iman, ikincisi Hz. Muhammed'in (sav) peygamberliğini tasdik ve ikrardır.

Hız. Peygamber iman nedir? Sorusunu şöyle yanıtlamıştır: **"İman Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhîret gününe ve hayrıyla şerriyle birlikte kadere inanmandır."** (Ahmet İbn Hanbel, 1/51)

İMAN ESASLARI

1. Allah'a inanmak.
2. Meleklerine inanmak.
3. Kitaplarına inanmak.
4. Peygamberlerine inanmak.
5. Ahiret gününe inanmak.
6. Kadere inanmak.

ALLAH'A İNANMAK

İslam inancı tevhit esaslıdır. Tevhit: Allah'tan başka ilah/tanrı olmadığına inanmak ve Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaktır. Yüce Allah bütün üstünlük sıfatlarıyla nitelenmiş ve eksik sıfatlardan uzak ve yücedir. O bize kendisini İhlas suresinde şöyle tanıtır: **“De ki O, bir olan Allah'tır. Bütün varlıklar ona muhtaçtır, O hiçbir şeye muhtaç değildir. Doğurmamış ve doğrulmamıştır. Hiçbir şey O'nun dengi ve benzeri değildir.”** (El-İhlâs 112/1-4)

Yüce Allah, kitabımızda defalarca yeryüzünü, gökleri, yıldızları, güneşi, ayı, dağları ve kısaca bütün kâinatı kendisinin yarattığını insanlara hatırlatır. Bizlerden kâinata ibret nazarıyla bakmamızı ister. Ve

bizlere birliğini düşünüp bulmamız için, göklerde ve yeryüzünde Allah'tan başka tanrılar olsaydı yer ve gök bozguna uğrardı buyurur. İlgili ayeti kerime şöyledir: **“Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, şüphe yok ki kâinatın düzeni bozulurdu.”** (El-Enbiya 21/22)

Rabbimiz zatında her bakımdan bir ve tek olduğu gibi sıfatlarında da birdir. Yüce Allah'ı anlayabilmemiz için kendisinin bizlere bildirdiği vasıflara ve özelliklere O'nun sıfatları denilmiştir. Yüce Allah'a, bize indirdiği kitabında geçen ve Peygamber efendimizin bizlere öğrettiği sıfatlar ve isimlerle iman ederiz. Onu bu sıfatlar ve isimlerle tanırız ve böylece inanırız. Yüce rabbimizin sıfatları akaid kitaplarımızda genelde iki başlık altında incelenir; zati ve subûti sıfatlar.

ZATİ SIFATLAR

1. Vucûd: Varlığının başlangıcı olmayan, varlığı başkasından olmayan, varlığının devamı için hiçbir şarta muhtaç bulunmayan ve varlığının sonu olmayandır.

2. Kıdem: Varlığının başlangıcı yoktur. Yüce Allah bir zamanlar yokken sonradan var olan, başka bir ifadeyle yaratılmış bir varlık değildir. O'nun gerek zatı gerek sıfatları için sonradan olmuşluk ve varlığından önce zaman geçmiş olmak söz konusu değildir. Esasen zaman kavramı yaratılmışlarla ilgili bir kavramdır. Örneğin dünyada zaman, güneş, ay ve dünyanın dönüşleriyle oluşur. O zatı ve sıfatlarıyla ezelidir.

3. Beka: Sonu olmamak demektir. O'nun varlığı sonsuz olarak devam eder. O ölümlü değildir. **“İlk de O'dur, son da O.”** (El-Hadîd 57/3)

4. Vahdaniyet: Yüce Allah zatında, sıfatlarında, fiillerinde, ortağı olmamasında, benzeri olmamasında ve kendine ibadet edilmesinde birdir.

5. Muhâlefetün li'l-havadis: Allah yaratılmışlara benzemez. Bu sıfatı bizlere şu ayeti kerime en güzel bir şekilde anlatır: **“Hiçbir şey O'nun benzeri değildir.”** (Eş-Şura 42/11) Yaratana yaratılmışlar arasında hiçbir şekilde benzerlik yoktur. Kelime anlamlarıyla Allah'a nispet edilmeleri mümkün olmayan ve sonraki kaynaklarda “haberi sıfatlar” kavramı kullanılan “el”, “yüz”, “göz”, “ayak” gibi anlamlar İslam alimlerinin büyük çoğunluğu

tarafından tenzih inancına uygun yorumlanmıştır. Bu manaların aşkın ve madde üstü bir varlık olan Allah'a izafe edilmesi, soyut anlamları insanların zihnine mecaz yoluyla daha kolay bir şekilde anlatmaya yöneliktir. (İslam'da İman Esasları, s. 169)

6. Kıyam binefsih: Varlığında başkasına muhtaç değildir. Yüce Allah'ın varlığı kendindedir. Var olmada ve varlığını sürdürmede kimseye muhtaç değildir. Varlığını sürdürmede başkalarına muhtaç olmak yaratılmışların özelliğidir. (İslam'da İman Esasları)

SUBUTİ SIFATLAR

Mükemmellik, olgunluk, üstünlük ifade eden, Kur'an'ı Kerim'de Rabbimizin kendisini nitelediği sıfatlardır.

1. Hayat: Diri olmak demektir. Allah ezeli [başlangıcı olmayan] ve ebedi/sonsuz bir sıfatla diridir. O, şöyle buyurmaktadır: “**O diridir, ondan başka tanrı yoktur. Şu hâlde içten bir dindarlık ve bağlılıkla O'na dua edin. Hamd, Alemlerin rabbi olan Allah'a aittir.**” (El-Mü'min/Ğâfir 40/65)

2. İlim: bilmek demektir. Kazanmaya, öğrenmeye bağlı olmayan, sınırlı olmayan ve hiçbir şekilde son bulup yok olmayan bir bilmeyi ifade eden sıfattır. Allah gizli-açık, küçük-büyük, uzak-yakın her şeye sınırsız sonsuz bir bilgi ile vakıftır, her şeyden haberi vardır.

3. İrade: Allah'ın yaratması ve idare etmesi kendi isteği iledir. Bir şey O dilerse olur dilemezse olmaz. O'nun isteği ve iradesi olmadan ne bir yaprak kımıldar ne bir yıldız kayar ne de bir damar atar. Mülkün hükümranı O'dur. O'nun iradesini geri çevirecek hiçbir güç yoktur. O şöyle buyurmaktadır: **“Eğer Allah sana bir zarar dokunduracak olursa, onu kendisinden başka kaldıracak hiçbir kuvvet yoktur. Şayet sana bir iyilik dileyecek olursa onun iyiliğini geri çevirecek de yoktur.”** (Yunus 10/107)

4. Semi: (السمع) işitmek demektir. Allah hiçbir vasıta ve şarta bağlı olmaksızın, hiçbir engel bulunmaksızın her şeyi işitir. O'nun işitmesi eksiksiz tastamamdır. O şöyle buyurmaktadır: **“Nice canlı vardır ki rızkı sırtında taşımıyor; onları da sizi de besleyen Allah'tır. O her şeyi işitir, her şeyi bilir.”** (El-Ankebut 29/60)

5. **Basar:** görmek demektir. Varlıklarda görme olayının oluşabilmesi için belli fiziki ve fizyolojik şartların gerçekleşmesi gerekir. Yüce Allah için herhangi bir şart veya engel olmaksızın, eksiksiz her şeyi görür. Pek çok âyette işitme ve görme sıfatları gerek beraber gerek ayrı ayrı Allah'a nispet edilmiştir. **“Şüphesiz ki Allah işiten ve görendir.”** (El-Hac 22/75)

6. **Kudret:** güç-kuvvet sahibi olmak anlamındadır. Yüce yaratanın gücü her şeye yeter. O sonsuz kudret sahibidir. O şöyle buyurmaktadır: **“Hâlâ şu hakikati bilmediler mi ki gökleri, yeri yaratmış ve bunları yaratmaktan yorulmamış olan Allah ölüleri de diriltmeye gücü yetendir. Evet O her şeye gücü yetendir.”** (El-Ahkâf 46/33)

7. **Kelam:** konuşmak demektir. Yüce Allah, kelimeleri söyleme konuşma sıfatına sahiptir. Elimizde okuduğumuz kitabı Kur'an'ı kerim ve diğer indirdiği kitaplar onun kelamıdır. O'nun koyduğu nizamla göre, kelamını ancak melekler ve peygamberler işitebilir.

8. **Tekvin:** var etmek, varlık sahasına çıkarmak ve yaratmak anlamındadır. Allah'ın fiili sıfatlarını ifade eder. Yaratma, yaşatma, öldürme ve rızık verme gibi sıfatlar, bu sıfatın tezahürleridir. Tekvin, içerisinde bu

sıfatları barındırıyor da diyebiliriz. O şöyle buyurmaktadır: **“Bir şeyi istediğinde Allah’ın emri, ona ol demektir; hemen oluverir.”** (Yasin 36/82) Yaratma işi Allah’a hiç de zor değildir. Bir sözüyle istediği her şey anında olur. (İslam’da İman Esasları)

MELEKLERE İNANMAK

Yüce rabbimizin bizden inanmamızı istediği esaslardan birisi de meleklerle inanmaktır. O şöyle buyurmaktadır: **“Allah’ın elçisi ve müminler, rabbinden ona indirilene iman ettiler. Her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine inandılar. “O’nun elçileri arasında ayırım yapmayız” ve “İşittik, itaat ettik, bağışlamamı dileriz rabbimiz, gidiş sanadır” dediler.”** (El-Bakara 2/285)

Melekler farklı sûretlere girebilen ve duyularla algılanamayan nûrânî varlıklardır. Kur’ân-ı Kerîm’de (En-Nisâ 4/136) ve tevâtür derecesine ulaşan hadislerde (Buhârî, İmân, 37) inanç esasları arasında sayılmaktadır. Yüce Yaraticımız meleklerle inanmanın da içinde bulunduğu iman esaslarını inkâr edenleri tam bir haktan sapma ile nitelemiştir, O şöyle

buyuruyor: “**Kim Allah’ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve âhiret gününü inkâr ederse tam manasıyla sapıtmıştır.**” (En-Nisa 4/136)

Yüce kitabımızda ve hadis-i şeriflerde meleklerin hem özellik ve yetenekleri hem de görevleri hakkında bilgi verilmiştir. Bunların bazıları şöyledir:

1. Melekler, insanlar ve cinlerden farklı olarak nurdan yaratılmıştır. Hz. Âişe’den -Allah ondan razı olsun- rivayet edilen bir hadis-i-şerif şöyledir: “*Melekler nurdan, cinler ateşten, Âdem ise size bildirilen şeyden (toprak ve çamur) yaratılmıştır.*” (Müslim, Zühd, 60)

2. Âdem’in -Allah’ın selamı ona olsun- yaratılışından önce mevcut buldukları ve Allah’ın hitabına mazhar olup bizzat Onunla konuştukları yüce kitabımızda anlatılır: “Hani rabbın meleklerle demişti ki: “Ben şekillenebilir özlü balçıktan, (şekil verilip) kurutulmuş çamurdan bir insan yaratacağım” demişti.” (El-Hicr 15/28-29; El-Bakara 2/30-34)

3. Melekler yiyip içmezler. (Hûd 11/69-70; ez-Zâriyât 51/24-28)

4. Görevleri icabı iri cüsseli ve güçlü olabilirler. (En-Necm 53/5; Et-Tahrîm 66/6; Et-Tekvîr 81/20)

5. Melekler güçlerini temsil eden ellere sahiptirler. **“Allah’a karşı yalan uydurandan yahut kendisine hiçbir şey vahy edilmemişken “Bana da vahiy geldi” diyenden ve “Ben de Allah’ın indirdiği âyetlerin benzerini indireceğim” diyenlerden daha zalim kim vardır? O zalimler, ölümün boğucu dalgaları içinde, melekler de ellerini uzatmış, onlara “Haydi, canlarınızı kurtarın! Allah’a karşı gerçek olmayanı söylemenizden ve O’nun âyetlerine karşı kibirlilik taslamanızdan ötürü bugün zillet azabıyla cezalandırılacaksınız!” derken onların halini bir görsen!”** (El-En‘âm 6/93)

6. Melekler birden fazla kanatlara sahiptirler. **“Hamd, gökleri ve yeri yoktan var eden, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler kılan Allah’a mahsustur. O dilediği kadar fazlasını da yaratır. Kuşkusuz Allah her şeye kadirdir.”** (El-Fâtır 35/1)

7. Melekler erkek veya dişi değildirler. Kur’an Kerim’de müşriklerin meleklerle dişilik izâfe edişleri ve Allah’ın kızları oldukları yolundaki iddiaları kesin bir dille reddedilmiştir. **“Rahmân’ın kulları olan melekleri dişi saydılar. Yoksa yaratılışlarına tanık mı oldular? Tanıklıkları kaydedilecek ve bundan sorguya çekileceklerdir.”** (Ez-Zuhruf 43/19)

8. Melekler diğer tabiat varlıklarıyla birlikte sürekli Allah'ı yüceltirler (El-A'râf 7/206; Er-Ra'd 13/13; El-Enbiyâ 21/20).

9. Allah'a secde ederler, emirlerine âmâde olup onları yerine getirirler. (En-Nahl 16/49-50; Et-Tahrîm 66/6)

10. Peygamber'e salât ve selâm getirirler. **“Allah ve melekler peygambere salât ediyorlar; ey iman edenler, siz de ona salât ve selâm okuyun.”** (El-Ahzâb 33/56).

11. Müminler için dua ve istiğfarda bulunurlar **“Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O'na iman ederler. Müminlerin de bağışlanmasını isterler: Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O halde tövbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru! (Derler). Bir de onları, her türlü kötülüklerden koru. O gün sen kimi kötülüklerden korursan muhakkak ki onu rahmetine mazhar etmiş olursun. Bu en büyük kurtuluştur.”** (El-Mü'min 40/7-9).

Yüce Kitabımızda sıkça rastlanan bu genel bilgilerin yanında bazı meleklerin isim veya görevlerine de yer

verilir. Bunların başında peygamberlere vahiy getirmekle görevli melek Cebrail gelir, o Allah'ın kitabında kendi adıyla üç defa zikredilmiştir. (El-Bakara 2/97-98; Et-Tahrîm 66/4). O bazı âyetlerde “ruh” ve “resul” gibi sıfatlarla da anılmıştır.

Yüce kitabımızda adı geçen diğer bir melek (El-Bakara 2/98) Mikail'dir (Mîkâl), hadislerde rızık ve rahmet meleği olarak tanıtılmıştır.

Azrail eceli gelenlerin ruhunu kabzetmekle görevli melektir. O “melekü'l-mevt” olarak da (Es-Secde 32/11) anılır.

Kur'ân-ı Kerîm'de kıyametin kopması ve âhîret hayatının başlaması sırasında sûra üflenme hadisesinden (En-Neml 27/87; Ez-Zümer 39/68) ve yeniden dirilişi haber veren bir çağırıcıdan (Kâf 50/41; El-Kamer 54/6) söz edildiği halde bu işle görevli meleğin adı anılmamış, ancak hadislerde söz konusu duyuruyu yapacak olan İsrâfil'in adı büyük melekler arasında sayılmıştır (Müslim, Salâtü'l-müsâfirîn, 200).

Bu dört büyük meleğin dışında Kur'an'da “el-melâiketü'l-mukarrebûn” diye geçen (En-Nisâ 4/172) uluhiyet makamına yakın melekler vardır. Arşı

taşıyan ve onun çevresinde bulunanlar da (Ez-Zümer 39/75; El-Mü'min 40/7; El-Hâkka 69/17) mukarrebûn [en yakın] meleklerine dahildir.

Yazıcı melekler insanların söz ve davranışlarını kaydeden ve Kur'an'da "değerli kâtipler" şeklinde nitelenenlerdir. (Ez-Zuhruf 43/80) **"İki melek (insanın) sağında ve solunda oturarak yaptıklarını yazmaktadırlar. İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın."** (Kâf 50/17-18; El-İnfîtâr 82/11)

Yüce kitabımızda bahsedilen başka melekler de vardır, bunlar: "muakkibât" (takipçiler) (Er-Ra'd 13/10-11), "rakîbün atîd" (her an hazır gözetleyiciler) (Kâf 50/18) ve "hafaza" (koruyucular) (El-En'âm 6/61) melekleridir.

Kabirde sorguya çekmekle görevli ve Münker ve Nekir adlarıyla bilinen iki melek ise hadislerde geçmektedir. (Tirmizî, Cenâ'iz, 70)

Cennet ve cehennemde görevli melekler de diğer bir melek grubunu teşkil eder. Cennette görevli olanlar, âhirette müminleri selâmlayarak karşılayacaklardır (Er-Ra'd 13/23-24; El-Enbiyâ 21/103; Ez-Zümer 39/73). Cehennemde görevli olanlar ise

cehennemlikleri tahkir edip korkutan ve on dokuz grup oldukları açıklanmıştır (Ez-Zümer 39/71-72; Et-Tahrîm 66/6; El-Müddessir 74/30-31). Bunlar “hâzin” (çoğulu hazene) adı verilmiştir. Cehennem bekçilerini temsil eden melek bir âyette Mâlik (Ez-Zuhruf 43/77), cennet meleği ise hadislerde Rıdvân (Süyûtî, s. 67) ismiyle geçer. Cehennem görevlileri ayrıca “zebâni” olarak da adlandırılmıştır. (El-Alak 96/18)

Türlerini ve sayılarını Allah’tan başka kimsenin bilemeyeceği belirtilen meleklerin (El-Müddessir 74/31) yaratılışında Allah-tabiat ve Allah-insan münasebetleri açısından çeşitli hikmetlerin olduğu anlaşılmaktadır. (Dia, “Melek” maddesi)

İLAHİ KİTAPLARA İNANMAK

Rabbimiz bu esas hakkında kitabımızda şöyle buyurmaktadır: **“Biz Allah’a ve bize indirilene; kezâ İbrâhim, İsmâil, İshak, Ya’kûb ve torunlarına indirilenlere; yine Mûsâ ve Îsâ’ya verilenlere ve bütün peygamberlere rableri tarafından gönderilenlere inandık. Onlar**

arasında ayırım yapmayız; biz O'na teslim olmuşuzdur” deyin.” (El-Bakara 2/136

“Ey iman edenler! Allah’a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Allah’ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve âhiret gününü inkâr eden kimse iyice sapıtmıştır.” (En-Nisa 4/136) Diğer bir ayette şöyledir: “Andolsun biz peygamberlerimizi açık kanıtlarla gönderdik, beraberlerinde kitap ve adalet terazisini de indirdik ki insanlar hakkaniyete uygun davransınlar. Bir de demiri indirdik ki onda büyük bir güç ve insanlar için yararlar vardır. Böylece Allah, görmeden iman ederek kendisine ve peygamberlerine yardım edecekleri ortaya çıkaracaktır. Şüphesiz Allah güçlüdür, üstündür.” (El-Hadîd 57/25)

Bu iman esası, Yüce Allah’ın indirdiği bütün kitaplara iman etmeyi kapsamaktadır. Yüce Allah bir kısım peygamberler vasıtasıyla insanlara kendi iradesini, emirlerini, yasaklarını ve hikmetlerini birer kitab ile bildirmiştir. Bu kitapların bir kısmı sahifelerden ibarettir, diğer kısmı ise dört kitaptan ibarettir. Bunlar şöyledir: on sayfa Hz. Âdem’e, elli

sayfa Hz. Şit'e, otuz sayfa Hz. İdris'e, on sayfa Hz. İbrahim'e verilmiş olduğu rivayet edilmiştir. Sayfalar hakkında şöyle buyurulmuştur: **“Şüphe yok ki bu ilk sayfalarda, İbrahim ve Mûsâ'nın sayfalarında da vardır.”** (El-A'lâ 87/18-19)

Kitablar ise, Tevrat Hz. Musa'ya, Zebur Hz. Davud'a, İncil Hz. İsa'ya, Kur'ân-ı Kerim de bizim peygamberimiz Hz. Muhammed'e -salat ve selam ona ve bütün peygamberlere olsun-verilmiştir/indirilmiştir. Allah'ın c.c kitap indirildiğini inkâr edenleri bir ikazı şöyledir: **“Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edip tanımadılar. Nitekim “Allah hiçbir insana hiçbir şey indirmede” dediler. De ki: “Öyleyse Mûsâ'nın insanlara bir nur ve hidayet olarak getirdiği kitabı kim indirdi?”** Siz onu kâğıtlara yazıp (istediğinizi) açıklıyor, çoğunu da gizliyorsunuz. Sizin de atalarınızın da bilemediğiniz şeyler (Kur'an'da) size öğretilmiştir. (Resulüm!) Sen “Allah” de, sonra onları bırak, daldıkları bataklıkta oyalanadursunlar!” (El-En'âm 6/91)

Bu kitab ve sayfalar yüce Allah tarafından peygamberlerine vahy edilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'den önceki kitaplar, Tevrat'ın İsrailoğullarına indirilmesi

gibi belirli ümmetlere gönderilmiştir. Dolayısıyla onda bulunan hükümlerle sadece o ümmet sorumlu olmuştur. Yüce Allah'ın indirdiği son kitab olan Kur'ân-ı Kerim ise, indirildiği zamandan başlayarak kıyamete kadar bütün insanlığa gönderilmiştir.

Yüce Allah'ın indirdiği bütün kitaplara iman etmek her Müslümana farzdır. Biz bugün başka milletlerin ellerinde bulunan tahrif edilmiş Tevrat ve İncil'e değil bizzat yüce Allah'ın peygamberlerine vahy ettiği kitaplara inanırız. Ve yalnız Kur'ân-ı Kerim'in zamanımıza kadar tamamen korunmuş ilahi bir kitab olduğunu ve bütün semavi kitapların esaslarını daha mükemmel bir halde kendisinde bulundurduğunu bilip inanırız. (Büyük İslam İlmihali)

Semavi kitaplar yüce Allah'ın insanlar hakkında birer mukaddes kanunudur. Yüce yaratıcı insanlara haklarını, hayat düzenlerini ve vazifelerini bu kanunlar vasıtasıyla bildirmiştir. Eğer bu kitaplar olmasaydı, insanlar kendi yaratılışlarındaki hikmetten, vazifelerini bilmekten ve kendileri için hazırlanmış olan ahiret nimetlerinden habersiz kalmış olurlardı. Kendi hayatlarını düzene koyacak ilahi düsturlardan mahrum kalmış olurlardı. (a.g.e)

PEYGAMBERELERE İNANMAK

Peygamberlere inanmak iman esaslarından'dır. Peygamber: yüce Allah'ın kullarına dinlerini bildirmek için görevlendirdiği seçilmiş insandır. Peygamberler Yüce Allah'ın birer elçileridir. Bunların Allah'ın peygamberi oldukları, kişiliklerindeki yüksek sıfatlardan ve Allah tarafından kendilerine verilen mucizelerle sabit olmuştur.

Mucize: başkalarının meydana getiremeyeceği olağanüstü şeylerdir. Bir peygamberin gerçek peygamber olduğunu doğrulamak için Yüce Allah o işi peygamberlerin eliyle ortaya çıkarır.

Keramet: bir kısım olağanüstü işlerdir. Yüce Allah'ın kudretiyle veli kulları tarafından meydana getirilir. Bu kerametler de o velilerin bağlı bulunduğu peygamber için mucize sayılır. Çünkü o peygamber gerçek peygamber olmasaydı, kendisine bağlı olanlardan böyle kerametler ortaya çıkamazdı. (Büyük İslam İlmihali)

Resûl/ Mürsel: yeni bir kitap ve şeriatla bir ümmete gönderilen peygamberdir. Resul'ün çoğulu rusul, Mürsel'in çoğulu mürselindir.

Nebi: başka bir peygamberin şeriatına tabi olarak gelen peygambere denir. Çoğulu enbiyadır.

Peygamberler her türlü güzel sıfatlara sahiptirler. Onlardan her birinin varlığı bir olgunluk ve üstünlük örneğidir. Peygamberlerin sıfatları:

1. Peygamberler sadıktırlar. Her konuda doğru söylerler. Kendilerinden asla yalan çıkmaz.

2. Peygamberler emindirler. Gerek peygamberlik konusunda gerek diğer konularda her türlü güvene sahiptirler.

3. Peygamberler zekidirler. Onlar son derece yüksek bir anlayışa, tam akla ve kuvvetli bir görüşe, üstün bir zekaya sahip bulunmuşlardır. Onlarda gaflet, yüksek duygu ve kavramalardan yoksunluk düşünülemez.

4. Peygamberler masumdurlar. Onlar gizli ve aşikâr her türlü günahattan, küçük düşürücü bayağı işlerden tamamen beridirler, iffetli ve günahsızdırlar.

5. Peygamberler tebliğ sıfatına sahiptirler. Yüce Allah'ın kendilerine vahy ettiği şeriat hükümlerini olduğu gibi ümmetlerine bildirirler. Şeriat hükümlerinden herhangi birini saklamış veya unutmuş olmaları asla düşünülemez. Böyle bir şey

peygamberlik makamına yaraşmaz. Böyle bir tutum peygamber olarak gönderildikleri hikmete ve Allah'ın iradesine uygun düşmez.

Bütün Peygamberler şu beş sıfatı tamamen kendilerinde bulundurmuşlardır. Çünkü bu büyük sıfatlara haiz olmayan kimseler, insanları aydınlatıp onlara nc olamazlar. Bütün peygamberleri böyle tanıyıp doğrulamak imanımızın sıhhati için şarttır. (Büyük İslam İlmihali)

AHİRET GÜNÜNE İNANMAK

Bu iman esas ile ikinci sura frş ile başlayıp sonsuza dek sürecek olan hayat kastedilmiştir. Ahiret bu dünyadan sonraki sonsuz alemdir. Yüce Allah içinde yaşadığımız bu dünyayı ve üzerinde olan bütün varlıkları geçici/süreli bir zaman için yaratmıştır. Bir gün gelecek şu dünyadan ve üzerindekilerden hiçbir eser kalmayacaktır. Yüce rabbimizin takdir ettiği gün gelince, insanlarla beraber bütün canlı cansız varlıklar yok olacaktır. Bütün dağlar, taşlar, Güneş, Ay, yıldızlar, yerler ve gökler parçalanacaktır, işte bu kıyamettir. Bundan sonra yine yüce Allah'ın takdir ettiği gün gelince, bütün insanlar yeniden

dirileceklerdir. İnsanların hepsi “Mahşer” denilen çok geniş ve düz bir alanda toplanmış olacaklar ve yeni bir hayat başlayacaktır. Buna genel haşr denir. Bu yeni hayatın başlayacağı günden itibaren bitmez tükenmez, sonu gelmez bir halde devam edecek olan âleme “Âhîret Âlemi” denir. Buna inanmak iman esaslarındandır. (Büyük İslam İlmihali)

Peygamber efendimiz sav “*Âhîret duraklarının ilki kabirdir*” buyurmaktadır (Ahmed b. Hanbel, El-Müsned 1,63). Ölüm sonrası bu hayata, mezara konulan insanın yaşadığı bir devre olması dolayısıyla “kabir hayatı” denildiği gibi, dünya hayatı ile âhîret hayatı arasındaki geçiş dönemini ifade etmesi sebebiyle “berzah alemi” diye de anılmıştır. (İslam’da İman Esasları, s. 400)

İslam inancına göre kabir hayatı, mezara bağlı bir şey değildir. Dolayısıyla bir insanın kabir hayatını yaşaması için bedeninin mutlaka mezara konulmuş olması gerekmez. Ölen kişi ister mezara konulsun ister denizde balıklara yem olsun, isterse bir yangında yanıp kül olsun kabir hayatını geçirir. İnsan öldüğü zaman kabrinde Münker ve Nekir denilen iki melek tarafından sorguya çekilecektir, ölüye soracaklardır;

Rabbin kimdir? Peygamberin kimdir? Dinin nedir? Kıblen neresidir? Buna kabir sorgusu denir.

Âhiret Âlemi başlamadan önce bütün insanlar ve bütün âlemlerin başına kıyamet kopacaktır. Bu kıyametin kopmasını “Sura birinci üfürüş” olayı meydana getirecektir. İsrâfil isimli melek “Sur” denilen ve niteliği yüce Allah tarafından bilinen bir ses verme cihazına üfurecektir. Bundan çıkan korkunç ses ile bütün canlılar ölecek, her şey altüst olacaktır.

Dinimiz kıyamet için birtakım alametler haber vermiştir, bunların bazıları ayetle bazıları da Peygamber efendimizin hadisleri ile sabittir. Bunlar küçük ve büyük olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

Küçük alametler: din konusunda bilgisizliğin her tarafa yayılması, sarhoşluk veren şeylerin içilmesi, zina ve benzeri haramların/kötülüklerin çoğalması, öldürme olaylarının artmasıdır.

Büyük alametler ise şunlardır:

1. Müminleri nezleye tutulmuş ve kafirleri sarhoş olmuş gibi yapacak bir dumanın çıkması. “Göğün bütün insanları kuşatan belirgin bir dumana

bürüneceği günü bekle. Bu acı veren bir azaptır. Rabbimiz, üzerimizden azabı kaldırdı, bizler artık inanmaktayız” (diyecekler). (Ed-Duhan 44/10-12)

2. Deccal adında bir şahsın türemesi, tanrılık davasında bulunması ve sonra Hz. İsa tarafından mağlup edilip, daha sonra kaybolup gitmesi.

3. Dabbetülaz adında canlı bir yaratığın yerden çıkararak, İnsanlara sözler söylemesi. **“Söylenen (kıyamet) başlarına geldiği zaman, onlara yerden bir yaratık çıkarırız da insanların ayetlerimize kesin bir şekilde iman etmedikleri konusunda onlarla konuşur.”** (En-Neml 27/82)

4. Güneşin az bir zaman için battığı yerden doğması.

5. Hz. İsa'nın gökten inerek bir müddet peygamberimizin şeriatıyla amel etmesi.

6. Yecüc ve Mecüc adında iki milletin yeryüzüne yayılarak bir müddet bozgunculuğa çalışması. **“Nihayet Ye'cüc ve Me'cüc (setleri) açıldığı ve onlar her tepeden akın ettiği zaman; Şaşmaz sözün gerçekleşmesi yaklaşmıştır; bir de bakarsın ki inkârcıların gözleri yerinden fırlamış! “Gerçekten biz, bu konuda gaflet içindeymişiz; daha da ötesi**

büsbütün zulme batmışız” diye yakınmaktadırlar!” (El-Enbiya 21/96-97)

7-8-9. Biri doğuda, biri batıda ve biri de Arap yarımadasında olmak üzere üç büyük yer çöküntüsü olması.

10. Yemen tarafından korkunç bir ateş çıkararak etrafa dağılması.

Müslümanın inanması gereken ahirete ait olaylar:

Hesap: ahiret gününde sorguya çekilme, yükümlü olan bütün yaratıkların Allah tarafından hesaba çekilmesidir. Mahşerde büyük bir adalet mahkemesi kurulacak ve herkesten dünyada yaptıkları sorulacak, ona göre hakkında karar verilecektir.

Amellerin yazılı olduğu defter: her insanın dünyada iyi ve kötü, her işlediği şeyin yazılı olduğu defterdir. Melekler tarafından yazılmış olan bu defter ahirette sahibine verilecek ve ona al kitabını oku denilecektir. Ve böylece hiçbir şeyi gizli kalmayacaktır. **“Kitap ortaya konur. Suçluları, kitabın içindekilerden korkuya kapılmış görürsün. "Eyvah bize! Bu nasıl bir kitaptır ki küçük, büyük hiçbir şey bırakmadan hepsini sayıp dökmüş!" derler. Onlar**

bütün yaptıklarını karşılarında bulurlar. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez.” (El-Kehf 18/49)

Mizan: mahşerde herkesin dünyada yapmış olduğu işleri tartmaya özel bir alet ölçüsüdür. Bununla amellerin iyi ve kötü miktarı anlaşılmış olur.

Sırat: cehennemin üzerine kurulmuş, geçilmesi çok zor olan bir köprüdür. Bunun üzerinden Allah’ın iyi kulları çok kolaylıkla geçer, öyle ki bir kısmı şimşek çakar gibi aniden geçer ve cennete girer. Kafirler ile müminlerden bağışlanmamış kimseler geçmeyip cehenneme düşeceklerdir. Kafirler ebedi olarak orada kalacaklar, Müminler ise cezalarını doldurduktan sonra cennete gireceklerdir.

Cennet: hatır ve hayale gelmeyen maddi ve manevi nimetleri içinde toplayıp hiçbir zaman yok olmayan ve bugün mevcut olan sekiz bölümlü mükâfat alemidir. Bulduğu yeri ancak Allah bilir. Müminler cennette pek büyük nimetlere ereceklerdir. Bilhassa yüce Allah’ı mekândan zamandan münezze ve şanı-uluhiyetine layık bir şekilde vakit vakit görme şerefine nail olacaklardır ki buna “**ruyetullah**” denir. İman sahipleri bu nimete nail oldukça cennetin bütün nimetlerinin zevklerini unutacaklar en büyük en yüce

en ruhani bir zevke dalacaklardır. Artık bunun üstünde bir nimet düşünülemez.

Cehennem: bütün kafirlerle bazı günahkâr müminler için yaratılmış olan yedi aşağı tabakaya bölünmüş bir azap kaynağıdır. Burada kafirler sonsuza dek kalacaklar ve azap çekeceklerdir. Günahkâr müminler ise bir müddet azap çektikten sonra cennete konulacaklardır. Cehennem'in bulunduğu yeri de ancak Yüce Allah bilir.

Kevser havuzu: mahşerde yüce Allah tarafından peygamberimize ikram buyurulacak olan gayet büyük bir havuzdur. Bunun çok tatlı ve berrak suyundan müminler içecektir. Mahşerin dehşetinden ileri gelen hararetlerini gidereceklerdir.

Şefaât: ahiret günü bir kısım müminlerin bağışlanmaları bazı itaatli müminlerin de yüksek derecelere ermeleri için peygamberimizin ve diğer bazı büyük zatların yüce Allahtan dilek ve yalvarışta bulunmalarıdır. (Büyük İslam İlmihali)

Ahirette bütün insanlara ait hesaba çekilme işinin bir an önce yapılması için en büyük şefaatte bulunacak olan kimse Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem dir. Onun bu şefaatine

“Şefaati Uzma” en büyük şefaathir. Peygamberimizin sahibi olduğu cennetteki yüksek makama da **“Makamı Mahmud”** övülen makam denir. Bütün bu saydığımız şeylerin aslını ve özünü ayrıntılarıyla bilmek, ancak yüce Allah’a aittir. Ahiretle ilgili bütün bu olayların var olduğunu kabullenmek, yüce Allah'ın kudret ve azametini düşünüp sezebilenler için asla uzak ve imkânsız görülemez. Yüce Allaha hamd olsun ki biz bunların hepsine inanmış ve iman etmiş bulunuyoruz. **“Allah her şeye gücü yetendir.”** (El-Kehf 18/45) (A.g.e)

KADERE İNANMAK

“Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.” (Et-Tekvîr 81/29)

Kader yüce Allah'ın bütün nesne ve olaylarıyla kâinatı ezelde planlamasıdır. Kaza ise söz konusu nesne ve olayları ezeldeki plan uyarınca icra edip yerine getirmektir. Kader, Allah'ın sıfatlarıyla bağlantılı bir konudur. Özellikle ilim, irade ve kudret sıfatlarını iyi anlamak bu konunun özünü oluşturmaktadır. Tabiatta olup biten her nesne ve olayın Allah'ın ezeli ilmi, kudreti ve iradesi

çerçevesinde meydana gelir. İnsanların işledikleri irâdî (isteyerek seçerek yaptığı) fiiller de buraya girer. (İslam'da İman Esasları, s. 493)

İradî fiiller: insanın yapmış olduğu tüm tutum ve davranışlardır. İradî olmayan fiiller ise dünyaya gelmek, erkek veya kadın olmak ve ölüm gibi insanın iradesi dışında olan fiillerdir.

Fiiller iki kısımdır hayr/iyi ve şer/kötü, bunların hepsinin Allah tarafından yaratıldığına inanırız. Yaratma fiilini kudretinde bulunduran yalnız Yüce Allah'tır. Örneğin a şahsının iman etmesi veya kafir olması veya bir cana kıyması; insan bu fiillerden birini yapmayı tasarlar, Yüce Allah'ta onun bu eğilimine göre o fiili yaratır. Hiçbir kimse kaderinde yazılı olduğu için iman ve kafir olmayı seçme durumunda değildir. Yani yazıldığı için bu fiili işlemek zorunda değildir. Bu yazgı onu bu fiili yapmaya mecbur da etmez. Yüce Allah, ilmi ezeli ile kıyamete dek olacak olayları bilmiş ve yazmıştır, insan yazgısı olduğu için bu fiilleri iradesi olmadan işlemek zorundadır anlamında değildir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“Ve de ki: Gerçek, rabbinizden gelendir. Artık dileyen iman etsin dileyen inkâr etsin. Biz, zalimler için alevleri**

kendilerini çepeçevre kuşatan bir ateş hazırladık. (Susuzluktan) imdat dileyecek olsalar buna, erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile cevap verilir. Ne fena bir içecek ve ne kötü bir barınak!” (El-Kehf 18/29). Ayette açık bir şekilde dileyenin iman edebileceği, dileyenin de kâfirliği seçebileceği vurgulanmıştır. Benzer bir ayette şöyledir: **“Hakikatte biz insanı katışık bir nutfeden yarattık; imtihan edelim diye onu işitir ve görür kıldık. Şüphesiz biz ona doğru yolu gösterdik; artık o isterse şükreden olur, isterse nankör.”** (El-İnsan 76/2-3) Bu ayet de aynı şekilde insana şükür/iman ve nankörlük/küfrü tercih etme serbestisinin verildiğini açıklamaktadır.

Kader ve kaza insanların yaptıklarından sorumlu olmalarına engel değildir. Kader ve kaza insanların iradelerine, kudretlerine ve çalışıp kazandıkları şeylerden sorumlu olmalarına engel ve aykırı değildir. Yüce Allah insana bir kudret ve bir irade vermiştir. İnsan kendi kudretini ve iradesini dilediği işe/fiile veya yöne (iyilik-kötülük, sevap-günah) çevirir, buna **“Kesb”** denir. Yüce Allah da dilerse o işi insanın istediğine göre yaratır, bu da bir kazadır, bir yaratmadır. Bu sebeple insanın bu kesbi kendi tercihi ile kendi cüz’î iradesi ile olduğundan, bunun

mahiyetine göre sorumlu olması gerekir. (Büyük İslam İlmihali)

"Kul hayrıyla, şerriyle kadere inanmadıkça, hatta başına gelecek bir şeyin mutlaka geleceğine, gelmeyecek olanın da gelmeyeceğini bilmedikçe, iman etmiş olamaz." (Tirmizî, Kader, 10)

MÜKEMMEL BİR İMANIN BELİRTİLERİ

Peygamber Efendimizin bu bağlamdaki bazı hadisleri şöyledir: *"İman altmış küsur şubedir. Haya da imanın bir şubesidir."* (Zübdetü'l-Buhari, s. 17)

"Müslüman, dilinden ve elinden Müslümanların emin oldukları kişidir. Muhacir, yüce Allah'ın yasakladığı şeyleri terk eden kişidir." (a.g.e, s. 18)

"Hiçbiriniz kendisi için istediği şeyi din kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olamaz." (a.g.e)

"Bütün benliğime sahip olan yüce Allah'a yemin ederim ki, ben herhangi birinize, babasından ve çocuklarından daha fazla sevgili olmadıkça kâmil bir mümin olamaz." (a.g.e)

“Üç şey vardır ki onlar kimde bulunursa, o kişi imanın tadını bulmuştur. Yüce Allah ve peygamberi diğer bütün varlıklardan o kimseye daha sevgili olmak. Bir kimseyi sevdiği zaman yalnız Allah rızası için sevmek. Ateşe atılmaktan tiksindiği gibi, İslam ile şereflendikten sonra tekrar küfre dönüp dinden çıkmaktan tiksirmek.” (a.g.e, s. 19)

“Dört şey kimde bulunursa halis münaфіk olur; o dört şeyden yalnız birisi bulunursa, onu bırakıncaya kadar nifaktan bir haslete sahip bulunur: Kendisine güvenildiğinde bu güvene hıyanet eder. Konuştuğu zaman yalan söyler. Anlaşma yaptığı zaman arkadan vurur. Bir kimseye davalastığı zaman hır çıkarır.” (a.g.e, s. 25)

Sevgili Peygamberimizin güzel sözlerinden öğrendiklerimiz şunlardır: Münaфіkların bu özelliklerinin zıddı olan, emanete hıyanet etmemek, doğru sözlülük, anlaşmalara uymak ve davalastığı zaman haktan ayrılmamak, iman alametidir. İman, bu güzel huylarla ahlakını süslemeyi ve kötü huylardan kendini arındırmayı gerektirir. Müslüman, Allah ve Resulünü canından bile çok sevmelidir. Allah yolunda çokça çalışmalıdır. Haya sahibi olmalıdır. İslam’ı en güzel bir şekilde şahsında temsil etmelidir.

Doğruluğu şiar edinip istikamet sahibi olmalıdır. Kimseye zarar vermemeli, elinden ve dilinden insanlar güvende olmalıdır. Mutedil olmalıdır. İyimser olmalıdır. Müjdeleyici ve kolaylaştırıcı olmalı, kimseyi dinden soğutmamalıdır. Gece gündüz ibadetle rabbinden yardım istemelidir. Kendisi için istediğı şeylere din kardeşleri için de istemelidir. Tok gözlü olmalı dünya malına meyletmemelidir. Birlik ve beraberlikten ayrılmamalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM - İSLAM İBADET ESASLARI

İSLAM

İslam Yüce Allah'ın son peygamberine indirdiği kitabı Kur'an'ı Kerim'in bütün içeriğini ve Hz. Peygamberin bu içeriği uygulamasını kapsayan, Allah'ın indiriş/gönderişinden itibaren kıyamet kopuncaya kadar bütün insanları tabi olmaya davet ettiği son dindir. Bir hadisi şerifte Türkçemize İslam'ın beş şartı olarak geçen İslam'ın temel esasları şöyle ifade edilmiştir:

Abdullah b. Ömer radyallahu anhüma'dan rivayet edilmiştir: **İslam beş esas üzerine kurulmuştur; Yüce Allah'tan başka ibadet edilmeye layık başka zat olmadığına ve Hz. Muhammed'in, Allah'ın peygamberi olduğuna (kalp ile tasdik dil ile ikrar etmek) şahadet etmek (kelime'i şahadet), erkan ve şartlarıyla beş vakit namaz kılmak, malının zekatını vermek, (Gücü yeten için) haccetmek, Ramazan ayında oruç tutmak.** (Zübtedü'l-Buhari, s.17) Bu beş temel esaslar İslam binasının ana kolonları ve bu binanın temelleri olarak ifade edilebilir. İslam bütün emir ve yasaklarıyla bir bütündür. İslam'ın bu beş esastan ibaret olduğunu sanmak büyük bir yanlıştır.

NAMAZ

A) Önemi

Allah'a imandan sonra farzların en büyüğü, en önemlisi Namazdır. Namaz imanın alametidir, kalbin nurudur, ruhun kuvvetidir, müminin miracıdır. Mümin namaz sayesinde yüce Allah'ın manevi huzuruna yükselir. Yüce Allah'a namazla yakınlığa erer. Mümin için ne büyük şeref! (Büyük İslam İlmihali, Ömer Nasuhi Bilmen)

Namaz Yüce Kitabımızda ve hadisi şeriflerde defalarca emredilmiştir. Bir ayeti kerimede şöyle buyurulmaktadır: **“Kitaptan sana vahyedilenleri oku, namazı özenle kıl. Kuşku yok ki namaz hayâsızlıktan ve kötülükten meneder. Allah'ı anmak her şeyden büyüktür/önemlidir. Allah yaptıklarınızı bilir.”** (El-Ankebût 29/45)

Diğer bir ayeti kerime ise şöyledir: **“Namazı kılın, zekâtı verin. Önceden kendiniz için ne hayır yaparsanız onu Allah katında bulursunuz. Şüphesiz Allah yaptıklarınızı eksiksiz görür.”** (El-Bakara 2/110)

Peygamber Efendimizin ilgili bazı hadisleri şöyledir: *“Bir kulun kıyamet gününde, ilk hesaba çekileceği*

amel namazdır. Eğer namazın hesabını iyi verebilirse kurtulur ve kazanır. Eğer namazın hesabını veremezse kaybeder ve hüsrana uğrar. Farz namazlarında eksik çıkarsa Azîz ve Celîl olan Rabbimiz, “Bakın, kulumun nafîle namazı var mı?” der. Namazının eksikleri nafîle namazlarla tamamlanır. Diğer amellerinin hesabı da bu şekilde görülür.” (Riyazü’s-Salihin, 5/195-440; Tirmizî, Salât, 188)

“Sabah namazını kılan kimse, Allah’ın koruması altındadır. Ey Âdemoğlu, Allah korumasına karşılık sizden bir şey istemez.” (Müslim, Mesâcid, 261)

“İkinci namazını kaçırın kimse, ailesinden ve malından olmuş gibidir.” (Zübtedü’l-Buhari, s. 97)

“Namaz dinin direğidir”. Bunlar ve burada zikretmediğimiz diğer ayet ve hadisler, namazın Allah katındaki değerini bizlere gösterir. Bu büyük ibadetin faziletleri sayısızdır. Müslümanlar yedi yaşlarına girmiş çocuklarını namaza alıştırmakla yükümlüdürler. Bu büyük farzı yerine getirenler Allah’ın ikramlarını ve yardımını hak edeceklerdir. Namazı kasten terk edenler ise azabı çetin olan Allah’ın acı veren azabını hak etmiş olacaklardır. Namaz kılmayanların ahiretteki durumu Kur’an-ı

Kerim’de şöyle anlatılmaktadır: **“Ancak hakkın ve erdemın tarafında olanlar başka: Onlar cennetlerdedir; günahkârlar hakkında birbirlerine sorular sorarlar: “Sizi Şu yakıcı ateşe sokan nedir?” Onlar Şöyle cevap verirler: Biz namaz kılanlardan değildik.”** (El-Müddessir 74/39-43)

Diğer bir ayeti kerimede Şöyledir: **“Nihayet onların peŐinden öyle bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını çekecekler.”** (Meryem 19/59)

İnsan her an Allah’ın sayısız nimet ve lütuflarına nail olduğunu düşünmeli. Çok cömert bir Rabbin bu kadar keremine eriŐtiĐinin farkında olmalıdır. İnsanı bu kadar nimetlerle donatan Rabbe teşekkür etmek bu düşünceenin sonucu olmalıdır. İŞte insan namaz ile bu Şükür borcunu yerine getirmeye çalıŐmalı, Rabbinin nimetlerini hatırlayıp, onun huzuruna durup, eğilmeli ve secde etmelidir. Kulluk vazifesini yerine getirmeye çalışmalıdır. Nitekim “Namaz Őükürün bütün kısımlarını toplayıcıdır” denilmiştir. Bununla beraber namaz ruhu temizleyen, kalbi aydınlatan, insanı yüksek duygulardan haberdar eden, insanı

kötülüklerden alıkoyan, insanı iyiliğe, tefekküre, tevazua, intizama yönlendiren en güzel bir ibadettir.

Namazın farz kılınmasında hikmetler ve faydalar her türlü düşüncenin üstündedir. Fakat Müslüman namazını sırf Yüce Allah'ın rızasını kazanmak için kılar. Yalnız ibadet edilmeye layık olan rabbine şükür ve tazim için kılar, onun emrine itaat eder. Müslüman bu kutsal vazifenin yerini hiçbir şeyin doldurmayacağını bilir. Namaz için harcayacağı dakikaları hayatının en neşeli, en saadetli zamanları olarak bilir. Fani hayatın yok olmayacak birçok güzel sonuçlarını ancak namaz sayesinde elde eder. (Büyük İslam İlmihali)

B) Farz oluşu

Namazın farz oluşu Kur'ân ve sünnetle sabittir. Kur'ân-ı Kerîm'de mutlak biçimde namaz emrine defalarca yer verildiği gibi bazı âyetlerde çeşitli üslûplarla namazın önemine işaret edilerek namaz kılanlardan övgü ile söz edilmiş (El-En'âm 6/92; El-Mü'minûn 23/9; El-Meâric 70/22-35), namazı ciddiye almayıp özünden uzaklaşanlar yerilmiştir (El-Maûn 107/5). Birçok âyette "salât" ile birlikte

“ikâme” kelimesi ve türevleri kullanılarak (meselâ El-Bakara 2/110, 277; El-Mâide 5/55; El-Enfâl 8/3) namazın vaktinde eksiksiz bir biçimde erkânına riayet edilerek ve devamlı olarak kılınması gereğine dikkat çekilmiştir. Şu ayet bize namazın savaşta bile terkedilemez bir farz olduğunu gösterir: **“Namazı bitirince de ayakta, otururken ve yanınız üzerinde yatarken (daima) Allah'ı anın. Huzura kavuşunca da namazı dosdoğru kılın; çünkü namaz müminler üzerine vakitleri belli bir farzdır.”** (En-Nisa 4/103) Hz. Peygamber namazın İslâm'ın beş şartından biri (Buhârî, İmân, 1,2) ve amellerin en faziletlisinin vaktinde kılınan namaz olduğunu (Buhârî, Tevhîd, 48), kulun kıyamet günü ilk olarak namazdan hesaba çekileceğini (Ebû Dâvûd, Şalât, 145) bildirmiş, yeni Müslüman olan birine her gün beş vakit namaz kılması gerektiğini söylemiştir (Buhârî, İmân, 34; Müslim, İmân, 8, 10, 29, 31). Ayrıca, *“Namazı benden gördüğünüz gibi kılınız”* diyerek (Buhârî, Ezân, 18) namazların rekât sayılarını ve kılınış şeklini uygulamalarıyla öğretip açıklamış, kendisine bu konuda soru soran bir kişiye, *“İki gün bizimle kıl”* diyerek Namazı o kişiye uygulamalı olarak öğretmiştir. (Müslim, Mesâcid, 178). (Dia, Namaz)

C) Çeşitleri

Namazlar farz, vacip, sünnet ve nâfile olmak üzere dört kısımdır.

1. Farz Namazlar. Bunlar farz-ı ayın ve farz-ı kifâye olmak üzere iki gruba ayrılır.

Farz-ı ayın olanlar, yükümlülük çağına gelmiş her Müslümanın yerine getirmekle mükellef olduğu namazlardır. Günde beş vakit namaz ve cuma günleri kılınan cuma namazı bu grupta yer alır. Beş ayrı vakitte kılınan günlük farz namazlar, sabah namazı iki rekât, öğle namazı dört rekât, ikindi namazı dört rekât, akşam namazı üç rekât ve yatsı namazı dört rekât olmak üzere toplam on yedi rekât, cuma günü öğle namazının vaktinde cemaatle kılınan cuma namazının farzı iki rekâttir.

Farz-ı kifâye olan namaz ise ölen bir Müslüman için cemaatle kılınması gereken cenaze namazıdır. Bir grup bu görevi yerine getirince diğer Müslümanların üzerinden sorumluluk kalkar. Rükûlu ve secdeli bir namaz olmadığından bu namazda rekât söz konusu değildir.

2. Vacip Namazlar. Vitir namazı, Ramazan ve Kurban Bayramı namazları, bozulan nâfile namazın

kazâsı ve dinen yüklenmiş bir görev olmamakla birlikte bir vesileyle kişinin kendi iradesiyle kılmayı adadığı nezir/adak namazlarıdır.

3. Sünnet Namazlar. Peygamber efendimizin kıldığı ve kılınmasını tavsiye ettiği namazlardır. Farz namazlardan önce ve sonra kılınan namazla bunlardandır ki şöyledir:

Sabah namazının farzından önce iki öğlenin farzından önce dört, sonra iki (dört rekâta kılınabilir), ikindinin farzından önce dört, akşamın farzından sonra iki, yatsının farzından önce dört ve sonra iki (dört rekâta kılınabilir) rekât olmak üzere toplam yirmi rekâttır.

Cuma namazının farzından önce ve sonra kılınan dörder rekât sünnet namazlar da böyledir.

Farz namazlardan müstakil olarak kılınan sünnet namazlara da şunlar örnektir: Teheccüd, kuşluk (duhâ), istihâre, yağmur duası, husûf (ay tutulması), kûsûf (güneş tutulması), tahiyetü'l-mescid, evvâbîn, tesbih, ihrama giriş ve hâcet namazlarıyla abdest ve gusûlden sonra kılınan namazlar.

D) Namazların Farzları

Namazların farzları on ikidir. İlk altısına şart (farz, vacip ve sünnet bütün namazların geçerli olabilmesi için), son altıya da rükün (Namaz ibadetini meydana getiren unsurlar) denir. Namazın Şartları:

1. Hadensten tahâret. Hades kelimesi, “abdestsizlik ya da cünüplük sebebiyle meydana geldiği kabul edilen hükmi kirlilik” anlamındadır. Namazın geçerli olabilmesi için abdesti olmayan bir kişinin abdest alması, cünüplük halindeki kişinin de gusül abdesti alması gerekir. Âdet ya da lohusalık durumları devam eden kadınlar namaz kılamaz. Bu halleri sona erdikten sonra namaz kılabilmeleri için gusül abdesti almaları gerekir. Gusül abdesti veya abdest alabilecek su bulamayan yahut su bulduğu halde kullanma imkânı olmayan kişi teyemmüm eder.

Abdest, belirli organların, gusül ise ağız ve burunda dahil olmak üzere bütün bedenın yıkanmasıdır. Gerek guslün gerek abdestin dinimizce sahih olabilmesi için bedene suyun temasını engelleyecek bir maddenin vücutta bulunmaması şarttır. Müslümanın dövme, oje ve benzeri suyun deriye ulaşmasına engel olacak şeylere dikkat etmesi gerekir. Su deriye/bedene temas etmediği durumlarda her iki abdestte geçersizdir.

Temizlik, abdest ve kadınların özel halleri gibi konular bir İlmihal kitabından detaylıca öğrenilmelidir.

2. Necâsetten tahâret. Vücut, elbise ve namaz kılınacak yerde bulunan ve namazın geçerliliğine engel olan maddî pisliklerin temizlenmesini ifade eder.

3. Setri avret. “Vücutta dinen örtülmesi gereken ve başkasının bakması haram olan yerler” anlamındaki avret mahallinin namazda örtülmesi şarttır. Kadınların avret yerleri; yüz, eller ve ayaklar dışında bütün vücuttur. Erkeklerin avret yeri ise, diz kapaklarının altı ile göbeğin üstü arasında kalan bölgedir. İmkân olduğu halde örtünmeden kılınan namaz geçerli olmaz. Namazda giyilen kıyafetin vücudun rengini göstermeyecek şekilde olması gerekir.

4. Kibleye yönelmek. Bu şart/farz namaz kılarken kibleye (Kâbe) yönelme gereğini ifade eder. Mescid-i-Harâm’da namaz kılan kimsenin yüzünü ve yönünü bizzat Kâbe binasına çevirmesi şarttır. Kâbe’den uzakta bulunan kişi Kâbe’nin bulunduğu tarafa yönelir.

5. Vakit. Farz namazlar, bu namazların öncesinde ya da sonrasında kılınan sünnet namazlar, vitir namazı, teravih namazı ve bayram namazlarının kılınabilmesi için vaktin girmiş olması şarttır.

6. Niyet. “Yalnızca Allah rızâsı için namaz kılmayı istemek ve hangi namazı kılacağını bilmek” anlamına gelir. Niyetin kalple yapılması esas olup dille söylenmesi şart değildir. Ancak dille niyet etmek müstehaptır. Niyetin başlangıç tekbiriyle birlikte yapılması faziletli kabul edilmiştir. Nâfile namazlarda yalnızca namaza niyet etmek yeterli olup hangi namaz olduğu konusunda belirleme yapmak şart değildir. Cemaatle kılınan namazlarda imama uymaya niyet etmek gerekir.

Namazın rükünleri:

1. İftitâh tekbiri. Namaza başlarken “Allahüekber” cümlesini söylemektir. “Tahrîme” olarak da adlandırılır. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf’a göre namazın şartı, İmam Muhammed ile diğer üç mezhebe göre namazın rüknüdür.

2. Kıyam. İftitâh tekbiri ve her rekâтта Kur’an’dan okunması gerekli asgari miktar süresince ayakta durmayı ifade eden kıyam, farz ve vâcib namazlarda

ve Hanefî mezhebinde benimsenen görüşe göre sabah namazının sünnetinde bir rükündür

3. Kıraat. “Kıyamdayken Kur’ân-ı Kerîm’den okunması gereken asgari miktarın okunması” demektir. Kıraatin iki rekâtlı farz namazların, sünnet ve nâfile namazlarla vitir namazının her rekâtında farz olduğu konusunda görüş birliği vardır. Üç veya dört rekatlı farz namazların herhangi iki rekatında kıraat farzdır. Hanefî mezhebine göre, kıraatin farz olduğu her rekâtta kısa üç âyet veya buna denk düşen bir uzun âyet okumak gerekir. Diğer üç mezhepte kıraatin asgari miktarı her rekâtta Fatıha sûresinin okunmasıdır. Kur’an Arapça ve anlamı bozulmayacak bir şekilde okunmalıdır. Namazda Kur’an mealî okumak geçersizdir.

4. Rükû. Her rekâtta eller dizlere varacak derecede sırtın eğilmesini ifade eder. Hz. Peygamber’in uygulamasında en uygun rükû şekli sırt ve baş düz bir satıh meydana getirecek ölçüde eğilmektir.

5. Secde. “Her rekâtta vücudun belirli uzuvlarını yere veya yere bitişik bir mahalle koyarak iki defa kapanmak” demektir. Resûl-i Ekrem’in uygulamasına en uygun secde yüz, eller, dizler ve

ayak parmakları olmak üzere yedi organ üzerine yapılan secdedir.

6. Son oturuş/Ka‘de-i-Ahîre. Namazların son rekâtlarında belli bir süre oturmayı ifade eder. Hanefilere göre Ettehiyâtü okuyacak kadar oturmak gerekir.

Yukarıda sayılan 12 farzdan başka, tadili erkana riayet edilmesi, İmam Ebu Yusuf ile üç imama göre, farz olduğu gibi, namazlardan kendi iradesiyle çıkmak da İmamı Azama göre bir farzdır. Farzlar yerine getirilmeden namazın sahih olması mümkün değildir.

Tadil-i Erkâna Riayet: namazın kıyam, rükû ve secde gibi her rükününü sükûnetle yerine getirmek ve bu rükünleri yaparken her uzuv yatışıp hareket halinden beri bulunmaktır.

Örnek: Rükûdan kıyama kalkarken vücut dimdik bir hale gelmeli ve sükûnet bulmalı, en az bir kere “Sübhanellahi’l-Azîm” diyecek kadar ayakta durup ondan sonra secdeye varmalıdır. Her iki secde arasında da böylece bir tesbih miktarı durmalıdır.

E) Namazın Vacipleri

Namazların farzları olduğu gibi bir kısım vacipleri de vardır. Bu vacipleri yerine getirmekle namazın farzları tamamlanıp eksikleri giderilmiş olur. Namazın vacipleri şunlardır:

- 1.** Namaza başlarken yalnız Allah ismiyle yetinmeyip büyüklüğü de ifade eden Ekber sözünü de ilave ederek Allahu Ekber demek vaciptir.
- 2.** Fatiha suresini okumak. Diğer üç mezhebe göre farzdır.
- 3.** Namazlarda farz olan kuran okuyuşunun üç ve dört rekatlı farzlarda, ilk iki rekâta okunması vaciptir.
- 4.** İlk iki rekâtın her birinde bir defa Fatiha suresi okumak.
- 5.** Fatiha suresine başka bir sure veya bir sure yerini tutacak kadar ayet okunması vaciptir.
- 6.** Fatiha suresinin diğer okunacak sure veya ayetlerden önce okumak vaciptir.
- 7.** Yalnız başına namaz kılan kimse, sabah akşam ve yatsı namazlarını dilerse aşikare dilerse gizli okuyabilir. Geceleyin kılacağı namazlarda da hüküm

böyledir. Öğle, ikindi namazlarında ve gündüz kılacağı diğer namazlarda gizli okuması vaciptir.

8. Cemaatle kılınan namazlardan sabah, Cuma, Bayram, Teravih ve Vitir namazlarının her rekâtında, akşam ve yatsı namazlarının ilk iki rekâtlarında aşikare/sesli Kur'an okumak vaciptir. Öğle ile ikindi namazlarının bütün rekâtlarında, akşam namazının üçüncü ve yatsının son iki rekâtında gizli olarak kıraat yapmak vaciptir.

9. Vitir namazında kunut/dua okumak ve kunut tekbiri almak vaciptir.

10. Kazaya kalan bir namaz, eda edilirken nasıl kılınıyorsa, kaza edilirken de aynı şekilde kılınır.

11. Secde yaparken burnun yere konulması vaciptir.

12. Üç veya dört rekâtlı namazların ikinci rekâtında yapılan oturuşa "ka'de-i ûlâ" denir ki bu da vacibdir.

13. Namazların her oturuşunda teşehhütte bulunmak, tahiyât okumak vaciptir.

14. Namaz içinde okunan secde ayetinden dolayı tilavet secdesinde bulunmak vaciptir.

15. İki Bayram Namazını üçer fazla tekbirleri vaciptir. Bu namazların birinci rekâtlarındaki rükû ve secde tekbirleri sünnettir, ikinci rekâtlarının rükû tekbirleri ise vaciptir.

16. Namazların farzlarında sıraya riayet edilmesi iki farz arasına farz olmayan bir şeyin girmesine meydan verilmemesi vaciptir.

17. Vaciplerin her birini de yerinde yapmak ve sonraya bırakmamak ta vaciptir.

18. Namazların sonunda selam vermek, önce sağ tarafa sonra sol tarafa yüz çevirerek es-selam demek vaciptir.

F) Sehiv secdesi

Yanıлма secdesi demektir. Son oturuşta Ettehiyâtü okunduktan sonra sağa selam verilip, iki secde yapıлып son oturuş tekrarlanarak yapılır. Şu durumlardan birinde yapılması gerekir:

Namazın farzlarının/rükünlerinden birinin öne alınması veya geciktirilmesi yahut tekrar edilmesi.

Namazın vaciplerinden herhangi birinin yanılarak/unutularak terkedilmesi veya ertelenmesi.

Cemaatle namaz kılınırken imam yanılrsa hem imam hem cemaat sehiv secdesi yapar.

Namazda iki defa yahut daha fazla yanılan kimsenin bir defa sehiv secdesi yapması yeterlidir.

Namazın vacipleri kasıtlı terkedilirse, sehiv secdesi yeterli olmaz, namazın yeniden kılınması gerekir.

G) Sünnetleri

Sünnet, Hz. Peygamber'in devamlı şekilde yaptığı ve bir mazeret olmaksızın terk etmediği davranışlardır. Namazın belli başlı sünnetleri şöylece sıralanabilir:

- 1.** Beş vakit farz namaz ve Cuma namazı için ezan okunması ve kâmet getirilmesi.
- 2.** İftitâh tekbiri için erkeklerin ellerini kulak hizasına, kadınların omuz hizasına kadar kaldırması. Mâlikîler ve Şâfiîler'e göre erkekler ellerini omuz hizasına kadar kaldırırklar, Hanbelîler'e göre muhayyerdiler.
- 3.** Tekbir için eller kaldırılırken parmakların aralarının zorlamaksızın biraz açık olması sünnettir.

4. Rükû ve secdeye giderken intikal tekbirlerini imamın sesli alması, “Semiallahu limen hamideh” sözünü ve namazın sonunda her iki tarafa vereceği selamı ihtiyaç miktarı aşikâre/sesli yapması sünnettir.

Cemaatin de rükûdan kalkarken “Allahümme Rabbena ve leke’l-hamd” sözü ile tekbirleri ve selamı sessiz okumaları sünnettir.

Yalnız başına namaz kılan rükûdan kalkarken bunların ikisini de söyler.

5. İftitâh tekbirinden sonra Sübhâneke duasının okunması. Bundan sonra Fatiha’dan önce yine sessizce “Eûzü Besmele” okunması ve diğer rekâtlarda da Fatiha’dan önce besmele çekilip ‘Fatiha okunduktan sonra sessizce âmîn denilmesi sünnettir. Burada imam ile cemaat ve yalnız başına kılanlar arasında bir fark yoktur. Yalnız cemaat Fatiha’yı okumayacakları için “Eûzü Besmele” okumaları gerekmez. [“Âmin”: dualarımızı kabul et, demektir.] Fatiha’dan sonra okunacak surelerin başlarında besmele okunmaz.

6. Kıyamda erkeğin sağ elini sol elinin üzerine göbek altında, sağ ellerinin başparmak ve serçe parmağı ile sol bileği kavramaları ve sağ elin diğer üç parmağını

sol kol üzerine uzatarak bağlamaları sünnettir. Kadının sağ elini sol elinin üzerine koyarak bileğini kavramadan ve halka yapmadan göğsünün üstünde bağlaması. Mâlikîler'e göre namazda iki elin yana salıverilmesi menduptur.

7. Rükû ve secdeye giderken intikal tekbirleri almak ve rükûdan kıyama kalkarken “Semiallahu limen hamideh” demek sünnettir.

8. Rükû halindeyken en az üç defa “Sübhâne Rabbiye'l-azîm” demek. Secde halinde de en az üç defa “Sübhane Rabbiye'l-A'lâ” denilmesi sünnettir.

Maliki, Şafii ve Hanbelilere göre her namazın birinci ve ikinci rekâtında Fâtiha sûresinden sonra Kuran'dan bir miktar okumak. (Hanefiler'e göre vâciptir)

9. Rükû halinde, erkeklerin ellerinin parmakları açık olacak şekilde elleriyle dizlerini tutmaları sünnettir. Kadınlar bu halde parmaklarını açık tutmazlar ve dizlerini kavramazlar, ellerini dizleri üzerine koyarlar.

10. Bir özür yoksa kıyamda iki ayağın arasını dört parmak kadar açık bulundurmamak sünnettir.

Farz namazların üçüncü ve dördüncü rekâtlarında Fâtiha sûresini okumak (Şâfiîler'e göre farzdır).

11. Ka'de (tahiyyata oturuş) ve celse (secdeden doğrulup bekleme) hallerinde erkeklerin sol ayaklarını döşeyerek üzerlerine oturmaları ve sağ ayaklarını güçleri yettiğince kıbleye doğru dikmeleri, kadınların da sol ayaklarını sağ taraflarına yatık bulundurarak yere oturmaları sünnettir. Bu oturuşa "Teverrük" denir.

12. Rükûda erkeklerin inciklerini dik tutmaları, kadınların da dizlerini bükük bulundurmaları sünnettir. Bu halde erkeklerin sırtları düz bulunur. Kadınların sırtları ise yukarıya doğru meyilli olur.

13. Secdeye varılırken önce dizleri, sonra elleri, sonra alını ve burnu yere koymak ve secdeden kalkarken de önce alını, sonra elleri sonra dizleri yerden kaldırmak sünnettir. Buna güç yetmezse, el ile yere dayanarak kalkılabilir.

14. Ka'delerde (tahiyyatlara oturuşlarda) ve celselerde (secdeler arasındaki bekleyişlerde) ellerin kıbleye yönelik olarak oyluklar üzerine konulup dizlerin tutulması sünnettir.

15. Ka'delerdeki teşehhütlerde "La İlâhe" denirken, sağ elin şehadet parmağı kaldırıp "illallah" denirken indirilmesi sünnettir. Bunu yaparken başparmak ile orta parmak halka edilip diğer iki parmak bükülmelidir.

16. Farz namazların, vitir namazının ve müekked sünnetlerin son oturuşlarında, gayr-i müekked sünnetlerle diğer nafilelerin her oturuşunda Tahiyattan sonra Allahümme Salli ve Bârik dualarını okumak sünnettir.

17. Bütün namazların son oturuşlarında Salli ve Bârik dualarından sonra iki tarafa selam vermeden önce dua edilmesi sünnettir. Bu dua, Kur'an-ı Kerîm'in Rabbena ve Rabbenâğfirli gibi mübarek dua ayetlerinden biri ile yapılması veya bunlara benzer bulunmalıdır.

18. Namazların sonunda selam verirken yüzün önce sağ tarafa, sonra sola çevrilmesi sünnettir.

19. Sütrec edinilmesi sünnettir. Şöyle ki: namaz kılan kimse, önünden başkasının geçmesini umuyorsa sağ veya sol kaşının hizasına en az bir arşın boyunda secde yerinin önüne bir şey koyar. Direk ve sandalye gibi şeyler de sütre işini görürler. Namaz kılanın

önünden geçilmesi edebe aykırıdır. Günahı gerektirdiğinden bundan kaçınılması lazımdır.

H) Âdâbı

Namazların bir kısım âdâbı vardır. Bunlar birer mendup demektir. Bunları terk etmek yerilmeyi gerektirmez, bir günah sayılmaz. Fakat bunları yapmak daha faziletlidir, daha çok sevap kazanmaya sebeptir. Şuurlu bir Müslüman namazın ne kadar büyük bir ibadet olduğunu bilir, namaz sayesinde merhameti geniş olan ezeli mabudunun manevi huzurunda bulunduğunu anlar. O mukaddes mabudunun kendisini görüp bildiğini düşünerek son derece edebe riayet eder. Namazda huşûnun sağlanmasına yardımcı olmak amacıyla kıyamdayken secde yapılacak yere, rükûda ayakların üzerine, secdede burnun iki yanına, otururken kucağa, selâm verirken omuz başlarına bakmak, Namazda esneme halinde ağzı tutmak ve dudakları dişlerle olsun kapamak. Mümkün olmazsa sağ el ile kapamak. Öksürüğü ve geçirmeyi mümkün olduğu kadar gidermek, namazın âdâbı arasında zikredilmiştir.

İ) İmamet ve Cemaat.

Peygamberimiz namazları cemaatle kılmaya çokça teşvik etmiştir. Konuyla ilgili bazı hadisler şöyledir:

“Karanlıkta mescitlere yürüyen kimselere, kıyamet gününde tam bir aydınlığa kavuşacaklarını müjdeleyin.” (Tirmizî, Salât, 51)

“İnsanlar Yatsı ve sabah namazlarındaki sevabı bilselerdi, emekleyerek de olsa bu namazları cemaatle kılmaya gelirlerdi.” (Müslim, Salât, 129)

“Bir kimsenin cemaatle kıldığı namazın sevabı, evde veya çarşıda yalnız kıldığı namazın sevabından yirmi beş kat fazladır. Zira o kimse, güzelce abdest alır da sırf namaz kılmak maksadıyla mescide gelirse, her adım attığında derecesi bir kat yükselir ve bir günahı da silinir. Namazı kılıp da abdestini bozmadan namaz kıldığı yerde oturduğu sürece melekler ona “Allah’ım ona rahmet et.” Diye dua ederler o kimse, namazı beklediği sürece namazda gibi olur.” (Riyazü’s-Salihin, 5/233)

Cemaatle kılınan namazda kendisine uyulan kişiye “İmam” denir. Bu kişinin vazifesine “İmamet” denilir. İmama uymaya “İktida” veya “İttiba” denilir. İmama uyan kişiye de “müktedi” veya müttebi” denir.

Müslümanlıkta cemaatle namaz kılmaya büyük bir önem verilmiştir. Cemaat ne kadar çok olursa fazilette o kadar fazla olmuş olur. Cemaate devam İslam şiarından, iman alametlerindedir. Cemaatle kılınan namaz ile Müslümanların birliği, birbirine bağlılığı gösterilmiş olur. Müslümanlar arasında bir muhabbet dayanışma yardımlaşma duygusu uyanır. Bilmeyenler bilenlerden istifade eder. Salih kimselerle yapılan ibadetlerin, duaların Allah katında kabul edilmesi umulur. (Büyük İslam İlmihali)

Hız. Peygamber, (sav) cemaatle kılınan namazın tek başına kılınan namazdan yirmi yedi veya yirmi beş derece daha faziletli olduğunu belirtmiştir. (Buhârî, Ezân, 30) Kendisi cemaate imamlık yapmış, hastalık halinde ise cemaate katılarak Hız. Ebû Bekir'in arkasında namaz kılmıştır. Bu konunun önemine dair hadislerden ve ilgili âyetlerden hareketle beş vakit namazı cemaatle kılmak, bazı alimlere göre farzı ayn, bazılarına göre farzı kifâye, bazılarına göre vacip ve genel görüşe göre gücü yeten erkekler için müekked sünnettir. Cuma namazı ve Bayram namazları sadece cemaatle kılınabilir, tek başına kılınmaz.

İmama uyan kişi imama uymaya niyet etmelidir.

Diğer taraftan cemaatle kılınan namazda, namazı kıldırın kişinin imamlığının sahih olması için bazı şartları taşıması ve namaz esnasında bazı hususlara riayet etmesi gerektiği gibi imama uyan kimsenin de namazının geçerli olması için riayet etmesi gereken hususlar vardır.

Cemaate kavuşmak için koşa koşa yürümek mekruhtur, tazime aykırıdır. Bu ve buna benzer hareketlerden daima sakınmalıdır.

Namazda imama uyan bir kişi ise imamın yanında durur. İki veya daha fazla ise arkasında durur. Cemaatin imamdan önde durması caiz değildir. Bu hususta ayakların yerine itibar olunur. İmamın ayaklarının cemaatin ayaklarından önde olması yeterlidir.

Cemaatle kılınan namazlarda safların düzgün olmasına riayet edilir. Safların en faziletli birinci saftır, sonra ikinci üçüncü saf böylece devam eder. İmama yakın bulunmanın çok fazileti vardır.

İmama uyanlar kıraat etmezler, yani Fatiha ve sure okumazlar. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur: *“Her kim imamlarla beraber namaz kılarsa, imamın kıraati onun da kıraatidir.”* (İbn-i Mâce, İkame 13)

Diğer tesbih ve duaları hem İmam hem cemaat okur. Sübhâneke, rükû ve secde tesbihi, intikal tekbirleri, Tahiyât, Salli, Bârik ve Rabbena dualarını hep cemaat hem imam okur.

İmam selam verince imama uyanlarda selam verirler. İmam selam verdiği anda salavat (Allahümme Salli) ve Rabbena duasını bitirememiş olanlar, selamı geciktirmezler, imamla beraber selam verirler.

J) Namazı Bozan Durumlar.

Şart ve rükünlerine uygun olarak kılınan namaz sahih, şart ve rükünlerinden herhangi biri eksik olan veya bunlara uygun olarak başladığı halde namaza aykırı bazı davranışlar sebebiyle bozulan namaz fâsid ya da bâtil şeklinde nitelendirilir. Rükün ve şartların eksikliği dışında ayrıca kaçınılması gereken bazı durum ve davranışlar vardır ki bunlar namazı bozan şeyler (müfsidâtü's-salât) olarak adlandırılır. Bozulan bir namazın tekrar kılınması gerekir.

Namazı bozan durumların bazıları şunlardır:

1. Abdestin bozulması.
2. Namazda konuşmak.

3. Dışarıdan bakan kişide namazda olunmadığı izlenimi verecek davranışta bulunmak (amel'i-kesîr).
4. Kibleden başka bir yöne dönmek. Namaz kılarken göğsün kibleden dönmesi.
5. Bir şey yiyip içmek. Dişlerin arasında kalmış olan bir kırıntı namaz içinde yutulsa, bakılır: Eğer en az nohut miktarı ise namazı bozar. Bundan küçük ise namazı bozmaz.
6. Özürsüz olarak öksürmeye çalışmak.
7. Huşû halinin dışında inlemek.
8. Namazda gülmek, Hanefilere göre kişinin sadece kendisinin duyabileceği kadar gülmesi namazı bozar. Hem kendisinin hem yanındakilerin duyacağı şekilde gülenin namazla birlikte abdesti de bozulur.
9. Sabah namazını kılarken güneşin doğması, Bayram namazını kılarken zeval vaktinin başlaması, Cuma namazını kılarken ikindi vaktinin girmesi gibi namaz kılan kişinin kendi iradesi dışında meydana gelen bazı durumlarda da namaz bozulur.

K) Namazın mekruhları.

Namazı bozmamakla birlikte namaz için gerekli saygı, tazim ve sükûnet haline aykırı olan ve ibadetin

gerektirdiği kalp huzuruna ve huşûa engel olacak davranışlar mekruh olarak nitelendirilmiştir. Namazın faziletini azaltan bu durumların bazıları şunlardır:

1. Namazın vâciplerinden veya sünnetlerinden birini terk etmek
2. İkinci rekâta birinci rekâta göre kıraati uzun tutmak.
3. Bir rekâta bir sûreyi tekrarlamak veya farz namazlarda iki rekâta aynı sûreyi okumak.
4. Kur'an'ın tertibine aykırı kıraatte bulunmak.
5. Kıyam halinde okunan sûreyi rükûda iken tamamlamak. Sûreyi tamamlamadan rükûa varmak.
6. Namazı bozacak ölçüde çok olmamakla birlikte namaz dışı hareketlerde bulunmak. Parmaklarını çıtlatmak ve parmaklarını birbirine geçirmek gibi.
7. Vakit müsait olduğu halde abdesti sıkışık durumda namaz kılmak.
8. Esnemek. Gerinmek.
9. Verilen selâmı el veya baş işaretiyle almak (tahrîmen mekruh olan bu fiille bazılarında göre namaz bozulur).
10. Huşû hali dışında gözleri yummak.
11. Gözleri sağa sola veya aşığı yukarı çevirmek.
12. Başı hafifçe bir tarafa çevirip bakmak.

- 13.** Cemaatle namaz kılınırken imamdan önce rükûa veya secdeye gitmek ya da ondan önce rükû veya secdeden doğrulmak.
- 14.** Namazda elbise ile veyahut bedeninin bir yeri ile oynamak, kaşınmak, terini silmek.
- 15.** Düzgün olmayan, dağınık bir kıyafetle namaza durmak. Kirli iş elbiseleri gibi.
- 16.** Bir kimsenin yüzüne karşı namaz kılmak.
- 17.** Namazın vâciblerinden birini kasten terk etmek tahrîmen mekruhtur. Böyle bir namaz kerahetle geçerli olup kişiden namaz borcunu düşürür, ancak yeniden kılınması vâcibtir.

ORUÇ

A) Farz oluşu

“O (sayılı günler), doğruyu eğriden ayırma, gidilecek yolu bulma konusunda açıklamalar ve insanlara rehber olarak Kur’an’ın indirildiği ramazan ayıdır. Artık içinizden kim bu aya yetişirse onu oruçlu geçirsin. Kim de hasta veya yolcu olursa, başka günlerden sayısınca tutar. Allah sizin için kolaylık istiyor, güçlük çekmenizi istemiyor. Sayıyı tamamlamanız, size doğru yolu göstermesinden ötürü Allah’ı tazimle anmanız için ve şükredesiniz diye (uygun hükümler gönderiyor).” (El-Bakara 2/185) Bu ayeti kerimede yüce rabbimiz, hasta veya yolcu olmadan Ramazan ayına ulaşanların, bu mübarek ayda oruç tutmalarını kesin bir dille emretmiştir. Oruç İslam’ın temel ibadetlerinden biridir.

B) Tarifi

Oruç: İbadet kastıyla yeme-içme cinsel ilişki gibi orucu bozacak şeylerden ve haramları işlemek gibi oruca aykırı şeylerden imsak vaktinden başlayarak akşam namazı vakti girene dek uzak durmaktır, bunları işlememektir.

C) Orucun Hikmeti

Orucun bir ibadet olarak istenmesindeki dini/şer'î hikmet tutan kişi için takvanın hasıl olmasıdır. Oruç ayetinin son cümlesi buna işaret eder; “umulur ki takva sahibi olursunuz.” Takva kemal derecesine ulaşmak için nefsin kötü isteklerinden uzak durmakla olur. İnsanın kemali melekleşmek, eksikliği ise hayvanlar gibi davranmaktır. İnsan kemale ulaşmasına engel olacak davranışlardan uzak durmalıdır. İşte oruç bu eksiklikleri giderecek insanı nefsinin kötü arzu ve heveslerinden sıyrılıp kemale ulaştırmasına vesile olacak bir ibadettir.

İnsan oruç tutarken açlığın acısını tadar, böylelikle fakirlerin halini anlamaya daha yaklaşmış olmaktadır. Oruç onlarla hemhal olup Allah katında derecesinin yükselmesine sebep olur.

D) Orucun Fazileti

Oruç sabırdır. Sabrın karşılığı/sevabı ise hesapsızdır.

Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: “**Sabredenlere mükafatları hesapsız verilecektir.**” (Ez-Zümer 39/10)

İnsanın bütün amelleri kendisinedir ama oruç benim içindir, onun karşılığını ben vereceğim.

Oruçta kavuşma vaadi vardır. Oruçlu için iki sevinç vardır, biri iftar ettiği zaman diğeri rabbine kavuştuğu zamandır.

Oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.

E) Orucun Geçerlilik şartları

Niyet her oruç için sahih/geçerli olma şartıdır. Kadınlar için hayız (adet hali) ve nifas (doğum hali) olmamak orucun sahih olmasının şartıdır. (Nimeti İslam, 2/5)

F) Orucun Çeşitleri

Ramazan orucu, tutamayanlar için bunun kazası ve kefaret oruçları farz oruçtur. Adak oruçlar ve nafîle başlanılıp bozulan oruçların kazası vaciptir.

Sünnet oruç: Muharrem Ayının 9. ve 10. gününü beraber tutmak. Her ayın 13, 14, 15. günleri oruç tutmak, pazartesi perşembe günleri oruç tutmak sünnet oruçlardır.

Tenzihen mekruh oruçlar: Muharrem'in 10. Günü orucunu bir gün önce veya bir gün sonra eklemeyen tutmak. Yalnız cuma veya yalnız cumartesi günü oruç tutmak. Nevruz günü oruç tutmak.

Tahrîmen mekruh oruç: Ramazan Bayramı birinci günü oruç tutmak, Kurban Bayramı dört gün oruç tutmak, bütün seneyi oruç tutmak. İftar ve sahur yapmaksızın peş peşe tutulan oruçlar.

G) Orucu bozup sadece kaza gerektiren şeyler

1. Abdest alırken ağza veya buruna su verirken yanlışlıkla su yutmak.
2. Boğazına yağmur veya kar suyu kaçıp kendi isteği olmadan yutmak.
3. Buruna ilaç çekmek.
4. Yenmesi mutat olmayan herhangi bir şey yutmak.
5. Dişleri arasında kalan nohut tanesi büyüklüğünde olan veya daha büyük/fazla bir şeyi yemek.
6. Ağz dolusu kusmak.

7. Ağzına gelen kusmuğu yutmak.
8. Kendi isteği ile duman yutmak veya genze çekmek.
9. İmsak vakti girmedi sanarak yemeğe devam etmek.
10. Güneş batmadığı halde battı sanarak iftar etmek.
11. Unutarak yiyip/içtikten sonra kasıtlı yemek/içmek.

Unutarak yemek/içmek orucu bozmaz, burada oruç bozuldu sanılıp yenilmesi sadece kaza gerektirir, kefaret gerektirmez.

Ramazan ayında kasıtlı oruç bozmak günahtır, be sebeple (Yukarıda saydığımız maddeler çerçevesinde) kasıtlı oruç bozma tekrar ederse kefaret gerekir. (Nimeti İslam, s. 2/52)

H) Orucu bozup hem kaza hem kefareti gerektiren şeyler

Kaza güne gün oruç tutmaktır. Kefaret iki ay (ay takvimine göre) peş peşe oruç tutmaktır, buna gücü yetmeyenler için altmış fakiri sabah akşam doyurmak veya altmış fakire fitre miktarı bir para vermektir. Kefaret sadece Ramazan orucunun ihlali sebebiyle gerekli olur. Kefaret orucu peş peşe tutulması

gerektiğinden, eğer oruç iki ay tamamlanmadan kesilirse yeniden başlamak gerekir.

Hem kaza hem de kefareti şunlar gerektirir:

1. Cinsel ilişkide bulunmak.
2. Bir şey yemek.
3. Bir şey içmek.
4. Ağızına giren yağmur, dolu veya karı kasıtlı yutmak.
5. Tütün içmek veya genzine çekmek.

İ) Oruçluya mekruh olan şeyler

1. Bir şey tatmak.
2. Gereksiz yere bir şey çiğnemek.
3. Tükürüğünü ağızına biriktirip yutmak.
4. Kan aldırma, hacamat olmak.

J) Oruçluya Sünnet olan şeyler

“Allah’ım senin için oruç tuttum, sana İman ettim, sana tevekkül ettim, verdiğin rızıkla orucumu açtım.”
Duasını okumak ve hurma ile yoksa su ile orucu açmak sünnettir.

K) Oruçluya müstehab olan şeyler

- 1. Sahur yapmak.**
- 2. Sahuru geç yapmak.**
- 3. Güneş battığı kesin biliniyorsa iftara acele etmek. İftarı akşam namazından önce yapmak müstehabtır.**
- 4. Oruçlunun, yakınlarına ve fakirlere fazlaca yardımda bulunması müstehabtır.**
- 5. Oruçlunun mümkün olduğu kadar gece ve gündüz Kur'an okumak, zikir yapmak, Peygamberimize salât ve selam getirmek ve ilimle uğraşmak suretiyle meşgul olması müstehabtır.**
- 6. Oruçlunun boş ve yararsız sözlerden dilini tutması da müstehabtır. Gıybetten, söz taşımadan kaçınmak ise her zaman vaciptir. Ancak bu kaçınmanın gerekliliği Ramazan'da daha çok kuvvet kazanır.**
- 7. Oruçlu için itikâf da müstehabtır.**

ZEKÂT

A) Farz oluşu

“Onları arındırmak ve temize çıkarmak üzere mallarından sadaka al.” (Et-Tevbe 9/103)

Zekât, İslâm’ın beş şartından biridir. Diğer bir ifade ile İslâm’ın beş temel esasından biridir. Zekât, kulların kulluk görevindeki sadakatlerine delalet eder. Bu yöndendir ki, zekâta “sadaka” da denmiştir. Bununla beraber “sadaka” sözü, zekâttan daha kapsamlı mana taşır. Vacipleri de nafileleri de içine alır. Zekât vermek farzdır. Peygamberimizin hicretlerinin ikinci yılında, oruçtan önce farz kılınmıştır.

Zekât birçok ayeti kerimede namaz ile beraber emredilmektedir. Hz. Ebu Bekir ra döneminde zekât vermeyenlere karşı savaş açılmıştır.

B) Tarifi

Zekât: bir malın belli bir miktarını, belli bir zaman sonra hak sahibi olan bir kısım Müslümanlara Yüce Allah’ın rızası için tamamen temlik etmektir (mülkiyetine geçirmektir).

C) Zekâtın Şartları

Zekâtın farz oluş sebebi artıcı vasıfta nisab miktarı bir mala malik olmak, rüknü ise farz olan miktardaki payı malından çıkarıp hak sahibine temlik etmektir. Bunun için gerek mükellef gerek malla ilgili şartlar gerekse zekâtın dağıtımıyla ilgili belli kurallar söz konusudur.

a) Zekâtın Mükellef Açısından Farz olmasının Şartları:

1. Müslüman Olmak. 2. Akıl Bâliğ Olmak.

b) Zekâtın Mal Açısından Farz olmasının Şartları:

1. Tam Mülkiyet: Burada tam mülk veya tam mülkiyetle kastedilen, o malın hem aynının hem de menfaatlerinin sahibinin tasarruf yetkisi ve gücü altında bulunmasıdır.

2. Nemâ: Sözlükte “artmak, çoğalmak, gelişmek” anlamındaki nemâ terim olarak hakiki ve takdirî olmak üzere ikiye ayrılır. Hakiki nemâ malın gerçek anlamda artışını ifade eder ve toprak ürünleri, ticaret malları, hayvanlarla defîne ve madenler bu grupta mütalaa edilir. Takdirî (hükmî) nemâ ise bir malın potansiyel olarak artma, arttırılma ve çoğalma özelliğine sahip bulunması sebebiyle fiilen artış

gerçekleşmese bile artıcı (nâmî) nitelikte sayılmasıdır. Altın, gümüş ve para böyledir. Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn döneminde bu vasıflara sahip olmayan mallardan zekât alınmamıştır.

3. Havâic-i Asliye: Zekâta tâbi mallarda aranan şartlardan biri de o malın kişinin aslî ihtiyaçlarını karşılayacak miktardan fazla olmasıdır.

4. Nisab: Bu kavram zekâtın farz olduğunu gösteren zenginlik ölçüsünü ifade eder. Artıcı özellikte ve aslî ihtiyaç dışı mallar ancak muayyen bir miktara ulaştığında zekâta tâbi olur. İşte bu muayyen miktara nisab denir. Bir kimsenin zekât mükellefi sayılması için belirlenen zenginlik sınırının (nisâb-ı gınâ) 200 dirhem (595 gr.) gümüş, 20 miskal (85 gr.) altın, 40 koyun, 5 deve ve 30 sığır olduğu genel kabul görmüş, diğer mallarda nisabın da anılan malların kıymetine/değerine eş değer bir miktara göre takdir edileceği ifade edilmiştir.

5. Havelânü'l-havl: Bir malın zekâta tâbi olması için üzerinden bir kamerî yılın geçmesine havelânü'l-havl denir. Fakihlerin çoğunluğu altın ve gümüş, ticaret malları ve hayvanlarda havelânü'l-havlî şart koşar. Ancak yıl başında ticaret malı ve para varlığı nisab

miktarına ulaşan mükellefin yıl ortasında elde ettiği mal ve paranın da üzerinden bir yıl geçmesi gerekmez. Toprak mahsullerinin zekâtı hasat mevsiminde ödeneceğinden onlarda havelânü'l-havl şartı söz konusu değildir. Madenlerin zekâtı da elde edildikleri zaman ödenir.

6. Borç Karşılığı Olmama: Bir malın zekâta tâbi olması için elde mevcut bir malın ödenecek bir borcun karşılığı olmaması gerekir. Fakihlerin çoğunluğu, borcun “El-emvâlü'l-bâtına” denilen altın ve gümüşle ticaret mallarının zekâtında etkili olacağı, “El-emvâlü'z-zâhire” denilen toprak mahsulleri, hayvanlar ve madenlerde ise etkili olmadığı görüşündedir. Hanefiler'e göre borçlar üç kısma ayrılmaktadır: Sadece şahısları ilgilendiren borçlar; Allah için olan, fakat şahıslar tarafından da talep edilebilen borçlar, zekât bu nevi bir borçtur; şahıslar tarafından talep edilemeyen, Allah için olan borçlar, nezir ve kefâret bu çeşit borçlardandır. İlk iki grupta toplanan borçlar zekât mallarının nisabını düşürürlerse bu mallarda zekât tahakkuk etmez. Üçüncü grupta toplanan borçlar zekâtın tahakkukuna mâni değildir. Ayrıca borç, hangi neviden olursa olsun toprak mahsullerinden tahakkuk eden zekâtın vücûbunu engellemez. (Dia, Zekât)

c) Zekâtın Sıhhat Şartları

Verilen bir zekâtın dinen geçerli (sahih) olması için niyet ve ehline temlik şartları aranır. Zekâtın bir yönüyle ibadet, diğer yönüyle fakirin hakkı olduğunu dikkate alan fakihler -başka ibadetlerde olduğu gibi- zekâtın eda edilmesinde de mükellefin zekât verme niyetinin şart olduğunda görüş birliği içindedir. Baskın görüş niyetin zekât borcunu hesaplama anında yapılabileceğidir. İkinci sıhhat şartı zekâtı hak sahibi belli zümrelerin mülkiyetine geçirmektir. Zekât niyetiyle gıda maddelerinin fakirlere verilmesinde temlik şartı gerçekleşir, ancak fakirin karnını doyurmada veya fakir borçludan alacağı zekâta mahsup etmede temlik şartı sahih olan görüşe göre gerçekleşmemektedir.

D) Zekâta Tâbi Mallar.

- a) Altın ve Gümüş. 1. Nakit ve Külçe Altın-Gümüş. 2. Ziyet Eşyası Olarak Altın-Gümüş.**
- b) Ticaret Malları. Her neviden ticaret mallarının zekâta tâbi olacağında görüş birliği vardır.**

c) Hayvanlar. Gerek Hz. Peygamber gerekse sahâbe ve tâbiîn devirlerinde hayvanlardan senenin yarısından çoğunu merada otlayan deve, koyun ve sığır cinsleri zekâta tâbi olmuştur.

d) Tarım Ürünleri. Araziden çıkan mahsulün zekatıdır, öşür de denir.

e) Rikâz. Hz. Peygamber'den rivayet edilen, "Rikâzda humus vardır" hadisi (Ebû Dâvûd, Hârâc, 40) konuyla ilgili hükmün kaynağını teşkil etmekle birlikte rikâzın kapsamı fakihler arasında tartışmalıdır. Rikâz Hanefiler'e göre maden, defîne, hazine ve insanlar tarafından yer altına gömülüp gizlenen her türlü eşya için kullanılan umumi bir terimdir.

f) Sanayi Sektörü. Günümüzde fabrika, atölye gibi büyük iş yerlerinin hangi usulde zekâta tâbi olacağına İslâm âlimleri iki ana görüş etrafında toplanmıştır. Birinci görüşe göre bunların sâfi gelirlerinden %5, gayri sâfi gelirlerinden %10 oranında zekât alınır. İkinci görüşe göre ise sermaye + gelirinden %2,5 nisbetinde zekât tahsil edilir. Güçlü görüş de sanayi sektöründeki üretim makinelerinin ve diğer (duran) sermayenin dışında -her türlü giderlerin maliyet hesapları yapılarak borçlar çıkarıldıktan

sonra- alacaklar dahil sermayenin ve kârın %2,5 oranında zekâtının verilmesidir.

i) Gelir Getiren Bina ve Nakil Vasıtaları. Günümüzde artık temel ihtiyacın dışında gelir elde etmek için edinilen büyük binalarla kâr amacıyla işletilen nakil vasıtalarında zekâtın vücûb sebebi olan artıcılık vasfı tahakkuk ettiğinden bunların zekâta tâbi olacağına tartışma yoktur.

E) Zekât verirken uyulması gereken âdâb ve bazı kurallar

Bunlar şu şekilde özetlenebilir:

- 1.** Müslüman zekâtını sadece Allah rızası için verir, bu görevi başa kakmadan ve eza vermeden yerine getirir (El-Bakara 2/261-265).
- 2.** Müslüman mükellef zekâtını temiz ve helâl kazancından, malının iyi cinsinden öder (El-Bakara 2/267).
- 3.** Hanefîler'e göre zekâtın, zekât verilen kişinin onurunun zedelenmemesi ve gösteriş şüphesinden korunması için gizlice verilmesi daha iyidir (El-Bakara 2/271). Şâfîî ve Hanbelîler'e göre ise diğer

insanları da bu ibadete teşvik için zekât açıktan verilmelidir.

4. İbadetlerin vaktinde edası efdal olup mazeret bulunmadıkça zekâtın ödemesi geciktirilmemelidir.

5. Zekât mükellefi zekâta en ehil ve hak sahibi olanı araştırır (El-Bakara 2/273).

6. Zekâtın öncelikle kendilerine zekât verilebilecek akrabaya ödenmesi, daha sonra diğer yakınlar, komşulara ve çevreye verilmesi efdal görülmüştür.

7. Zekât dağıtımında malın bulunduğu/kazanıldığı yerdeki fakirlere öncelik tanınır.

8. Zekât veren kişinin fakire verdiği zekât olduğunu bildirmemesi daha iyidir. Zekâtın bizzat mükellef tarafından verilmesi şart olmayıp vekil veya kurumlar aracılığıyla da ödenebilir.

HAC

A) Farz oluşu

Hac İslam'ın temel ibadetlerinden biridir. Hac hakkında yüce kitabımızda birçok ayet vardır. Bu ayetlerden biri şöyledir: **“Orada (Kabe’de) apaçık deliller, İbrâhim’in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Gitmeye gücü yetenin o evi ziyaret etmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir.”** (Âl-i İmrân 3/97) Bu ayeti kerime ile kesin bir şekilde gücü yetenden hac yapması istenmektedir. Peygamber efendimiz de bir hadisi şeriflerinde “Ey insanlar Allah size haccı farz kılmıştır, haccediniz.” buyurmuştur. Ebû Hüreyre’nin rivayet ettiği bir hadiste de Peygamber Efendimiz (sav), Allah rızâsı için hacceden ve haccın belirli günlerinde cinsel ilişkiden, ayrıca günah sayılan davranışlardan sakınan kimsenin annesinden doğduğu gün gibi günahlarından arınmış olarak memleketine döneceğini söylemiştir (Buhârî, Muşşar, 9-10). İslam'ın ilk döneminden zamanımıza kadar geçen süre içinde bütün âlimler, gücü yeten kimsenin ömründe bir defa hac yapmasının farz olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Buna göre hac

ibadeti kitap, sünnet ve icmâ ile sabit olan en kuvvetli farzlardan biridir.

B) Tarifi

Hac, Arapçada “gitmek, yönelmek; ziyaret etmek” anlamlarına gelir. Terim olarak imkânı olan her Müslümanın belirlenmiş zaman içinde Kâbe’yi, Arafat, Müzdelife ve Mina’yı ziyaret etmek ve belli bazı dinî görevleri yerine getirmek suretiyle yaptığı ibadeti ifade eder. Bu ibadeti yerine getirenlere Arapçada hâc (حَاجٌّ) (çoğulu huccâc), Türkçede hacı denir.

C) Haccın Şartları

Hacla ilgili şartlar, haccın farz olmasının, edasının ve sıhhatinin şartları olmak üzere üç grupta ele alınır.

a) Bir kimseye haccın farz olmasının şartları

Haccın farz olması için Müslüman, âkıl, bâliğ, özgür olması, sağlıklı olması, yol güvenliğinin bulunması ve hac görevini yapma imkânına sahip bulunması gerekir. Bu son şart, hac yolculuğuna çıkacak kişinin

gidip dönünceye kadar hem kendisinin hem de bakmakla yükümlü olduğu kimselerin sosyal seviyelerine uygun biçimde geçimlerini sağlayacak malî güce ve hac için yeterli zamana sahip olması anlamına gelmektedir.

b) Haccın edasının şartları

Haccın bizzat mükellef tarafından ifa edilmesinin farz olması için fıkıh kitaplarında şu şartlar öngörülmüştür:

Haccın yerine getirilmesinde ârizî bir engelinin bulunmaması. Hacca gitmek isteyen, hac mevsiminde tutuklu olması veya yönetimin haccı yasaklaması gibi.

Seferîlik hükümlerinin uygulandığı bir mesafeyi katetecek kadınların yanlarında kocalarının veya mahremlerinden bir erkeğin bulunması.

Kocasından boşanmış veya kocası ölmüş kadınların dinen evlerinde beklemeleri gerekli olan süreyi (iddet) tamamlamış bulunmaları. Bu şartları taşıyan her Müslümanın bizzat hac yapması, bunlardan herhangi birine sahip olmayan kimselerin ise bedel göndermeleri veya bedel gönderilmesini vasiyet etmeleri gerekir.

c) Haccın dinen sahih olmasının şartları

Haccın sahih olması için Şu dört Őartın gerçekleşmesi gerekir:

- 1. Müslüman ve akıllı olmak.**
- 2. Hac yapmak niyetiyle ihrama girmek.** Normal hayatta helâl olan bazı fiiller ihramlı için yasak hale gelir. Kılık kıyafet, cins hayat ve avlanmayla ilgili olmak üzere üç grupta toplanabilen bu yasakların ihlli, yasağın çeŐidine ve ihl ediliŐ tarzına göre deđiŐen cezaları gerektirir.
- 3. Haccın farzlarını özel vakitlerinde yerine getirmek;** yani ihrama girme, vakfede bulunma ve ziyaret tavafı gibi hac mensikinin her birini kendi hususi zamanında yapmak.
- 4. Haccın farzlarını belirlenmiş meknlarda (vakfeyi Arafat sınırları içerisinde, tavafı Kâbe'nin etrafında) yapmak.** Kendisine hac farz olmayan hr ve baliğ bir Müslüman bu Şartları yerine getirerek hac yaparsa haccı ileride farz olabilecek asıl hac yerine geçer. Fakat henüz bâliğ olmamiŐ çocuğun yapacağı hac nâfile ibadet sayıldığından sonradan Şartlar oluŐtuđu takdirde tekrar hacca gitmesi gerekir.

D) Haccın Farzları

Hanefilere göre haccın

1. İhram

2. Arafat vakfesi

3. Ziyaret tavafı olmak üzere üç farzı vardır.

Hac, bu farzların sıraya uygun olarak yerine getirilmesiyle eda edilir. Hanefî fakihleri bunlardan ihramı şart, diğerlerini rükün, yani aslî unsur olarak kabul ederler. İhrama girildikten sonra iki rükün eda edilmedikçe hac tamamlanmaz ve dolayısıyla ihramdan çıkılmaz.

E) Haccın vacipleri

Haccın vâcib sayılan birtakım menâsiki daha vardır ki bunların terkinden dolayı hac geçersiz olmaz. Ancak meşrû bir mazeret yokken terkedilen her vâcib için kefâret ödenmesi gerekir. Meşrû mazeretler yaşlılık, aşırı zayıflık, bayılma ve kadınlara ait bazı haller gibi beşerî gücün sınırlarını aşan engellerdir. Hanefî mezhebine göre haccın vâciplerinden bazıları şunlardır:

1. Mekke'ye geliş istikametlerine göre belirlenen yerlerde (mîkât) veya buralara gelmeden önce ihrama girmek.
  2. Safâ ile Merve arasında sa'y etmek.
  3. Müzdelife'de vakfede bulunmak.
  4. Arefe günü akşam ve yatsı namazlarını Müzdelife'de yatsı namazının vaktinde cemederek kılmak.
  5. Cemrelere taş atmak (şeytan taşlamak).
  6. İhramdan çıkmak için saçları tıraş etmek veya kısaltmak.
  7. Mekkeli olmayan veya Mekkeli hükmünde sayılmayanların vedâ tavafı yapmaları.
- Ayrıca Arafat vakfesiyle ziyaret tavafının ve yukarıda sayılan bazı vâciplerin kendi içlerinde birtakım vâcipler daha vardır.

F) Haccın Sünnetleri

Yapılması sevap olmakla birlikte terkedilmesi herhangi bir cezayı gerektirmeyen hacla ilgili birtakım menâsik daha vardır. Sünnet kabul edilen bu menâsikin eda edilmesi hac ibadetinin kâmil bir şekilde yerine getirilmesini sağlar. Haccın aslî sünnetleri şunlardır:

1. Kudûm tavafı. Mekke dışından gelenlerin zaman geçirmeden Kâbe'yi tavaf etmeleri Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre sünnettir. Mâlikîler ise bu tavafı vâcib kabul ederler.

2. Hac hutbeleri. Mekke, Arafat ve Mina'da hutbe okunması.

3. Arefe gecesi Mina'da geceleme.

4. Bayram gecesini Müzdelife'de geçirmek.

5. Bayram günlerinin gecelerini Mina'da geçirmek.

Bunlardan başka hac menâsikinin edasına bağlı birtakım fer'î sünnetler de vardır. Bunlar ihramın, tavafın, sa'yin sünnetleri, Arafat ve vakfesinin, Müzdelife ve vakfesinin sünnetleri, Mina'nın ve şeytan taşlamanın sünnetleri, zemzemle ilgili sünnetler şeklinde gruplandırılabilir.

G) Haccın çeşitleri

Hac, eda edilişi bakımından ifrat, temettu ve kıran olmak üzere üç çeşittir.

1. İfrad haccı: umre yapmaksızın sadece hac menâsikini yerine getirmek suretiyle ifa edilir.

2. Temettu' haccı: hac aylarında umre yapıldıktan sonra ihramdan çıkılır, ardından aynı hac döneminde

tekrar hac için ihrama girilerek hac menâsiki eda edilir.

3. Kırân haccı: ihrama girerken hem umreye hem de hacca niyet edilir ve aynı ihramla her iki ibadet yerine getirilir.

İbadetler hakkında buraya kadar verdiğimiz bilgiler genel bir özetten ibarettir. Geniş bilgiye İlmihal ve Fıkıh kitaplarımızdan ulaşılması mümkündür. Bununla birlikte her bir ilim kendi uzmanından öğrenilmelidir. Müslüman karşılaştığı dini bir konuyu herhangi bir yanlış veya hataya düşmeden bir bilenden sorup öğrenmelidir. Dinimizin ilk emri “oku” olup öğrenmek, ilim yolunda olmak, bilginin avcısı olmak sürekli tavsiye edilmiştir. Bu konuda Rabbimizin yüce hitabı şöyledir:

“Eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun.” (En-Nahl 16/43; El-Enbiya 21/7)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - AHLAK

GÜZEL AHLAK

“Habibim sen elbette üstün bir ahlâka sahipsin.”

(El-Kalem 68/4)

Peygamber efendimiz s. a. s şöyle buyurmuştur: *“Şüphesiz ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim.”* (El-Edebü'l-Müfred, 1/341)

Ahlak ilmi, insanın hakiki yolunu belirleyen, diğer bir ifadeyle insan ruhunun yetilerini olması gereken gerçek değerine ve mükemmelliğe sevk eden ilkelerden bahseder. İnsan yaratılış gayesini bilmekle diğer varlıklardan ayrılır. İnsan Yüce Allah tarafından kendisine verilen akıl ve feraset ile karar verme yetisine sahiptir. Yaratılış gayesini tanımayı, sahip olduğu yetileri ve gücü mükemmel hale getirmeye doğru yönlendirmeyi öğreten ilim, ahlaktır. Amaçlanan hedefe ulaşmak ahlak ilminin ilkelerine uymakla gerçekleşir. Vazifelerini yerine getiren, son derece mutlu ve mesut olmaya erişir. (Ahlak İlmi, s.17)

Amaçlanan hedef Yüce Rabbimizi tanıyıp ona güzel kulluk etmek ve rızasını kazanmaktır. Müslümanın vazifeleri, İslam dininin kendinden istediği güzel ahlak kurallarına göre yaşamak, dinimizce

yasaklanan kötü ahlak tutum ve davranışlarından uzak durmaktır.

Peygamber Efendimiz güzel ahlaklı olanları çok severdi. Güzel ahlaklı olanların kıyamet gününde kendisinin yakınında olacaklarını müjdelendi. Amr ibni Âs'ın oğlu Abdullah Peygamber Efendimizi şöyle buyururken dinlediğini rivayet etti:

“Kıyamet günü benim en sevdiğim ve bana en yakın olacak hanginizdir size söyleyeyim mi?”

Bunun üzerine sahabeler sustu. Efendimiz bu soruyu iki veya üç defa tekrarladı. O zaman sahabeler: evet ey Allah'ın Elçisi söyle dediler. Bunun üzerine efendimiz: *“Ahlakı en güzel olanınız.”* buyurdu. (Riyazü's-Salihin, 3/546-566)

Amr ibni Âs'ın oğlu Abdullah şöyle dedi: Peygamber Efendimiz söz ve davranışlarında hiçbir kabalık yoktu; hiçbir zaman kırıcı davranmaz, çirkin olan bir şeye özenmezdi ve şöyle buyururdu:

“Sizin en hayırlınız, ahlakı güzel olanınızdır.” (El-Edebü'l-Müfred, 1/340)

Bizlerde Sevgili Peygamberimizi örnek almalıyız. Onun gibi ince ve nazik olmaya, kimsenin kalbini kırmamaya, çirkin olan her türlü davranıştan uzak durmaya çalışmalıyız. Şimdi İslam Ahlakı ile ilgili bazı kavramlara değineceğiz.

TÖVBE

“Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra da O'na tövbe edin ki sizi belirlenmiş bir süreye (ömrünüzün sonuna) kadar güzel bir şekilde yararlandırırsın ve her fazilet sahibine faziletinin karşılığını versin. Eğer yüz çevirirseniz, ben sizin adınıza büyük bir günün azabından korkuyorum.” (Hud 11/3)

“Yine onlar, çirkin bir iş yaptıkları yahut nefislerine zulmettikleri zaman Allah'ı hatırlayıp hemen günahlarının bağışlanmasını isteyenler -ki Allah'tan başka günahları kim bağışlar- ve bile bile, işledikleri (günah) üzerinde ısrar etmeyenlerdir.” (Âli İmran 3/135)

“Ey iman edenler! Allah'a içtenlikle tövbe edin. Belki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter ve peygamberi ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Onların nurları önlerinden ve sağlarından aydınlatır, gider. "Ey Rabbimiz! nûrumuzu bizim için tamamla, bizi bağışla; çünkü senin her şeye hakkıyla gücün yeter" derler.” (Tahrîm 66/8)

Alimler her günahtan tövbenin farz/vacip olduğunu söylemişlerdir. İşlenen günah yalnız Allah’a karşı olup kul hakkını içermiyorsa, bu tür günahtan tövbe etmenin üç şartı vardır:

1. O günahı kesin olarak terk etmek.
2. Onu işlediğine pişman olmak.
3. O günahı bir daha işlememeye azmetmektir.

Bu üç şarttan birisi eksik olursa tövbe geçerli olmaz. Eğer işlenen günah, insan hakkını ilgilendiriyorsa, o tövbenin dört şartı vardır. Bunlar az önce anlattığımız    şartla beraber hak sahibinin hakkını  demektir. Eğer bu hak, mal ve benzeri ise, tövbe eden onu sahibine iade eder, eğer bu hak, zina iftirası veya benzeri bir ithamdan dolayı terettüp eden bir ceza (had) ise, bu günahı işleyen kimse, hak sahibinin bu cezanın icrası için hakkını aramasına imk n verir yahut bağışlanması ister. Eğer o hak gıybet ise hak sahibinden af diler. (Riyazü’s-Salihin, 1/141)

İHSAN (MUR KABE)

“Allah sana ihsan ettiği gibi sen de ihsanda bulun”
(El-Kasas 28/77) Yüce Allah ki sana bütün nimetleri verdi, sen de ona kulluk ederek şükret. Başkalarına da ihsanla, iyilikle muamele et.

“Namaza kalktığında seni ve secde edenler arasında dolaşmanı gören; mutlak güç sahibi, çok merhametli olan Allah'a tevekkül et.” (Şuara 26/217-219) Allah namazda bizi görendir.

“Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görmektedir.” (Hadîd, 57/4)

“Çünkü rabbın her şeyi yakından izlemektedir.” (Fecr 89/14) Hiçbir şey Allah’a uzak ve gizli değildir.

“Allah, gözlerin kötü niyetli bakışını ve kalplerin sakladıklarını bilir.” (Mümin 40/19) Bu ayetlerin hepsi nerede olursak olalım rabbimizin bize yakınlığını, bütün yaptıklarımızı bildiğini ve onun gözetiminde olduğumuzu beyan eder, bizlere bunun farkında olmamızı ve ona göre yaşamamızı hatırlatır.

Hız. Peygamber’in “Cibrîl hadisi” diye bilinen hadiste geçen, *“İhsan Allah’ı görür gibi ibadet etmendir; her ne kadar sen O’nu görmeden de O seni görmektedir”* (Buhârî, İmân, 37) sözüyle ihsanı beyan etmiştir. İyilik yapmak anlamına gelen “İhsan” efendimizin bu güzel sözünde kulluk makamının zirve noktasını bize anlatır. İbadet Allah’tan gafil bir şekilde yapılmamalıdır. Bilakis Allah’ın kendisini gördüğü şuuru ve bilinciyle olmalıdır.

ANNE BABA HAKKI

“Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle.” (El-İsra 17/23)

Yüce kitabımızda anne ve babaya iyilik Allah’a ibadetin ardından zikredilmiştir ve onlara itaat çok ince bir dille istenmiştir.

Ashâb-ı kirâmdan birisi şöyle dedi: Ben Resûl-i Ekrem’e: Ya Resûlallah! Kendisine iyi davranmam gereken kimdir? Diye sordum. *“Annen,” buyurdu.* Ondan sonra kim gelir? Diye sordum. *“Annen,” buyurdu.* Ben tekrar sordum. *“Annen,” buyurdu.* Kime iyi davranayım? Diye tekrar sorunca, şöyle buyurdu: *“Babana, ondan sonra da sırasıyla sana en yakın akrabana.”* (El-Edebü’l-Müfred, 1/35)

Peygamber efendimiz kime iyilik edeyim sorusuna üç defa annene buyurmuştur. Çünkü annemiz bizim etimiz kemiğimiz her şeyimizdir. Bizleri aylarca karnında taşıyan, doğduktan sonra da her türlü fedakârlıkla büyüten ve yetiştirendir. Şüphesiz çocuk annenin bir parçasıdır. Tabii ki anne baba hakkı

birbirinden ayırt edilemez, fakat burada efendimiz kadınların hor hakir görüldüğü değer verilmediği bir cahiliye toplumunun devamında, bu ve benzeri hadislerinde kadına önem vermiş, onların görülmeyen haklarını vurgulamış ve onların gerçek değerini ortaya koymuştur.

Anne baba hakkında hadisi şeriflerde geçen bazı konuları çok uzatmamak adına aşağıda özetlemeye çalışacağım.

1. Bir Müslüman sevabını Allah'tan bekleyerek anne babasına iyi davranırsa yüce Allah ona cennetten iki kapı açar.
2. Eğer anne babasından birini gücendirirse, Allah onları hoşnut edene kadar, o evlattan razı olmaz. Haksızlık etseler bile durum aynıdır.
3. Anne-babayı ağlatmak ve onları dinlememek büyük günahlardandır.
4. Anne-babayı sevip hoşlandıkları şeylerden mahrum etmemelidir.
5. Anne-baba hakkı ödenemez.
6. Her ne sebeple olursa olsun incitilen anne-babanın gönülleri alınıp yüzleri güldürülmelidir.
7. Anne-baba çocuğunun bütün malını istese bile verilebilir.

8. Elden geldiğince onlara hizmet etmelidir.
9. Anne-babasına yaşlılığına yetişip de onlara hizmet etmediği için cehenneme düşene efendimiz beddua etmiştir.
10. Efendimiz anne-babasına iyi davrananları müjdelemiş ve ömürlerinin bereketi için dua etmiştir.
11. Anne ve babaya adıyla hitap edilmez, onlardan önce oturmaz ve önlerinde yürümez.
12. Müslüman olmayan anne-baba için Allah'tan af dilenilmez, onları bağışlaması için dua edilmez. (Tevbe suresi 113. ayete bakılabilir) Fakat Müslüman olmaları için dua edilir.
13. Müslüman bir evlat, Müslüman olmayan anne ve babasını tatlı dille İslam'a davet etmelidir.
14. Anne ve baba Müslüman olmasalar da onlarla güzel geçinmek gerekir.
15. Anne-babaya hizmet cihattır.
16. Bir kimsenin kendi an ne ve babasına sövmesi büyük günahlardandır. Başkalarının anne veya babasına sövmesi, karşı tarafında ilk sövenin anne ve babasına sövmesi de aynı durumdur.
17. Anne ve babanın çocuğuna duası kabul olan dualardandır. Bedduaları da böyledir.
18. Anne veya baba vefat ettikten sonra onlara karşı yapılabilecek iyilikleri efendimiz şöyle sıralamıştır:

Onlara dua edip, bağışlanmalarını yüce Allah'tan niyaz etmek, vasiyetlerini yerine getirmek, dostlarına ikramda bulunmak, kendileri sayesinde akrabalık bağı kurduğu kimselerle akrabalığı devam ettirmek.

19. Anne ve baba vefat ettikten sonra onlara niyetle sadaka vermek onlara fayda verir.

20. Çocukların duası sebebiyle, anne ve babasının vefatından sonra dereceleri yükseltilir ve bunun onlara çocuklarının duası sebebiyle olduğu söylenir.

21. Hayırlı çocuğunun duası sayesinde Anne ve babanın amel defterleri kapanmaz, sevap yazılmaya devam eder.

Resûlullah sav şöyle buyurdu: “*İnsan ölünce, üç ameli dışında bütün amellerinin sevabı kesilir: Sadaka-i câriye [sevabı kesilmeden devam eden], kendisinden istifade edilen ilim, arkasından dua eden hayırlı evlât.*” (Müslim, Vasiyet, 14)

HAYA

“*Eğer utanmıyorsan istediğini yapabilirsin*” (Buhârî, Edeb, 78; Ebû Dâvûd, Edeb, 6)

Sözlükte utanma, çekinme vb. anlamlara gelen hayâ kelimesi, ahlâk terimi olarak “nefsin çirkin davranışlardan rahatsız olup onları terk etmesi”;

“kötü bir işin yapılmasından veya iyi bir işin terkedilmesinden dolayı insanın yüzünü kızartan sıkıntı” şeklinde açıklanmıştır. Hemen bütün ilgili kaynaklarda yer alan, “*Hayâ imandandır*” anlamındaki hadis (Müslim, Îmân, 57-59) İslâm toplumlarının şaşmaz ilkesi olmalıdır. Haya insanı, müminin şahsiyetine yakışmayan fena davranışlardan alıkoyar.

“Haya ancak hayır kazandırır.” “Haya ile iman yan yana bulunur. Biri ortadan kalkarsa öteki de kalkar.” (El-Edebü’l-Müfred, 2/685) Resûl-i Ekrem, üstün haya duygusuna sahip olmasından dolayı Hz. Osman’a özel bir değer vermiş; kendisini ziyarete gelen Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’i rahat bir vaziyette karşıladığı halde Hz. Osman geldiğinde hemen derlenip toparlanmış; bunun sebebi sorulduğunda ise, “*Meleklerin bile hayâ ettiği insandan benim hayâ etmemem doğru olmaz*” demiştir. (Müslim, Fezâ’ ilü’s-şahâbe, 26)

Derken, o iki kadından biri haya ile yürüyerek ona geldi: Babam, dedi, bizim yerimize (hayvanları) sulamanın karşılığını ödemek için seni çağırıyor. Musa, ona (Hz. Şuayb'a) gelip başından geçeni anlatınca o: Korkma, o zalim kavimden kurtuldun, dedi. (Kasas 28/25) Haya ile yürümek?

AKRABA ZİYARETİ

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan; ikisinden birçok erkek ve kadın (meydana getirip) yayan Rabbinize karşı gelmekten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde bir gözetleyicidir. (En-Nisâ 4/1)

Akraba ile ilgiyi kesmemek, onları görüp gözetmek yüce Allah'ı hoşnut eder. Akrabasıyla ilişkisini kesenden Allah hoşnut olmaz ve onunla ilgisini keser.

Efendimiz, ya Resûlallah kime iyilik edeyim diye soran sahâbîye şöyle cevap vermiştir:

“Annene, babana, kız kardeşine, erkek kardeşine ve diğer yakınlarına iyilik et. Onlara iyilik etmen, senin vazifendir. Bunlar, kendileriyle asla ilgini kesmemen gereken akrabandır.” (El-Edebü'l-Müfred, 1/97)

Ebû Eyyûb El-Ensârî radiyallahu anh şöyle dedi: Bir bedevi yolda Resûl'ü Ekrem'e sav rastladı ve beni cennete yaklaştıracak ve cehennemden uzaklaştıracak şeyi bana söyle dedi. Allah'ın elçisi de şöyle buyurdu:

“Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmadan ibadet eder, namazı gerektiği gibi kılarırsın, zekâtı verirsin, akrabân ile de ilgini koparmazsın.” (El-Edebü’l-Müfred, 1/100)

Akraba ile ilgisini kesenden Allah ondan merhametini keser, akraba ile ilişkisini devam ettirene Allah merhamet eder. Kıyamet gününde akrabalık bağı Allah’ın huzurunda, hukukunu çiğneyenlere karşı kendini açık bir dille savunacaktır. (El-Edebü’l-Müfred, 54. Hadis)

Diğer bir hadisinde Peygamber efendimiz şöyle buyurdu:

“Rızkının çoğalmasını, ömrünün uzamasını isteyen kimse, akrabasını koruyup gözetsin.” (El-Edebü’l-Müfred, 1/108)

Peygamber efendimiz akrabasıyla ilişkisini kesenin amellerinin kabul edilmeyeceğini ifade etmiştir. (El-Edebü’l-Müfred, 1/103)

Diğer bir hadisi şerifte de *“Aralarında akrabası ile ilişkisini kesenlerin bulunduğu bir topluluğa Allah’ın rahmeti inmez.”* buyurulmuştur. (El-Edebü’l-Müfred, 1/114)

Peygamber efendimiz “*Akrabasıyla ilgisini kesen cennete giremez.*” sözüyle akrabalık bağının koparılmasının, ne denli bir günah olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Akrabalık bağını devam ettirmek yüce Allah’ın rahmetini çekecek bir davranış, akrabalık bağını koparmak ise yüce Allah’ın rahmetinden mahrum olmaya vesiledir.

Başka bir hadisi şerifte, akrabalık bağını koparmak, yüce Allah’ın cezasını dünyada vereceği iki suçtan biri olarak beyan edilmiştir. (El-Edebü’l-Müfred, 1/119)

KİBİR

"Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah hiçbir kibirleneni, övünüp duranı sevmez." (Lokman 31/18)

"İşte ahiret yurdu. Biz onu yeryüzünde büyüklük taslamayan ve bozgunculuk çıkarmayanlara has kılız. Güzel sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır." (Kasas 28/83)

“Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü sen yeri asla yaramazsın, boyca da dağlara asla erişemezsin.” (İsra 17/37)

Peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur: *“Cehennemlikleri size haber vereyim mi? Onlar katı kalpli, büyüklük taslayan, kibirli kimselerdir.”* (Buhari, Edeb, 61)

Diğer bir hadisinde de: *“İnsan kibirlene kibirlene kendini beğene beğene zalimler grubuna dahil edilir. Böylece zalimlerin başına gelen onun da başına gelir.”* (Riyazü’s-Salihin, 3/528-545) buyurmuştur.

Kendini Âdem as’dan üstün görme şeytanın Allah’a isyan etmesine, cennetten kovulmasına, kıyamete dek lanetlenmesi ve ahirette de ebedi cehennem azabına duçar olmasına sebep olmuştur. İşte kibir böyle büyük bir hastalıktır. Müslüman kibirlenmemeli, kendini başka Müslümanlardan asla üstün görmemelidir. Bilakis mütevazi alçak gönüllü olmalıdır. Kibirlenmek: Bütün nimetleri verenin Yüce Allah olduğunu unutturur. Rab kul ilişkisini bitirir. Kalbin körelip hakikatleri görmesine engel olur. Ahireti kaybedenlerden olup ateşte yanmaya sebeptir. Allah’ın bizi sevmesine perde olur. Bizlere acizliğimizi unutturur.

HASED

“Yoksa, insanları; Allah'ın lütfundan kendilerine verdiği şey dolayısıyla kıskanıyorlar mı?” (En-Nisa 4/54)

“Hasetten sakının çünkü ateşin odunu veya otları yakıp bitirdiği gibi haset de iyilikleri yer bitirir.” (Riyazü's-Salihin, 6/563-565; Ebu Davud, Edeb, 44)

Hased, dilimize kıskançlık ve çekememezlik şeklinde çevrilmiştir. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: *“Birbirinize haset etmeyin. Alışverişte pazarlığı kızıştırmayın. Birbirinize dargın durmayın ve birbirinize yüz çevirmeyin. Birbirinizin devam etmekte olan pazarlığını bozmayın. Ey Allah'ın kulları kardeş olun. Müslüman Müslümanın kardeşidir; ona zulmetmez ve ona hor bakmaz, onu yalnız ve yardımcısız bırakmaz. Allah'ın Resûlü sav göğsüne işaret ederek üç defa: “Takva işte buradadır. Bir kimseye kötülük olarak Müslüman kardeşini küçük görmesi yeter. Her Müslümanın canı, malı ve kişiliği diğer Müslümanlar nezdinde saygındır, dokunulmazdır.”* (Riyazü's-Salihin; 6/568) Bir hadisi şerifte bu hastalığın ilacı şöyle beyan edilmiştir: *“Sizden biri, kendisi için istediği bir şeyi, kardeşi için de istemedikçe, iman etmiş olmaz.”* (a.g.e.)

HİLM TEENNİ VE RİFK

“Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir. Allah iyilik edenleri sever.” (Âli İmran 3/134)

“İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir. Bu güzel davranışa ancak sabredenler kavuşturulur. Buna ancak (hayırdan ve olgunluktan) büyük payı olanlar kavuşturulur.” (Fussilet 41/34-35)

Allah’ın Resûlü sav Eşecc isimli sahâbîye şöyle buyurdu: “Sende Allah’ın sevdiği iki haslet vardır. Hilm ve ölçülü hareket etmek.” (Müslim, İman, 25)

Rifk hakkında: “Allah Rafik’dır [الرفیق Yüce Allah’ın isimlerinden birisidir.] ve O her işte rifkı sever. (Riyazü’s-Salihin, 3/567-587) buyurmuştur.

“Zarafet/Yumuşak huyluluk, bulunduğu her şeyi güzelleştirir, bulunmadığı şeyler ise çirkinleştirir.”
(Müslim, Birr,78)

“Yumuşak huyluluktan mahrum olan, bütün hayırlardan mahrum demektir.” (Müslim, Birr, 74)

Bir adam Efendimize bana nasihat et dedi. Efendimiz, *“öfkelenme”* buyurdu. Adam aynı sözü birkaç defa tekrarladı. Efendimiz *“öfkelenme* buyurdu.” (Buhari, Edeb, 76)

“Şüphesiz ki, Allah, yumuşak huyludur ve yumuşak huyluluğu sever. Ve sertlik üzerine vermediği şeyi yumuşak huyluluk üzerine verir.” (Müslim, Birr, 77)

Hilm: sabırlı ve temkinli, akıllı ve ağır başlı olmak.

Teenni: beklemek, gecikmek, sebat etmek, düşünüp taşınmak acelecilikten sakınma, vakar, sabır, yumuşaklık ve sebatkârlık.

Rifk: iyi huyluluk, uyumlu, geçimli, nazik olmak ve yumuşak davranmak, anlamlarına gelir.

Müslüman bütün işlerinde acele etmemeli sabırlı temkinli vakur bir şekilde hareket etmelidir. Bütün davranışlarını şefkat bürümelidir.

KIZ ÇOCUĞU YETİŞTİRMENİN SEVABI

“Onlardan birine bir kız müjdelendiğinde, öfkelenerek yüzü mosmor kesilir. (Aklınca) verilen müjdenin kötülüğünden dolayı halktan gizlenir. Böyle bir alçaltıcı duruma rağmen onu yanında mı tutsun yoksa toprağa mı gömsün! Görün işte, ne kötü yargıda bulunuyorlar!” (En-Nahl 16/58-59)

İslam'dan önce, kız çocukları olan bazı cahiller, geçim sıkıntısını bahane ederek bu yavruları diri diri toprağa gömerdi. Bununla birlikte toplumda kız ve kadınlara önem verilmez, kız çocukları ar sayılırdı. Bu da kız çocuklarının, canlı bir şekilde toprağa gömülmelerinin sebeplerindendi. Dinimiz insanlık dışı bu durumu yasaklamıştır. Günümüzde kız çocuğuna sevinmeyenler, sanki kız erkek olmasına kadının bir dahli varmışçasına eşlerine dünyayı zindan eden Müslüman erkekler, bu ayeti iyi düşünmeli ve yanlışlarına tövbe etmelidir Müslüman toplumu bu yanlış tutum ve davranışın İslam dışı bir davranış olduğunu ve müşrik ahlakı olduğunu asla aklından çıkarmamalıdır. Şu ayeti okuyup her şeyi yaratanın rabbinin olduğunu, hatırlamalı, çocukların erkek veya kız olmaları ya da hiç çocuk olmaması

gibi konularda eşinin elinde bir şey olmadığını bilmelidir:

“Göklerin ve yerin mülkü (hükümrânlığı) Allah'ındır. O, dilediğini yaratır. Dilediğine kız çocukları, dilediğine erkek çocukları verir. Yahut o çocukları erkekler, dişiler olmak üzere çift verir, dilediği kimseyi de kısır yapar. Şüphesiz O, her şeyi hakkıyla bilendir, hakkıyla gücü yetendir.”
(Şura 42/49-50)

Peygamber efendimiz kız çocuklarının ihtimamla yetiştirilmesini tavsiye buyurmuştur.

Câbir radiyallahu anh Peygamber efendimizden şöyle rivayet etmiştir:

“Üç kızı olan, onları koruyup gözeten, ihtiyaçlarını temin eden ve onlara şefkatli davranan kimse mutlaka cennete girer.” O mecliste bulunan bir adam, iki kızı olup aynı şekilde yetiştireni sordu. Efendimiz ona: *“Evet, iki kızını aynı şekilde yetiştirende cennete girer.”* buyurdu. (El-Edebü'l-Müfred, 1/136)

Peygamber efendimiz kız kardeşleri de kızlar gibi değerlendirmiştir. O şöyle buyurmuştur: *“Bir kimsenin üç kızı veya üç kız kardeşi olur da onları*

koruyup himaye eder ve güzelce yetiştirirse, mutlaka cennete girer.” (El-Edebü’l-Müfred, 1/138)

Peygamber efendimiz kişinin kendi çocuklarına yaptığı harcamalara sadaka sevabı verileceğini müjdelemiştir. Çocuklar dünyanın en değerli varlıklarından kabul edilmiştir.

Çocuklar anne ve babaların göz aydınlığıdır. Onların iyi bir kul olmaları için dua etmelidirler. Yüce kitabımızda bu hususta güzel bir dua örneği vardır. **“Onlar, “Ey rabbimiz!” derler, “Bize göz aydınlığı olacak eşler ve çocuklar bahşet; bizi günahtan sakımanlara öncü yap!” (El-Furkan 25/74)**

Peygamberimizin beyanıyla çocuk, kişi öldükten sonra anne babasına duasıyla amelinin kesilmeyip devam etmesine vesile olacak şeylerden biridir.

ÇOCUĞU ÖLEN MÜSLÜMANIN SEVABI

Allah'ın elçisi şöyle buyurdu: *“Bir Müslümanın üç [küçük] çocuğu ölür [oda buna sabreder]se, ona cehennem ateşi şöyle bir dokunup geçer.” (El-Edebü’l-Müfred, 1/213)* Bir kadın peygamber efendimize küçük çocuğunu alıp geldi ve şöyle dedi:

Ey Allah'ın elçisi ben üç yavrumu toprağa verdim. Bana dua et. Efendimiz ona şöyle cevap verdi: “sen güçlü bir engelle cehennemden korunmuş oldun.” (El-Edebü'l-Müfred, 1/214)

Burada efendimiz çocuğu vefat edenleri cehennemden korunmakla müjdelediği gibi, başka hadisi şeriflerinde de bu durumda olanları cennetle müjdelemiştir. Bir muhaddis, çocuğu ölüp buna çok üzölmüştü Ebu Hureyre'ye r. a. bu konuda Efendimizin bir hadisi olup olmadığını sormuştu, o'da cevaben Efendimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Sizin çocuklarınız, cennette gönüllerince dolaşır, istedikleri saraya girip çıkarlar.” (El-Edebü'l-Müfred, 1/215)

Câbir r. a. peygamber efendimizden şöyle işittiğini rivayet etmiştir: “Bir kimsenin üç çocuğu ölse, o da mükafatını Allah'tan bekleyerek sabretse cennete girer.” Bunun üzerine ashâb-ı kiram, ey Allah'ın elçisi iki çocuğu ölenin durumu nedir diye sordular? Efendimiz: “İki çocuğu ölenin durumu da aynıdır.” buyurdu. Hadisi Câbir 'den r. a. rivayet eden Mahmud b. Lebid, o'na yeminle şöyle der: eğer Efendimize bir çocuğu sorsaydınız ona da aynıdır derdi. Câbir yemin ederek bence de öyledir dedi. (El-Edebü'l-Müfred, 1/215)

KOMŞULUK HAKKI

“Allah’a kulluk edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşına, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın. Allah kendini beğenen ve böbürlenip duran kimseyi asla sevmez.” (En-Nisa 4/36)

Güzel dinimiz İslam komşu ile selamlaşmayı, halini hatırını sormayı, hastalanınca ziyaret etmeyi, hediyeleşmeyi, yardıma ihtiyacı varsa yardım etmeyi, onu gücendirmemeyi ve ona hiçbir türlü zarar vermemeyi emretmiştir. Bütün bu saydıklarımızı iman ile ilgili doğrudan görevler arasında saymıştır. Peygamber efendimiz s. a. s şöyle buyurmuştur:

“Cebrael bana komşuya iyi davranmayı o kadar çok tavsiye etti ki, neredeyse komşu komşuya mirasçı kılınacak sandım.” (El-Edebü'l-Müfred, 1/165)

Allah'ın elçisi sas şöyle buyurmuştur:

“Allah’a ve ahiret gününe inanan kişi komşusuna iyi davransın. Allah’a ve ahiret gününe inanan kişi misafirine ikramda bulunsun. Allah’a ve ahiret gününe inanan kişi ya faydalı söz söylesin veya sussun.” (El-Edebü'l-Müfred, 1/166)

Peygamber efendimiz hayırlı komşu hakkında şöyle buyurur:

“Yüce Allah katında arkadaşların en hayırlısı, arkadaşına faydalı olandır. Yine Allah katında komşuların en hayırlısı, komşusuna faydalı olandır.” (El-Edebü'l-Müfred, 1/179)

İyi komşu, insanın sevinç ve dert ortağı olmalıdır.

“Müslümanı bahtiyar eden üç şey vardır: geniş ev, iyi komşu, uysal binek.” (El-Edebü'l-Müfred, 1/180)

Efendimizin dualarında biri kötü komşudan Allah'a sığınmaktır. O kötü komşudan Allah'a sığınır ve şöyle dua ederdi:

“Allah'ım! Devamlı oturduğum yerdeki kötü komşudan sana sığınırım. Çünkü kısa süre kalınan yerdeki komşu değişir.” (El-Edebü'l-Müfred, 1/182)

Efendimiz gece namaz kılsa gündüz oruç tutsa bile diliyle komşusunu inciteni cehennemlik olarak nitelemiştir. (a.g.e, s.184)

“Yapacağı fenalıklardan komşusu güven içinde olmayan kimse cennete giremez.” (El-Edebü'l-Müfred, 1/186)

Komşuya eziyet laneti gerektirecek kadar büyük günahdır. Komşunun çocukları veya hayvanları, elde olmayan sebeplerle diğer bir komşuya zarar verirse, bunu anlayışla karşılamak gerekir.

Sevbân radiyallahu anh'dan nakledilen Şu rivayet çok dikkat çekicidir: “*Bir kimse komşusuna zulmeder, ona istediğini zorla yaptırır ve sonunda onu evinden çıkmak zorunda bırakırsa helak olmuştur.*” [Ahiretini mahvetmiŐtir veya cehenneme girmek suretiyle helak olmuştur.] (El-Edebü'l-Müfred, 1/194)

Ashabı kiram ve onlardan sonra gelen Müslüman nesiller komşulara ikram ederken, Müslüman olmayan kimseleri ayırt etmemiş, onlara da aynı ikramdan vermiŐlerdir.

EN HAYIRLI DAVRANIŞ

Abdullah İbn Mesud ra, Allah'ın Resûlüne, hangi amel daha faziletlidir diye sordum. Vaktinde kılınan Namaz buyurdu. Sonra hangisi dedim. Ana babaya iyilik etmek, dedi. Sonra hangisi dedim. Allah yolunda cihaddır, buyurdu. (Riyazü's-Salihin, 5/252; Buhari, Cihad, 1)

Abdullah b. Amr ra'tan rivayet edilmiştir: peygamberimize ey Allah'ın Resulü Müslümanlığın hangi ameli daha hayırlıdır? Diye sorulduğunda, Peygamber efendimiz, “*aları doyurmak, tanıdığına ve tanımadığına selam vermektir*” buyurdular. (Zübdetü'l-Buhari, s.18)

YALAN KONUŞMAK

Dinimiz İslâm yalanı büyük günah kabul edip yasaklamıştır. Ebu Bekre -radıyallahu anh- şöyle dedi: Resûlullah efendimiz: *“Büyük günahların en ağırını size haber vereyim mi?”* Diye üç defa sordu. Evet haber ver ya Resûlullah dedik. Resûlullah: *“Bunlar Allah’a şirk koşmak, anne babayı dinlememek, buyurduktan sonra, yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve: iyi dinleyin, bir de yalan söylemektir.”* Diye ekledi. Bu son cümleyi o kadar çok tekrarladı ki, üzülmesini istemediğim için içimden keşke sussa diye geçirdim. (El-Edeb’ü’l-Müfred, 1/51)

Resûlullah Efendimiz şöyle buyurdu: *“Size daima doğru söylemenizi tavsiye ederim. Çünkü sözünde ve işinde doğru olmak, insanı hayra ve iyiliğe yöneltir; iyilik de cennete iletir. İnsan doğru söyleye söyleye Allah katında siddik [Dosdoğru kişi] olarak kaydedilir. Yalan söylemekten sakının; çünkü yalancılık, insanı ahlak kurallarına aykırı yaşamaya iter; ahlak kurallarına aykırı yaşamak da cehenneme sürükler. İnsan yalancılığı meslek edinince, Allah katında çok yalancı diye yazılır.”* (Riyazü’s-Salihin, 6/497; Buhari, Edeb, 69)

MÜSLÜMAN SORUMLULUK SAHİBİDİR

Hız. Ömer'in oğlu Abdullah -radıyallahu anhüma-Resülullah'ı -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyururken dinlemiştir:

“Hepiniz bir tür çobansınız ve hepiniz üstlendiğiniz görevden sorumlusunuz. Devlet reisi de bir tür çobandır ve yönettiklerinden sorumludur. Erkek ailesini çobanı sayılır. Kadın kocasının evinin çobanı, hizmetkâr efendisinin malının çobanı durumundadır.”

Abdullah -radıyallahu anh- bunları Hız. Peygamberden duyduğunu söylemiş ve onun şöyle dediğini de sanıyorum: **“Erkek, babasının malının çobanı durumundadır.”** (El-Edebü'l-Müfred, 1/278)

Hız. Peygamber dini konuları anlatırken dilin her türlü edebiyat ve belagat sanatlarını kullanmıştır. Edebiyatın zirvede olduğu bir toplumda da bu gayet beklenen bir durumdur. Bununla birlikte yüce Allah Peygamberine az sözle çok şeyi ifade edebilme yeteneğini vermiştir. Burada çoban ifadesi ile hayvancılıkla uğraşan bir toplumda kendi bildikleri

bir sorumluluk davranışıyla sorumluluğun önemi anlatılmıştır. Hadisi şeriften öğrendiklerimiz:

Yönetici yönetimi altındaki topluluktan sorumludur.

Erkek eşine ve çocuklarına karşı sorumludur.

Kadın eşine ve yuvasına karşı sorumludur.

Hizmet kalemlerinden herhangi birisiyle iştigal eden kişi hizmet etmekle yükümlü olduğu kişilere karşı sorumludur.

Toplumun hangi kesiminde olursa olsun bir görevi yerine getiren kişi, bu görevinde sorumluluk sahibidir.

KUR'AN'I KERİMİ OKUMA VE DİNLEME

“Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve sessiz durun ki rahmete nâil olasınız.” (El- A'râf 7/204)

Her Müslüman için namazı caiz olacak bir miktar Kur'an'ı Kerimden ezberlemek, bir farzı ayındır. Fatiha suresi ile diğer bir sureyi ezberlemekte vaciptir ki, bununla farz da yerine getirilmiş olur. Kur'an'ı Mübin'in diğer kısımlarını ezberleyip hafız olmak da

Müslümanlar için bir farzı kifayedir. (Büyük İslam İlmihali, s.237)

Kur'an'ı Kerim'i namaz dışında kıbleye yönelerek ve güzel elbiseler giyinmiş olarak abdestli okumak müstehabtır. Başlangıcında eûzü ve besmele okumak da müstehabtır. (a.g.e)

Kur'an'ı Kerim'i dinlemek bir farzı kifâyedir. Bununla beraber başka işlerle meşgul olanların yanlarında seslice Kur'an okunması uygun değildir. Bu durumda dinlemeyenler değil, okuyanlar günahkâr olur. (a.g.e)

Kur'an'ı Kerim'i okumak nafîle ibadetten, sesli okumak sessiz okumaktan daha faziletlidir.

Kur'an'ı Kerim'i kelimelerine değiştirecek bir lahn/hata ile okumak ihtilafsız haramdır. Tecvit kurallarını bozan nağmelerle okumak ise caiz görülmemiştir.

SÜNNETE UYMAK

“Allah ve Resûlü herhangi bir konuda hüküm verdiklerinde artık mümin bir erkek veya kadın için işlerinde tercih hakları yoktur. Allah'ın ve

resulünün emrine itaat etmeyenler doğru yoldan açıkça sapmışlardır.” (El-Ahzâb 33/36) Hz. Peygamber’in sünnetini kabullenmek ve yaşamak Yüce Allah tarafından biz Müslümanlara verilmiş bir görevdir. Konuyla ilgili Yüce Kitabımızda şu ayetler bize yol gösterir:

“De ki: “Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.” De ki: “Allah’a ve resule itaat edin.” Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez.” (Âli İmran 3/31-32) Bu ayette yüce rabbimiz Hz. Peygambere uymanın kendisini sevmenin bir kanıtı olarak beyan buyurmuş ve ayrıca Hz. Peygambere uymanın günahların bağışlanmasına bir sebep kılmıştır. Yüce Allah gönderdiği Peygamberine itaati kendisine itaat gibi emretmiştir.

“Hayır, rabbine Andolsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın onu kabullenmedikçe ve boyun eğip teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.” (En-Nisa 4/65)

“Resûlullah’a itaat eden Allah’a itaat etmiş olur, yüz çevirenlere gelince seni onlara bekçi olarak göndermedik.” (En-Nisa 4/80)

“Peygamber size ne vermişse onu alın ve size neyi yasaklamışsa ondan kaçının. Allah’a karşı saygısızlık etmekten sakının. Kuşkusuz Allah cezalandırmada çok çetindir.” (El-Haşr 59/7)

Peygamberin sünnetine uymak, onun yolundan gitmek her Müslüman için ateşten/cehennemden korunmaya bir vesiledir. Ebu Hureyre radiyallahu anh’dan şöyle rivayet edilmiştir.

“Ümmetimden çekinip kaçınanlar hariç hepsi cennete girecektir. Bana itaat eden cennete girer. Bana isyan eden çekinip kaçınmıştır.” Peygamber efendimize itaat edip sünnete yapışanlar cennete girecektir. Arzularına uyup sünnetten yüz çeviren isyan etmiş ve hak yoldan sapmıştır, cehenneme girecektir. (Zübdetü’l-Buhari, s. 991)

“Sizden biriniz sakın ola ki, emrettiğim veya yasakladığım konulardan birisi kendisine ulaşınca, koltuğuna yaslanarak “bilemiyorum, biz Allah’ın kitabında ne buluyorsak ona uyarız” derken bulmayayım.” (Tirmizî, İlim, 10) *“Allah’ın*

Peygamberinin haram kıldığı, Allah tarafından haram kılınan gibidir.” (a.g.e.)

Bütün bu ayet ve hadisler, bizlere Hadissiz/Sünnetsiz bir İslam'ın olmayacağını öğretir. Hadisleri bir tarafa bırakarak Kur'ân bize yeter anlayışı yanlış bir sapmadır. Hz. Peygamber ve sünneti olmadan İslam'ı anlamaya çalışmak yanlış/batıl bir metot ve Yüce Rabbimizin emrinden sapmaktan başka bir şey değildir. Aynı zamanda Yüce Allah'ın Kur'ân'ı Peygamberimize indirmesi hikmetine aykırıdır. Çünkü Peygamberin görevi tebliğ ve beyandır. Allah Peygamberine kendisine indirdiği Kitabı açıklama görevi vermiştir. Sünneti elinin tersiyle itenler Allah'ın emretmiş olduğu Peygamberine itaati terk etmişlerdir.

GIYBET

Gıybet: bir Müslümanı, kendisinde bulunsa bile duyduğu zaman hoşlanmayacağı bir şekilde anmaktır. Müslümanın aleyhinde söylenen bir kusur onda yoksa, yapılan bu şeyin adı iftiradır. Yüce Allah gıybeti yasaklamıştır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının; çünkü bazı zanlar gūnahtır. Gizlilikleri araştırmayın, birbirinizin gıybetini yapmayın; herhangi biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Tabii ki bundan tiksindir! Allah’a itaatsizlikten de sakının. Allah tövbeleri çokça kabul etmektedir, rahmeti sonsuzdur.” (El-Hucurât 49/12)

Câbir ibni Abdullah radiyallahu anhümâ şöyle dedi: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber olduğumuz bir gün, etrafa pis bir koku yayıldı. Bunun üzerine Allah’ın Resûlü şöyle buyurdu: **“Bu pis kokunun ne olduğunu biliyor musunuz? Bu, Müslümanların gıybetini yapanların kokusudur.”** (El-Edebü’l Müfred, 2/69)

Yanında din kardeşinin aleyhinde konuşulduğunu duyan bir Müslüman, buna karşı çıkmalı ve o kardeşini savunmalıdır. Bu davranış yüce Allah’ı memnun eder ve din kardeşini savunan kişiyi değişik şekillerde mükafatlandırır. Savunmayan kişiyi ise hem dünyada hem ahirette cezalandırır. (El-Edebü’l-Müfred, 2/71)

Gıybet etmek kabir azabına sebeptir. Câbir radiyallahu anh şöyle dedi: Resûlullah sallallahu

aleyhi ve sellem'in yanında bulunuyorduk. İçinde yatanların azap gördüğü iki kabrin yanından geçerken şöyle buyurdu: *“Bunlar, kendilerince büyük olmayan birer günahtan dolayı azap görüyorlar. Aslında onların günahları büyüktür. Onlardan biri insanların gıybetini yapardı. Diğeri ise abdest bozarken idrardan sakınmazdı.”* (El-Edebü'l-Müfred, 2/72)

Ölülerin gıybetini yapmak da yaşayanların gıybeti gibi aynı şekilde yasaklanmıştır. (El-Edebü'l-Müfred, 2/75)

İYİLİK EDENE KARŞILIK VERİLMELİDİR

“İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a da şükretmez.”
(Tirmizî, Birr, 35)

Abdullah El-Ensari'nin oğlu Câbir -radiyallahu anhuma- Resûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle dediğini söyledi:

“Kime bir iyilik yapılırsa, o iyiliğe karşılık versin. Verecek bir şey bulamazsa, onu hayırla anıp dua etsin. Böyle yaptığı takdirde iyilik yapana teşekkür etmiş olur. Hayırla anıp dua etmezse, gördüğü iyiliğe nankörlük etmiş olur. Kendisine verilmeyen bir şeyi

verilmiş gibi göstermeye kalkan, gerçekte giymediği elbiselerle gösteriş yapmaya kalkan çıplak biri gibidir.” (El-Edebü'l-Müfred, 1/279) Hadisi şerifin bize öğrettikleri:

1. İyilik edene iyilikle karşılık verilmelidir.
2. Maddi bir şeyle karşılık verilemiyorsa en azından iyilik edene dua etmelidir.
3. Dua etmekte bir çeşit teşekkürdür.

NİMETLERİ ZAYİ ETMEMEK

“Akrobaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma! Çünkü savurganlar şeytanların dostlarıdır. Şeytan da rabbine karşı çok nankördür.” “Eli sıkı olma, ölçüsüzce eli açık da olma; sonra kınanacak, kendi kendine hayıflanacak duruma düşersin!” (El-İsra 17/26,27,29)

Ebü'l-Ubeydeyn şöyle dedi: Abdullah ibni Mesud'a ra bu ayeti kerimede geçen saçıp savuranların kimler olduğunu sordum. O da “Onlar malı sarf edilmemesi gereken yere harcayanlardır.” dedi. (El-Edebü'l-Müfred, 1/509)

“Yine o iyi kullar, harcama yaptıkları zaman ne saçıp savururlar ne de cimrilik ederler; harcamaları bu ikisi arasında mâkul bir dengeye göre olur.” (El-Furkan 25/67)

Mal bir emanettir. Müslüman onu harcanması gereken yere harcar, ancak saçıp savurmaz. Çünkü malın dinin uygun görmediği yerlere harcanması, toplum düzeninin bozulmasına yol açar. Malımızı dinimizin emrettiği yerlere harcadığımız zaman, yüce Allah bize daha fazlasını vereceğini vadedmiştir. Sevgili Peygamberimiz malın gereksiz yere harcanıp telef edilmesinin Rabbimizin hoşlanmadığı şeylerden olduğunu haber vermiştir. (El-Edebü'l-Müfred, 1/508)

Tabiin neslinden Haris ibni Lakit şöyle dedi: Kabilemizde bir adam vardı. Atı yavrulayınca keser ve: “Ben bu taya bininceye kadar yaşayacak mıyım!” derdi. Derken bize Hz. Ömer’in bir mektubu geldi. Mektupta şöyle diyordu: “Allah’ın size rızık olarak verdiği şeyleri yerli yerince kullanın. Zira kıyamete kadar daha önünüzde geniş bir zaman vardır. Bu rivayetten öğrendiklerimiz:

1.Kişi sahip olduğu nimetleri zayi etmemelidir.

2.Üretimde kullanılacak her türlü hammadde israf edilip yersiz kullanılmamalıdır.

3.İsraftan sakınılmalıdır.

4.Nasıl olsa kıyamet kopacak diye dünya hayatını ihmal etmemelidir.

KITLIK ZAMANI YARDIMLAŞMA

Ebû Hureyre'den -radiyallahu anh- rivayet edildiğine göre şöyle dedi: “*Âhir zamanda büyük bir açlık olacaktır. O zamana yetişenler, karınları aç olanlardan sakın yüz çevirmesin.*” (El-Edebü'l-Müfred, 1/630)

Peygamber efendimiz açlığın yaygın olduğu bir yıl kurban etlerinin bayramın üçüncü gününden sonra kimsenin evinde kalmamasını emretmişti. Böylece etin ihtiyaç sahibi evlere dağıtılması sağlanmıştı. Bir sonraki yıl kendisine etlerin durumu sorulduğunda etleri daha sonra yemek üzere saklayabileceklerini buyurmuş, geçen yılki uygulamanın artan açlık sebebiyle olduğunu ifade etmiştir. (El-Edebü'l-Müfred, 1/632)

Mekkeli muhacirler Medine'ye geldiğinde Ensar, Hz. Peygambere, hurmalıklarını muhacir kardeşleriyle

paylaştırmasını istemiş efendimiz kabul etmemiş. Bunun üzerine Medineli Müslümanlar, hurma bahçelerinde çalışın çıkan mahsule ortak olalım teklifini yapmış muhacirlerde kabul etmişlerdir.

Hz. Ömer zamanında büyük bir kıtlık olmuştu. Hz. Ömer verimli yerlerden toplattığı bütün mahsulleri çölde yaşayan fakirlere göndermişti. Bu kıtlığın devam etmesi durumunda O, her varlıklı Müslümanın evine hane halkı sayısınca fakirleri yerleştirmeyi düşünmüştür. (El-Edebü'l-Müfred, 1/631)

DÜNYANIN DEĞERSİZLİĞİ

“Bilin ki dünya hayatı, bir oyun, bir eğlence, bir gösteriş, aranızda bir övünme, mal ve evlâтта bir çokluk yarışından ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibi ki bitirdikleri çiftçileri imrendirir, sonra kurumaya yüz tutar, bir de bakarsın ki sararmıştır, ardından da çerçöp haline gelmiştir. Âhirette ise ya çetin bir azap yahut Allah'ın bağışlaması ve hoşnutluğu vardır. Dünya hayatı sadece aldatici bir yararlanmadan başka bir şey değildir.” (El-Hadîd 57/20)

Sevgili Peygamberimiz de dünyanın Allah katındaki değersizliğini şöyle beyan buyurmuştur:

“Eğer dünyanın Allah katında bir sinek kanadı kadar değeri olsaydı, Allah hiçbir kafire bir yudum su içirmezdi.” (Riyazü’s-Salihin, 3/218)

Câbir radiyallahu anh şöyle dedi:

Bir gün Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem. Medine’nin yüksek semtlerinden birinden gelerek çarşıya uğradı. İki yanında toplanan sahâbîleri ile birlikte yürürken, kulakları kesik ölü bir keçi yavrusu gördü. Onun yanına geldi ve kulağından tutarak:

“Hanginiz bunu bir dirheme almayı ister?” diye sordu.

Sahâbîler: Hiçbirimiz para verip ona sahip olmayı istemeyiz. O ne işimize yarar ki? Dediler.

“Peki buna para vermeden sahip olmak ister misiniz?” diye sordu.

Hayır dediler.

Peygamber efendimiz bu soruyu onlara üç defa sordu. Onlar da: Hayır. Vallahi sağ olsa bile, kulakları bulunmadığı için, bu kusuru yüzünden ona sahip olmak istemeyiz. Ölüsünü ne yapalım! dediler. Bunun üzerine Allah Resûlü sav şöyle buyurdu:

“Allah'a yemin ederim ki, Şu oğlak size göre ne kadar değersiz ise, dünya da Allah katında ondan daha değersizdir.” (El-Edebü’l Müfred, 2/329)

“Bir koyun sürüsünün içine salıverilmiŐ iki a kurdun o sürüye verdiği zarar, mala ve mevkiye düŐkün bir adamın dinine verdiği zarardan daha büyük değildir.” (Riyazü’s-Salihin, 3/233)

BİRİNE SÖVMEK

Abdullah ibni Abbas ra Şöyle dedi:

Reslullah sav zamanında iki adam birbiriyile ekiŐiyordu. Bunlardan biri svyor, diğeri susuyordu. Bu sırada Reslullah orada oturuyordu. Daha sonra o susan adam, ötekine karşılık verince Reslullah gitmek üzere ayağa kalktı. Bunun zerine ashâb-ı kiram Reslullah’a niçin kalktığını sordu. Reslullah Şöyle buyurdu:

“Melekler kalkınca ben de onlarla birlikte kalktım. Bu adam kendisine hakaret edene cevap vermediği sürece, melekler söven adama sözünü iade ediyordu. Fakat bu adam ona karşılık vermeye baŐlayınca, melekler oradan kalktılar.” (El-Edebü’l-Müfred, 1/486)

Resûlullah şöyle buyurdu: *“Birbirine söven iki kişinin söylediklerinin günahı, mazlum olan haddini aşır ileri gitmedikçe, küfretmeyi başlatana yazılır.”* (El-Edebü'l-Müfred, 1/490)

Ashâb-ı kiramdan İyad şöyle dedi: Ey Allah'ın Resûlü bir adam bana sövüp sayıyor, ne yapayım diye sordum. Şöyle buyurdu: *“Birbirine söven iki kişi, çirkin konuşan ve yalan söyleyen iki şeytandır.”* (El-Edebü'l-Müfred, 1/493)

EZİYETLERE KATLANAN KİMSE

Resûlullah şöyle buyurdu: *“İnsanların arasına karışıp onların vereceği eziyete sabreden mümin, insanların arasına karışmayan ve onların vereceği eziyete sabretmeyen müminden hayırlıdır.”* (El-Edebü'l-Müfred, 1/455)

Abdullah ibni Mesud ra şöyle dedi: Bir defasında Resûlullah, daha önce yaptığı gibi, yine ganimetleri taksim etmişti. Ensar'dan bir adam itiraz ederek: *“Vallahi bu taksimde Allah rızası gözetilmemiştir!”* Dedî. Ben de kendi kendime: Bu sözü mutlaka Resûlullah'a söyleyeceğim dedim ve yanına gittim. Resûlullah ashâbıyla birlikte oturuyordu. Yaklaşır

kulağına fısıldadım. Adamın bu sözü Resûlullah'a çok ağır geldi; mübarek yüzü değişti ve öfkeleni. Onun bu halini görünce, o sözü haber vermemiş olmayı arzu ettim. Sonra Resûlullah şöyle buyurdu: *“Musa [a.s] bundan daha ağır bir şekilde suçlanmıştı da sabretmişti.*

Resûlullah şöyle buyurdu: *“Yüce Allah'tan daha sabırlı, aleyhinde söylendiğini işittiği eziyet verici sözlere daha çok katlanan hiçbir varlık yoktur. Hıristiyanlar Allah'ın oğlu var diyorlar da O yine onlara sağlık veriyor, onları çeşit çeşit nimetlerle besliyor.”* (El-Edebü'l-Müfred, 1/456,457)

Her Müslüman İslam'ın temsilcisi ve tebliğcisidir; bu sebeple dinini yaşama ve yaşatma konusunda her türlü eziyete sabredip tahammül göstermesi kendi sevap hanesine yazılacaktır.

MÜSLÜMAN İŞİNİ SAĞLAM YAPAR

“Yüce Allah sizden birinizin bir iş yaptığı zaman, onu sağlam [güzel] yapmasını sever.” (Beyhaki, s.334)

İş yapmak, bir şey ortaya koymak insana özgü bir yetenektir. İşi güzel yapmak ise, güzellik ve

sorumluluk duygusu gelişmiş, yani işini benimsemiş kişilere ait bir üstünlüktür.

İslam her şeyin en mükemmelini getirmiştir. Bağlılarına da her sahada mükemmel olmayı, güzeli ortaya koymayı emretmiş, sallapati, rastgele, baştan savma hiçbir tutum, davranış, ibadet ve işi makbul saymamıştır.

İnançta tevhit, ibadette ihlas, ticarete doğruluk, sanatta incelik, işte sağlamlık hadisimizin öngördüğü güzellik cümlesindedir. Yapılanın ismi, cismi ve şeklinden öte, yapanın “en güzeli yapma” arzu ve gayreti önemli görülmüştür. (İyi Müslüman, s.246)

VUCÜT TEMİZLİĞİ

“Orada (Kuba mescidi) temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da tertemiz olanları sever.”
(Et-Tevbe 9/108)

Temizliğe çok önem veren Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: “Peygamberlerin sünneti (fitrat) beştir: *“Bıyıkları kısaltmak, tırnakları kesmek, kasıkları tıraş etmek, koltuk altını temizlemek ve misvak kullanmak.”* (Müslim, Taharet, 49)

“On şey fitrat gereğidir: bıyıkları kırmak, sakal bırakmak, misvak kullanmak, buruna su çekmek, tırnakları kesmek, parmak boğumlarını temizlemek, koltukaltı kıllarını gidermek, apış arasını temizlemek, istinca yapmak.” “Bıyıklarınızı kırpınız, sakallarınızı bırakınız.” (Riyazü’s-Salihin, 5/446)

Bu Hadis’i şeriflerde fitrat gereği olan şeylerin bir kısmı tanıtılmaktadır. Çünkü fitrat gereği olan şeyler bunlarla sınırlı değildir, bazı alimler bunları otuza kadar çıkarmıştır. Fıtrat kelimesi, sünnet, peygamberlerin adeti veya sünneti, bütün din ve şeriatların ortaklaşa benimsedikleri sünnet gibi anlamlara gelir. İnsan olarak yaratılmanın tabii gerekleri gibi de anlaşılması mümkündür. (a.g.e)

Bu on şeyi şöyle sıralayabiliriz:

1. Sünnet olmak. Müslümanlığın alametlerinden biridir. Bununla beraber sağlık açısından da faydalıdır.
2. Etek tıraşı olmak. Apış aralarını yani kasıkları, ud yerlerini tıraş etmek demektir.
3. Tırnak kesmek. Tırnaklar parmaklara zarar vermeyecek şekilde dipten kesilmelidir. Tırnaklar uzadıkça kesilir, belli bir süresi yoktur, tırnakların uzama süresi insanın yaptığı işe ve bedenine göre

farklılık arz eder. Tırnak keserken dikkat edip etrafa sıçratmamalıdır. Günümüzde kadınların modaya uymak veya başka sebeplerle tırnaklarını uzatmaları İslam adabıyla bağdaşmamaktadır.

4. Koltuk altı kıllarını temizlemek.

5. Bıyıkları kısaltmak. Erkeklerin bıyıklarını üst dudaklarının kırmızısı ortaya çıkacak şekilde kesmeleri demektir. Bıyıkların kırılmasını, kökünden kazımak şeklinde anlamak doğru değildir.

6. Sakalları uzatmak. Erkeklerin sakallarını kesmeleri, Hanefi, Maliki ve Hanbeli mezheplerince haram olarak değerlendirilmiştir. Şafii mezhebinde ise, mekruh sayılmıştır. Sakalların boyunun bir tutamdan fazla olması sünnete aykırıdır.

7. Misvak kullanmak.

8. Buruna su çekmek. Burun deliklerinin su çekilmek suretiyle temizlenmesi sünnettir. Burun içini temizlemek gusül abdestinin farzlarından olduğu için özellikle gusül alırken dikkat edilmelidir.

9. Parmak boğumlarını yıkamak. Parmakların eklem yerlerini, kulakların kıvrıntıları gibi kir birikme ihtimali bulunan yerleri yıkamak sünnettir.

10. Su ile taharetlenmek. İstinca: taharet anlamında yorumlanmıştır. (Riyazü's-Salihin, 5/440-449)

TİCARET AHLÂKI

ALİŞVERİŞTE DÜRÜST OLMAK

“Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin; ancak karşılıklı rızânıza dayanan ticaret böyle değildir ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir. (En-Nisâ 4/29)

Sevgili Peygamberimiz sav şöyle buyurmuştur: *“Alışveriş yapanlar birbirlerinden ayrılmadıkça [alışverişi kabul edip etmeme konusunda] serbesttirler. Eğer dürüst davranırlar ve [malla ilgili kusur gibi gerçek bilgileri] açıkça söylerlerse, alışverişleri bereketlenir. Fakat kusuru gizler ve yalan söylerlerse, alışverişin bereketi gider.”* (Riyazü’s-Salihin, 1/291; Ebu Davud, Buyu, 51)

“Satarken, satın alırken, alacağını isterken hoşgörülü davranıp kolaylık gösteren kimseye Allah rahmetiyle muamele eylesin.” (Riyazü’s-Salihin, 6/145; Buhari, Buyu’, 16)

“Bizi aldatan bizden değildir.” (Müslim, İman, 164)

“Tarttığınızda fazlasıyla tartarak verin.” (İbn Mâce, Ticaret,34)

“Allah’tan sakınan, iyilik yapan ve dürüst davrananlar hariç, tüccarlar kıyamet günü günahkârlar olarak diriltileceklerdir.” (Tirmizî, Buyu’,4)

Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurdu: “Mümin saf ve iyi huylu olduğu için kolayca aldanır; kafir ve münafık ise bozguncu ve kötülüğe meyilli olduğu için aldatır.” ((El-Edebü’l-Müfred, 1/485)

Doğruluk ve dürüst olmak İslam’ın temel ilkelerindedir. Müslüman her işinde doğru olduğu gibi ticaretinde de dürüst olmalıdır.

HELAL KAZANÇ

“İnsanın yediği şeylerin en güzeli, kendi kazancından olandır ve kişinin çocuğu onun kazancındandır.” (Nesâî, Buyu’,1)

“Allah’ım ümmetim için günün erken vakitlerini bereketli kıl.” (İbn Hanbel, 1,153)

“Sizden birinizin organını alıp [dağa gitmesi], sırtında bir bağ odun getirip satması ve böylece Allah’ın onun itibarını koruması, bir şey verip

vermeyecekleri belli olmayan kimselerden dilenmesinden daha hayırlıdır.” (Buhari, Zekât, 50)

“Kesinlikle hiç kimse elinin emeğinden daha hayırlı bir yemek yememiştir. Allah’ın Peygamberi Davud [a.s] da kendi elinin emeğini yiyordu.” (Buhari, Buyu’, 15)

“Bakmakla yükümlü olduğu kimseleri ihmal etmesi, kişiye günah olarak yeter.” (Ebu Davud, Zekât, 45)

YASAK ALIŞVERİŞ ÖLÇÜLERİ

“Medyen’e de kardeşleri Şuayb’ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: “Ey kavmim! Allah’a kulluk edin, O’ndan başka tanrınız yoktur. Ölçüyü, tartıyı eksik tutmayın. Ben sizi maddî bakımdan iyi bir durumda görüyorum; ama doğrusu hakkınızda kuşatıcı bir azap gününden de korkuyorum. Ey kavmim! Ölçüyü, tartıyı adaletle tam yapın; insanların mallarının değerini düşürmeyin, yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.” (Hud 11/84-85)

Peygamber Efendimiz sav *“Garar olan alışverişi yasakladı.”* (Ebu Davud, Buyu’, 24)

Garar: akıbeti bilinmeyen satış. Sözleşmelerde anlaşmazlığa götürecektir olan bilinmezliğin en üst semsiye kavramı olarak nitelenebilir.

Allah batıl yolla mala sahip olmayı yasaklamıştır. (Nisa 4/29) Garar ile alışverişin de bu kapsamda olduğunda alimlerin görüş birliği vardır. (Dia, Garar)

Peygamber Efendimiz sav “*ortaya çıkıncaya kadar meyveleri, olgunlaşma belirtileri görülünceye kadar yaş üzümü, taneleri sertleşip kuvvetleninceye kadar tahıl ürünlerini satmayı yasakladı.*” (İbn Mâce, Ticaret, 32) Bizlere alışveriş ilkelerini öğreten bazı Hadis’i-şerifler şöyledir:

“*Şehir dışından mal getirenleri [pazara gelmeden] yolda karşılamayın. Kim bu şekilde yolda karşılayarak [ucuza] bir şey satın alırsa, mal sahibi pazara gelince [piyasayı öğrenince alışverişi bozma veya kabul etme konusunda] serbesttir.*” (İbn Mâce, Ticaret, 16) “*Birbirinizin satışı üzerine satış yapmayın ve müşteri kızıştırmayın.*” (Müslim, Buyu’, 11) “*Dürüst ve güvenilir tüccar, peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraberdir.*” (Tirmizî, Buyu’, 4)

Bayi/satan insafli olmalıdır, malı fahiş fiyata satmamalıdır.

Alışverişte eksik vermek adeta hırsızlıktır. Tefecilik çirkin fiillerdendir. Başkasının mülküne saldırı, hırsızlık, dolandırıcılık, bataklık ve kendisine güveni kötüye kullanmak gibi hareketlerle olur. Malı eksik veren veya sattığı malların türünü yalan söyleyerek müşteriyi aldatan tacir de hırsızdır. Dolandırıcı, doğru görünerek türlü yalan ve düzen ile bir adamı kandırıp onun malını dolandırır. Bataklık aldığını vermeyendir. Çalıntı malı saklamak veya ucuza satın almak gibi bu fiillere yardım edenler, bildikleri halde haber vermeyenler de ahlaki ve kanuni mesuliyete ortak sayılırlar, buna göre muamele görürler. (Ahlak İlmi, s. 124)

Sözleşme ve anlaşmalara uymak vaciptir. İnsanın doğuştan olan tabii hakları olduğu gibi, bir de kazanılan hakları vardır. Sözleşmelere uymak kazanılan haklardandır. Mülkiyet hakkının temini ve toplumun maddi ve manevi yükselmesi için önemli olan şeylerden biri de sözleşmelere ve anlaşmalara saygılı olmaktır. Fert ve toplumun devamı ve saadeti için birtakım sözleşmeler, birtakım anlaşmalar yapmak lazım ve zaruridir. Toplumun yükselmesini

ilerlemesini sağlayan işlerin çoğu, şüphesiz, sözleşmelere dayanmaktadır. Sözlerine ve sözleşmelerine uymayı istemek müktesep hukuktandır. Bunlara uymak kazanılan bir vazifedir. Verilen bir sözü yerine getirmek, yani ahde vefa bir ahlaki kanundur, sosyal bir zarurettir. Bir insana bir şey vadedince, kişiye o şey üzerinde sahiplenme hakkı vermiş oluruz. Vadimizden döndüğümüz takdirde, onun mülküne tecavüz etme suçunu işlemiş oluruz. Yapılan anlaşma böyle olduğu gibi, verilen sözler de böyledir. Sözünde durmamanın toplumsal birçok zararları vardır. Güvensizliği doğurur. Verilen sözün kıymetini sıfıra indirir. Beşerî münasebetleri mahveder. Nefrete düşmanlığa sebep olur. Böyle bir kişi şahsi itibarını kaybederek insanların hüsnü teveccühlerine mazhar olmaktan mahrum olur. (Ahlak ilmi ve İslam Ahlakı, s.345-346)

Selem Akdi

Hız. Peygamber Medine'ye geldiğinde Medineliler hurmaları iki üç sene önceden parasını peşin alarak selem akdiyle satıyorlardı. Bunun üzerine Hız. Peygamber şöyle buyurdu: *“Kim herhangi bir şeyde selem akdiyle [peşin para ile veresiye mal almak*

suretiyle] alışveriş yaparsa bilinen ölçekte, bilinen tartıda, belirli bir vakte değin anlaşma yapsın.”
(Buhari, Selem, 2)

Selem: nitelikleri belirlenen vadeli malın peşin bedelle satımını ifade eder.

Selem için öngörülen geçerlilik şartları şöylece özetlenebilir: 1. Karşılıklı bedeller mütekavvim mal olmalıdır. 2. Karşılıklı bedeller belirlenmiş (ma‘lûm) olmalıdır. 3. Para peşin olmalıdır. 4. Vadeli mal piyasada mevcut olmalıdır. 5. Vade belirlenmiş olmalıdır. 6. Teslim yeri belirlenmiş olmalıdır. 7. Akit, karşılıklı edimlerin ribevî mallardan oluşması halinde vade ribâsına yol açmamalıdır.

KARABORSACILIK

“Karaborsacılık yapan kimse günahkâr olur.”
(Müslim, Müsekât, 129)

“Fiyatları artırmak için Müslümanların fiyatlarına [piyasalarına] müdahale eden kişiyi, Yüce Allah’ın kıyamet gününde büyük bir ateşe oturtması haktır.”
(İbn Hanbel, 5, 28)

“Kim bir yiyecek maddesini kırk gün saklarsa, o kişi Yüce Allah’tan uzaklaştığı gibi, Yüce Allah da ondan uzaklaşır. Bir bölgenin insanları, aralarında aç bir kimse varken sabahlar iseler, Yüce Allah’ın himayesi onlardan uzak olur.” (İbn Hanbel, 2, 32)

“İnsanlara satmak üzere mal getiren rızıklandırılır, malını stoklayıp karaborsaya düşüren ise lanetlenir.” (İbn Mâce, Ticaret, 6)

Müslümanların piyasasını etkilemek, bir malı daha fazla bir fiyata satmak, elinde bulunan malların fiyatının düşmemesini sağlamak gibi, herhangi nedenle olursa olsun yapılan karaborsacılık faaliyetleri İslam ahlakıyla bağdaşmaz. Bu tür faaliyetlerde bulunanlar açık bir günah işlemiş olurlar.

DUA

İnsan her an Rabbinin korumasına muhtaçtır. İşte bu sebeple duayı ihmal etmemelidir.

“Rabbinize yalvara yakara ve gizlice dua edin. Bilesiniz ki O, haddi aşanları sevmez.” (A'râf 7/55)

“İnsanlardan öyleleri vardır ki, “Ey rabbimiz! Bize bu dünyada ver” diye dua ederler. Böyle bir kimsenin âhiretten hiç nasibi yoktur. İnsanlardan öyleleri de vardır ki, “Ey rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ver, öteki dünyada da iyilik ver; bizi cehennem azabından koru” derler. İşte kazandıklarından bir payı olanlar bunlardır. Allah, hesabı çok çabuk görür!” (El-Bakara 2/200-202)

“Rabbim! Beni ve soyumdan gelecek olanları namazı devamlı kılanlardan eyle; rabbimiz, duamı kabul et.40 Rabbimiz! Hesap kurulacağı gün beni, anamı, babamı ve müminleri bağışla.” (İbrahim 14/40,41)

Peygamberimiz şöyle buyurdu: Bir Müslüman yüzünü Allah’a döner ve istediğini ona arz ederse Allah’ta ona istediği şeyi ya bu dünyada verir veya acele etmediği takdirde ahirete bırakır. Bir sahabe ey Allah’ın Resûlü kul nasıl acele eder diye sordu efendimizde kul o kadar dua ediyorum da duamın kabul edildiğini zannetmiyorum derse acele etmiş olur buyurdu. (El-Edebü’l-Müfred, 2/49)

Efendimiz şöyle buyurdu: Allah katında duadan değerli bir şey yoktur.

İbadetlerin en üstünü duadır.
Dua ibadetin ta kendisidir.

Peygamber efendimiz (sav) şöyle buyurmuştur: Dua eden bir Müslüman günah olan veya akrabalık bağı zedeleyen bir şeyi istemedikçe, Allah ona şu üç şeyden birini verir: Ya duasını hemen kabul eder veya istediği şeyin karşılığını ona ahirette vermek üzere duasını saklar. Yahut da ondan, istediği şeye denk bir kötülüğü kaldırır. (El-Edebü'l Müfred, 2/48)

PEYGAMBERİZİN DİLİNDEN DUALAR

Sabah akşam okunacak dualar:

Efendimiz sabah okurdu: *“Allah’ım ancak Senin lütfunla sabaha ulaştık, Senin lütfunla akşama erdik. Sen isteyince dirilir, Sen isteyince ölürüz. Bizleri yeniden diriltilip huzurunda toplayacak olan sensin.”*

Efendimiz akşam okurdu: *“Allah’ın ancak Senin lütfunla akşama erdik. Sen isteyince dirilir, Sen isteyince ölürüz. Huzuruna varılacak olan da ancak Sensin.”* (İbni Mâce, Dua,14)

Efendimiz şu duayı sabah akşam hiç terk etmeden okurdu: *“Allah’ım ben Senden dünya ve ahirette afiyet isterim. Allah’ım Senden dinim, dünyam, ailem*

ve malım için af ve afiyet isterim. Allah'ım ayıplarımı ört, korkularımı gider. Allah'ım beni önümden, arkamdan, sağımdan, solumdan ve üstümden gelebilecek tehlikelerden koru. Ayaklarımın altından gelebilecek felaketten de sana sığınıyorum.” (Ebu Davud, Edeb, 101)

Peygamberimiz ashabına sabah akşam okumaları için şu duayı öğretmiştir: *“Ey gökleri ve yerleri yoktan yaratan, görünür ve görünmez her şeyi bilen, Allah'ım ey her şeyin rabbi ve sahibi, nefsimin şerrinden, şeytanın şerrinden, onun Allah'a şirk koşmaya davet etmesinden, günah işleyerek kendime veya başka bir Müslümana kötülük yapmaktan sana sığınırım.”* (Tirmizî, Deavât, 14, 95)

Allah'ım bedenime afiyet ver Allah'ım kulağıma afiyet ver Allah'ım gözüme afiyet ver senden başka ilah yoktur. (Sabah Akşam 3 kere)

Allah'ım küfürden ve fakirlikten sana sığınırım. Allah'ım kabir azabından sana sığınırım. Senden başka hiçbir ilah yoktur. (Sabah Akşam 3 kere)

Tuvalete girerken okunan dua:

Allah'ım şeytanlardan kötülüklerden sana sığınırım. Tuvalete sol ayakla girilir sağ ayakla çıkarılır.

Hız. Peygamberin sas Kur'ân ayeti gibi öğrettiği dua:

Allah'ım cehennem azabından sana sığınırım, kabir azabından sana sığınırım, kör deccalın fitnesine uğramaktan sana sığınırım, hayat ve ölüm fitnesinden sana sığınırım, kabir fitnesinden sana sığınırım.

Vakitle sınırlı olmadan, Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dua ederdi: *“Allah'ım günahlarımı bilgisizlik yüzünden yaptıklarımı haddimi aşarak işlediğim kusurlarımın hepsini, benden daha iyi bildiğin suçlarımı bağışla, Allah'ım! Bütün günahlarımı bilerek ve yanlışlıkla işlediklerimi ve şaka yollu yaptıklarımı affeyle. Bütün bu kusurların bende bulunduğu itiraf ederim. Allah'ım! Şimdiye kadar yaptığım, bundan sonra yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum bütün günahlarımı affeyle. Öne geçiren de sona bırakanda sensin. Senin gücün her şeye yeter.”* (Buhari, 6398, 6399. Hadisler)

Allah'ım seni zikretmek sana şükretmek ve sana güzelce kulluk etmekte bana yardım et.

Allah'ım kalbime nur ver, kulağıma nur ver, sağıma nur ver, soluma nur ver, üstüme nur ver, altıma nur

ver, önüme nur ver, arkama nur ver ve nurumu büyüt.
(El-Edebü'l-Müfred, 2/28)

Allah'ım yalnız sana hamd olsun ki göklerin yerin ve onların içinde bulunan her şeyin nuru sensin yalnız sana hamd olsun ki gökleri ve yeri ayakta tutan sensin yalnız sana hamd olsun ki yerin göklerin ve içlerinde olanların rabbi sensin sen haksın ve gerçeksın va'din haktır ve gerçektir sana kavuşmak haktır ve gerçektir cennet hak ve gerçektir cehennemde haktır ve gerçektir kıyamet gününün geleceği de haktır ve gerçektir.

Allah'ım ben yalnız sana teslim oldum yalnız sana iman ettim yalnız sana güvendim yüzümü ve gönlümü sana çevirdim senin yardımınla düşmanlara karşı mücadele ettim ve yalnız seni hakem kabul ettim şimdiye kadar yaptığım bundan sonra yapacağım gizlediğim açığa vurduğum bütün günahlarımı affeyle sen benim ilahımsın senden başka ilah yoktur.

Allah'ım senden dinim ve ailem için afiyet isterim.
(El-Edebü'l-Müfred, 2/31)

Allah'ım bütün hamdler sana mahsustur. Allah'ım senin verdiği geniş imkânı kimse daraltamaz;

uzaklaştırdığını kimse yakınlıktırılmaz yakınlıktırıldığını kimse uzaklaştırılmaz. Vermediğini kimse veremez, verdiğine kimse engel olamaz.

Allah'ım bereketlerini rahmetini lütfunu ve vereceğin rızkı bize bol bol ihsan eyle. Allah'ım ben senden hiç değişmeyen ve bitip tükenmeyen ebedi nimetlerini niyaz ederim. Allah'ım senden yokluk gününde nimet savaş gününde güven vermeni niyaz ediyorum. Allah'ım bize ihsan ettiklerinin kötülüğünden vermediklerinin şerrinden sana sığınırım. Allah'ım bize imanı sevdik ve kalplerimizi onunla güzelleştir küfrü doğru yoldan çıkmayı ve isyanı bize çirkin göster, bizi doğru yolda gidenlerden eyle. Allah'ım Müslüman olarak canımızı al ve bizi Müslüman olarak dirilt rezil olmadan ve fitnelere uğramadan bizi iyi kullarının arasına kat. Allah'ım insanların senin yolunda gitmesine engel olan peygamberini yalanlayan kafirleri kahreyle. Hışmını ve azabını onların üzerine gönder. Ey gerçek ilah olan Allah'ım kendilerine kitap verilmiş olan kafirleri sen helak eyle. (El-Edebü'l-Müfred, 2/33)

Üzüntü ve keder anında yapılacak olan dua:

Azamet ve hilm sahibi olan Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur. Göklerin ve yerin rabbi ve

yüce arşın rabbinden başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur. (El-Edebü'l-Müfred, 2/36)

Allah'ım ben senin rahmetini istiyorum beni göz açıp kapayıncaya kadar bile nefsimin eline bırakma benim bütün işlerimi yoluna koy. Senden başka hiçbir ilah yoktur. (El-Edebü'l-Müfred, 2/38)

Ey gökleri yoktan ve benzersiz biçimde yaratan ey ebedi hayatla daima diri olan her şeyin varlığı kendisine bağlı olup kâinatı yöneten Allah'ım ben senden niyaz ediyorum. Allah'ım ben kendime zulmettim günahları bağışlayacak ise yalnız sensin öyleyse tükenmez lütfunla beni bağışla çünkü affi sonsuz merhameti sonsuz olan yalnız sensin. (El-Edebü'l-Müfred, 2/43)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - ÂDÂB

DİNLEME ÂDÂBI

Veda haccında Sevgili peygamberimiz Cerir'e ra insanları susturmasını isteyerek şöyle dedi: *"İnsanları sustur da dinlesinler, buyurdu ve: benden sonra birbirinizin boynunu vuran kafirle gibi olmayın buyurdu."* (Buhari, İlim, 43)

Efendimiz dinleyerek hakkı hakikati öğrenmeye işaret etmiştir. Hakikatin öğrenilmediği takdirde bilgisizlikten insanın en büyük günahlardan öldürme cinayetini işleyebileceği gerçeğini beyan etmiştir.

KUR'ÂN KERİMİ OKUMA ÂDÂBI

Kur'an okurken abdestli olmak, temiz bir yerde bulunmak, kıbleye yönelmek, okumaya istiâze [Eûzü] ve besmele ile başlamak, sadece Allah rızasını gözetmek, tecvid kurallarına riayet ederek tertîl ile ve huşû içinde okumak, Mushaf'ın tertibini gözetmek, meşhur kıraatlerden sadece biriyle okumak, âyetler üzerinde düşünmek ve okuduklarıyla amel etmek, rahmet âyetleri gelince Allah'ın rahmetini istemek, azap âyetlerinde O'na sığınmak, secde âyetlerinde

secde etmek bunlar arasındadır. Kur'an okumayı tamamlayınca "sadakallāhü'l-azîm" [Yüce Allah doğru söyledi] demek de tilâvet âdâbından sayılmıştır. Ayrıca Kur'an'ın Mushaf'a bakılarak ve başkalarını meşgul etmeyecekse sesli okunması, her gün Kur'an'dan bir miktarın okunmasının âdet haline getirilmesi, ezberlenen yerlerin unutulmaması için sıkça tekrarlanması tavsiye edilmiştir. Kur'an okurken gülmek, konuşmak ve lüzumsuz şeylerle uğraşmaktan kaçınmak da dikkat edilecek hususlar arasındadır.

İmam'ı Gazali'ye göre Kur'an'ı hakkıyla okuyabilmek için dilin, aklın ve kalbin iş birliği içinde olması gerekir. Buna göre dil okumalı, akıl okunanları tercüme etmeli, kalp de bunlardan gereken dersleri almalıdır

YEMEK ÂDÂBI

Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurdu: *"Bir adam evine girerken ve yemek yerken besmele çekerse şeytan, arkadaşlarına, "Burada sizin için barınak da yok yiyecek de yok." der. Eğer o kimse evine girerken besmele çekmezse şeytan "Barınacak yeri buldunuz."*

der. Yemek yerken besmele çekmezse, “Hem kalacak yer hem de yiyecek buldunuz.” der.” (Müslim, Eşribe, 103)

Diğer bir hadisinde de şöyle buyurdu: “Besmele çek, sağ elinle ve önünden ye.” (Buhari, Et’ime, 2)

Besmele çekmeyi unuttuğunu hatırladığında, “Bismillahi evvelehû ve âhirah” demek.

Yemekten önce ve sonra elleri yıkamak.

Yemeğe büyüklerden önce başlanmamalıdır.

Yemeğe kusur bulmamalıdır.

Yemekte ölçülü olmalıdır.

Yemekler berekete sebep olduğu için beraber yenmelidir.

Bereket yemeğin ortasına indiği için kenarlardan yenmelidir.

Yaslanarak yenmemelidir.

İçeceklerde sünnet olan üç nefeste içmektir.

Su kabına veya bardağa solumamalıdır.

Toplulukta su ikram ediliyorsa, sağdan başlayıp sağdan devam edilmelidir.

Büyük su kaplarından ağza dayayarak içilmemelidir.

İçecekler üflenmemelidir.

Bir topluluğa su dağıtan kendisi en son içer.

Altın ve gümüş kaplardan yenilip içilmemelidir.

Yemek bitince tabak sıyrılmalıdır

Yemeğe davet edilen kimsenin yanında başka birisini götürdüğünde davet sahibinden izin alması.

Allah'a hamd etmelidir.

Peygamber Efendimiz sofrasını kaldırdığında şöyle derdi: *“Rabbimiz! Güzel ve bereket dilekleriyle dolu, ama bir o kadar yetersiz olan ve dilimizden düşüremediğimiz tüm övgülerle sana çokça hamd ediyoruz.”* (Buhari, Et’ime, 54)

Yine Efendimiz şöyle buyurmuştur: *“Bir kimse yemek yedikten sonra, “Beni doyuran, güç ve kuvvetim olmadığı halde, bana bu rızkı veren Allah’a hamd olsun” derse geçmiş günahları bağışlanır.”* (Tirmizî, Deavât, 55; Riyazü’s-Salihin, 4/203-277)

GİYİM KUŞAM ÂDÂBI

“Ey Âdem oğulları! Size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süsleneceğiniz elbise yarattık. Takvâ elbisesi, işte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah’ın âyetlerindedir. Umulur ki düşünüp öğüt alırlar.” (A'râf 7/26)

“Yine Allah, yarattığı şeylerden sizin için gölgelikler yaptı, dağlarda size sığınaklar yarattı;

size sıcağa karşı kendinizi koruyacak elbiseler, mâruz kalabileceğiniz düşman gücünden sizi koruyacak zırhlar yapma imkânı bahsetti. İşte Allah, teslimiyet gösteresiniz diye size nimetini böyle eksiksiz vermektedir.” (Nahl 16/81)

Efendimiz beyaz giymeyi tavsiye etmiştir. Giysiler kibirlenmek ve böbürlenmek için giyilmemelidir. Giyimde abartıya kaçılmamalıdır. Bilakis mütevazî olunmalıdır. Herkes kendi durumuna, yaşına uygun giyinmelidir. İpek giymek ve altın kullanmak erkeklere haramdır.

Ebu Said El-Hudri ra'den şöyle rivayet edilmiştir: Resûlullah sav yeni bir sarık, gömlek veya elbise giydiğinde giysinın adını anarak: *“Allah’ım, sana hamd olsun; bana bunu sen giydirdin. Onun hayırlı olmasını; hayırlı ve iyi işlerde kullanılmasını isterim, onun şerrinden ve hayırsız ve kötü işlerde kullanılmasından sana sığınırım,”* derdi. (Riyazü’s-Salihin, 4/278-348)

UYKU ÂDÂBI

Yüce Rabbimiz uykuyu bir çeşit ölüm olarak nitelemiştir: **“Allah, ölenin ölüm zamanı gelince,**

ölmeyenin de uykusunda iken canlarını alır da ölümüne hükmettiği canı alır, ötekini muayyen bir vakte kadar bırakır. Şüphe yok ki, bunda iyi düşünecek bir kavim için ibretler vardır.” (Zümer 39/42) İşte bu sebeple Efendimizin tavsiyelerine uyulmalıdır.

Abdestli yatmalı, sağ tarafına yatmalı, uykudan önce son sözü dua olmalıdır ve Hece namaza kalkmalıdır. Bera ra Resûlullah sas bana şöyle öğretti, dedi: *“Yatağa gireceğin zaman namaz abdesti gibi abdest al, sonra sağ yanın üzerine yat ve şu duayı oku: Rabbim sana teslim oldum; yüzümü sana döndüm, işimi sana emanet ettim. Sevabını umarak ve azabından korkarak sana sığındım. Senden başka kendisine varıp sığınacak kimse yoktur. İndirdiğin Kitap'a ve gönderdiğin Peygamber'e iman ettim.* (Buhari, Deavât, 9; Riyazü's-Salihin, 4/349-389)

Efendimiz diğer bir rivayette elini [sağ] yanağının altına koyar şöyle dua ederdi: *“Allah'ım, senin isminle ölür [uyku: küçük ölüm] ve yine senin isminle dirilirim. Uyandığında: Bizi öldükten sonra dirilten Allah'a hamdolsun. Dönüş ancak O'nadır.”* (Buhari, Deavât, 8; Riyazü's-Salihin, 4/349-389)

SELAMLAMA ÂDÂBI

“Size bir selâm verildiğinde ya daha güzeli ile veya dengi ile karşılık verin. Allah, her şeyin hesabını tutmaktadır.” (En-Nisa 4/86)

“Evlere girdiğinizde, Allah katından mübarek ve güzel bir selâmlama ile kendinize birbirinize selâm verin. Düşünesiniz diye Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor.” (En-Nur 24/61)

Resûlullah şöyle buyurdu: *“İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbiriniz sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Size yaptığınız zaman birbirinize olan sevginizi artıracak bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selamı yayın.”* (Müslim, İman, 93)

Bera Ra şöyle demiştir: Resûlullah Sav bize yedi şeyi emretti: “hastayı ziyaret etmeyi, cenazeye katılmayı, aksırana dua etmeyi, zayıf olana yardım etmeyi, zulüm görene destek olmayı, selamı yaymayı, yemini bozmamayı.” (Buhari, İsti’zan, 8)

Binekli, yürüyene; yürüyen, oturana; az olanlar çok olanlara, küçük büyüğe selam verir. Eve girenin ailesine selam vermesi hane halkına bereket olur. (Riyazü’s-Salihin, 4/405-454)

İZİN İSTEMEK

“Ey iman edenler! Kendinizi tanıtıp izin almadan ve içinde oturanlara selâm vermeden kendi evlerinizden başka evlere girmeyin. Sizin için daha iyi olanı budur; umulur ki düşünüp anlarsınız.” (En-Nur, 24/27)

“Bir yere girmek için izin almak maksadıyla kapı üç kere çalınır, izin verilirse girersin; verilmezse dönersin. Buyurmuştur.” (Müslim, Âdâb, 34)

Girilecek yerin özel hallerini görmemeye dikkat etmelidir. Selam verip izin istenmelidir. Kapıyı çalan benim benim diye cevap vermemeli, adını söylemelidir. (Riyazü’s-Salihin, 4/455-468)

Bu kuralları bugünkü modern yaşamımıza da yansıtmalıyız; örneğin birini telefonla ararken sürekli defalarca çaldırmak İslam adabına uygun değildir, karşı tarafın müsait olamama durumu düşünülerek üç defa çaldırmakla yetinilmelidir.

CAMİ ÂDÂBİ

“Ey Ademoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat

israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.”
(A'râf 7/31)

Camiye sağ ayakla girilir, sola yakla çıkılır. Girerken “Allahümmeftelhî ebvabe rahmetik. [Allah’ım bana rahmet kapılarını aç] duası, çıkarken “Allha’ım fazlı kereminden istiyorum” [Allahümme eselüke minfadlik] duası okunmalıdır. Caminin düzenine izinsiz karışılmamalıdır. Camideki kurallar hususunda topluma uyum sağlamalıdır. Camiye girmeden cep telefonları sessize alınmalıdır. Camide yüksek sesle konuşmamalıdır, kimseye bağırıp çağırmamalıdır. Alışveriş gibi dünyevi konular Cami dışında halledilmelidir. Başkaları ibadet ederken Camide telefonla konuşulmamalıdır. Kuran okunurken sırtını dönüp gitmemelidir. Saf adabına riayet etmelidir. Camiye gelirken temizliğe dikkat etmeli, temiz elbiseler giyinmelidir. Başkalarını rahatsız edecek kokuyla gelmemelidir. Bulaşıcı hastalığa yakalandığında Camidekilere bulaştırmamak için Camiye gelmemelidir. Toplumun sağlığına önem vermelidir. Kamet getirildiğinde farz namaza hazır olmalı, safları düzenlemede geç kalınmamalıdır. Sünnetleri eda ederken önünde geçilme ihtimali olan yere durmamalıdır veya önüne sütre koymalıdır.

MECLİS ÂDÂBI

Herhangi bir sebeple bir araya gelen Müslümanlar gıybet, dedikodu ve malayani konuşmamalıdır. Güzel şeyler konuşmalı, birbirlerine hakkı, sabrı tavsiye etmeli ve Yüce Rabbimizi anmalıdırlar. Allah'ın Peygamberi Sav şöyle buyurmuştur: *“Bir meclisten Yüce Allah'ı zikretmeden kalkan bir topluluk, bir eşek leşinin yanından kalkar gibi pişman olarak kalkar.”* (Ebu Davud, Edeb, 25)

Sevgili Peygamberimizi anmalı ona salat ve selam okumalıdırlar. Hz. Peygamber sav şöyle buyurmuştur: *“Bir topluluk Yüce Allah'ı zikretmeden peygamberine salat selam getirmeden bir meclisten kalkarlarsa bu, onlar için bir pişmanlık olur. Allah, dilerse onlara azap eder, dilerse onları bağışlar. (Tirmizî, Deavât, 8) Bir mecliste sehven olmuş olabilecek hataların kefareti için dua okunmalıdır. Resûlullah şöyle buyurmuştur: “Bir kimse mecliste oturup uzun uzadıya boş şeyler konuşur; ancak oradan ayrılmadan önce, “Allah'ım seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih eder ve sana hamd ederim. Senden başka ilah olmadığına şehadet ederim. Senden beni bağışlamamı diler ve sana tövbe ederim.” Duasını okursa o mecliste yaptığı hataları bağışlanır.”* (Tirmizî, Deavât, 38)

ALİŞVERİŞ ÂDÂBI

Ticarette tarafların birbirini aldatmaması.

Bütün sözleşmelerde dürüst davranmak.

Sözleşme kurallarına uyulmalıdır.

Haddini bilip, sınırlarını aşmamak.

Çarşı pazarda satış yerlerinde çığırkanlık yapmamak.

Kötülüğe kötülükle cevap vermemek.

Affedici hoşgörülü olmak.

Sözlerinde ve fiillerinde taşkınlık yapmamak.

Satılan ürünün bilgilerinin şeffaf bir şekilde tanıtılması.

Satışa konu olan ürünün ayıplarının gizlenmemesi.

Defonun aşıkça belirtilmesi.

Alışverişlere bilmeden bulaşan hatalar için sadaka vermek. Sevgili Peygamberimiz bir gün çarşıya uğradığında şöyle buyurdu: *“Bu çarşı işlerine boş söz ve yalan karışabilir. Öyleyse alışverişlerinizi sadaka ile temizleyin.”* (Nesâî, Eymân, 23)

Borçların yazılması ve özellikle günümüz koşullarında resmi olmayan muamelelerde mümkünse şahit tutulması.

Müşteriye alması için ısrarda bulunulmamalıdır. Mal müşterinin istediği ölçüde verilmelidir. (Riyazü's-Salihin, 6/140-155)

AVLANMA ÂDÂBI

“Sana, kendileri için nelerin helâl kılındığını soruyorlar. De ki: “İyi ve temiz olanlar size helâl kılınmıştır.” Yırtıcı hayvanlardan olup Allah’ın size öğrettiği ile eğiterek avcı hale getirdiğiniz hayvanların sizin için yakaladıklarından da yiyin; (hayvanı ava salarken besmele çekerek) üzerine Allah’ın adını da anın. Allah’tan korkun, şüphesiz Allah’ın hesabı pek çabuktur.” (El-Maide 5/4)

Sevgili Peygamberimiz köpeklerle avlandıklarını soran sahâbîye şöyle buyurmuştur: “Eğitilmiş av köpeklerini Allah’ın ismini anarak gönderdiğin zaman, avladıklarını ye.” (Buhari, Sayd, 10)

Silah ve benzeri avlanma aletlerini kullanırken besmele çekmek. Avlanan hayvanı yemek için ölümünün kendi yaralamasının sonucu olduğundan emin olmak. Av hayvanının ölümüne başka bir şeyin sebep olduğu şüphesi varsa onu yememek. Avlanan hayvanın usulünce kesilip sonra yenilmesi. Avlanan hayvanın başının sağa sola rastgele atılmaması.

KAYNAKÇA

- Kur'an'ı-Kerim
- Hadis kaynakları (Kütübü't-Tis'a)
- Abdurrahman Şeref, Ahlak İlmi, Elis; Ankara, 2012
- Ahmet Hamdi Akseki, Ahlak ilmi ve İslam Ahlakı, Yasin yayınevi; İstanbul, 2006
- Buhari, El-Edebü'l Müfred, Çeviren, Yaşar Kandemir
- Ömer Ziyaeddin Dağıstani, Zübdetü'l-Buhari
- Ömer Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihali
- İsmail Lütfi Çakan, İyi Müslüman, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Kandemir, Çakan, Küçük, Riyazü's-Salihin Peygamberimizden Hayat Ölçüleri, İstanbul; Erkam Yayınları, 2011)
- Topaloğlu, Çelebi İslam'da İman Esasları
- Nimet'i-İslam
- TDV İslam Ansiklopedisi

İnsanlar neşir olunan ilimden daha faziletli bir sadaka
vermiş değildir. Taberâni